STOF

TIDSSKRIFT FOR STOFMISBRUGSOMRÅDET

Tema: Unge og stoffer – forebyggelse, behandling, straf

NR. 4 DECEMBER 2004

Som man spørger….

Sidst i 60'erne, da narkotikaproblemet blev en trussel, der skulle tages hånd om, var rollerne klart fordelt. Fokus var rettet mod ungdommen. Det var de unge, der brugte de nye stoffer, og det var de unge, forældregenerationen var bekymret for. Ikke underligt blev problemet døbt 'ungdomsnarkomanien'.

For en forælder lød feltråbet *'sex, drugs and rock and roll'* alt andet end betryggende, og i 1970 herskede der udbredt enighed om, at en hel ungdomsgeneration var truet af en epidemi af ukendte dimensioner. Helt så galt gik det heldigvis ikke. Godt nok blev eksisterende normer udfordret systematisk af de unge - på meget iøjnefaldende vis. Men samfundet bestod, og den generation, som var den første til at bruge stoffer, er i mellemtiden selv blevet forældre. Bekymrede forældre!

Vi skriver nu 2004. Ungdommelig nysgerrighed, oprørstrang, nødvendigheden i at indgå i diverse overgangsritualer og behovet for at være med i suspekte fællesskaber består. Men let er det ikke at være ung rebel i dag. For den tid er uigenkaldelig forbi, hvor inciterende rytmer kunne opfattes som en trussel mod ungdommens habitus. Ingen frisure er i dag for alvor udfordrende. Man kan gå klædt hvordan det skal være, uden at der bliver løftet et øjenbryn. Selv ungdommens gryende seksualitet giver ikke udslag af betydning på bekymringsbarometeret. Tilbage er der lige piercing. Og så er der stofferne.

Denne velprøvede, forbudne frugt har hverken mistet sin tiltrækningskraft eller sit bekymringspotentiale. Tværtimod synes bekymringen for ungdommens ve og vel i forbindelse med brug af stoffer at være for opadgående - berettiget eller uberettiget. Vi ser i denne tid en større opmærksomhed på behandlingskrævende problembrug af hash, kokain og ecstasy. Vi hører nye toner om 0-tolerance, skærpede straffe for stofbesiddelse og en generel forhøjelse af strafferammen for narkotikakriminalitet. At der er noget i gære bevises af, at der i dette efterår blev afholdt hele tre velbesøgte konferencer med fokus på unge og stoffer.

Som fagblad på stofmisbrugsområdet har det været nærliggende at følge den stigende bekymring op med et temanummer om emnet: 'Unge og stoffer'. Indholdet omfatter både artikler om forebyggelse, behandling og straf – med hovedvægten på førstnævnte. Alle ved jo, at det er bedre at forebygge end at helbrede. Alligevel spiller forebyggelse så at sige aldrig førsteviolin. Så for én gangs skyld har forebyggelsen fået hovedrollen i dette nummer af STOF. Værsgo Alice!

Skribenterne er vanen tro alle folk, der arbejder i feltet. En lang række forskellige professioner er repræsenteret. Og vi har bidrag fra flere generationer - både fra unge og fra folk med lidt flere rynker. Vi har fortsat samarbejdet med vores norske søsterblad og bringer denne gang et bidrag af Per Holth om 'kunsten at sætte mål'. Hvis du kun læser én artikel i dette nummer, så overvej dette bidrag. Holth analyserer, hvordan man skal tage sig i agt for, hvad han kalder 'pompøse og diffuse målsætninger'. De kan lyde godt, men er ikke præcise nok til, at man reelt kan arbejde ud fra dem. Og ikke afklarede nok til, at man kan registrere målbare effekter. Artiklen har relevans langt ud over de forebyggelsesprogrammer, den umiddelbart handler om.

På opfordring bringer vi desuden en klassiker - med hele 51 år på bagen - oversat til lejligheden. Det drejer sig om en artikel af sociologen Howard S. Becker. Amerikaneren publicerede i 1953 et tankevækkende stykke forskning af den slags, man kunne ønske sig, der var mere af, og som stadig den dag i dag rummer mange udfordringer til de gængse forståelser af de processer, der er på spil, når stofbrug tager sin begyndelse.

Et af de temaer, som gennemløber STOF 4's 19 artikler, er, **at som man ser problemet, sådan forestiller man sig også løsningen**. Hvis man eksempelvis mener, at unge bruger stoffer, fordi de ikke ved bedre, så er mere viden svaret. Hvis man derimod mener, at unge i det store og hele er ganske velinformerede og vælger at beruse sig, fordi de vurderer fordele og ulemper anderledes, så ser situationen mere broget ud. Hvis man mener, at stofbrug er af det onde, så er bekæmpelse af djævelskabet svaret. Mener man, at ungdommen er modtagelig for klare signaler, og at stofferne er noget som kan og skal overvindes, gælder det om at tone rent flag og vise konsekvens. Hælder man mere til, at stofferne er kommet for at blive, og at ungdommen grundlæggende er ustyrlig, så gælder det om at sørge for, at så mange som muligt gennemlever ungdommens risici med så få negative følgevirkninger som muligt. Givet er det, at påfaldende mange hårdt belastede stofmisbrugere har dårlige opvækstvilkår som udgangspunkt. Ser man følgelig sociale forhold, som det der vejer tungest på vægtskålen, så er sociale indsatser svaret. Men dårlige opvækstvilkår fører ikke nødvendigvis til stofmisbrug, og gode opvækstvilkår er ingen garanti mod stofmisbrug. Nye unge får problemer med stoffer, til trods for at ungdommen af i dag er bedre ernæret, bor sundere, er bedre informeret, mere velstående og mere mobile end nogen tidligere generation. Har man fortrinsvis blik for, hvilken rolle livsvalg spiller i udviklingen af afhængighed, vil man være mere tilbøjelig til at orientere sig imod disse.

Og så fremdeles.

Idet vi ser kløften mellem, hvordan ting er, og hvordan vi godt kunne tænke os, at de skulle være, så kommer impulsen til at håndtere eller løse problemet. Men som man vil se, kan der konstateres betydelige uenigheder i problembestemmelsen. Og disse meningsforskelle fortsætter over i valget af midler, metoder og prioriteringer. Meget har været forsøgt gennem tiden. Altid velmenende – men ikke altid lige velovervejet eller velunderbygget.

Der er ingen grund til blot at fortsætte med *'business as usual'*. Vi har med dette nummer af STOF valgt at lade meget varierede og til dels divergerende syn på sagen komme til udtryk side om side. Ved at sætte kritisk – men forhåbentlig også konstruktiv - fokus på de udfordringer misbrugsfeltet står overfor i forbindelse med unges brug af stoffer, håber vi at bidrage med inspiration til at forbedre indsatsen. Tak til skribenterne for deres medvirken.

Redaktionen

STOF 4

TIDSSKRIFT FOR STOFMISBRUGSOMRÅDET · NR 4 DECEMBER 2004

TEMA: Unge og stoffer – forebyggelse, behandling, straf

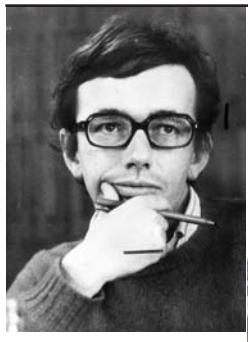

FOREBYGGELSE, SMAGSDOMMERE OG GENSYNETS GLÆDE 4
Man kan ikke forhindre ungdommen i at kaste sig over rusmidler, for det er sjovt. Det kommer vi ikke udenom. Heller ikke i forebyggelsen.
Interview med Peter Ege

BØRN OG UNGE ER OGSÅ PÅRØRENDE 12
Det værste man kan gøre er at gøre ingenting.
Af Birgit Trembacz

FOREBYGGELSE I NORDJYLLANDS AMT 15
Er forebyggelse udtryk for, at vi dog ud fra menneskelige og økonomiske hensyn må forsøge at begrænsefore komsten af problemer her i verden? ***Af Alice Thaarup***

WWW.NETSTOF.DK - FRA IDÉ TIL SUCCES 17
Netbaseret rådgivning: Fakta, fun & dialog.
Af Flemming Wentzer Licht

FOREBYGGELSE PÅ FREDERIKSBERG 20
Lokal forebyggelse kræver godt lokalt samarbejde – og det kan altid blive bedre.
Af Vibeke Foltmann & Tom Guldbæk Olsen

NY MISBRUGSPROFIL – OG BEHANDLINGSSYSTEMETS RESPONS
Flere og flere hash- og kokainbrugere ønsker behandling. Hvordan bliver systemet gearet til dét?
Af Thomas Lund

STOFEDUKATION 26
Når viden om stoffer skal formidles som en del af behandlingen, kan det være nyttigt at anvende en guide til formålet.
Af Thomas Lund

KUNSTEN AT SÆTTE MÅL 28
Hvis man vil finde ud af, om en indsats gør en forskel, er man nødt til at vide, hvordan verden så ud før og efter indsatsen.
Af Per Holth

STOF-UNDERVISNING – KAN DET NYTTE? 32
Det er netop ungdommens positive nysgerrighed, der forhindrer den totale depression i at indfinde sig – men nysgerrigheden må ikke slides op for tidligt. ***Af Erik Schiørring***

BERUSELSE 35
Rusoplevelser er en del af vejen mod at blive voksen.
Af Sebastien Tutenges

FORUROLIGELSE 38
Kan selv seriøs oplysning skabe mere foruroligelse end godt er? ***Af Boje Katzenelson***

REKREATIVT STOFBRUG 40
Stoffer som genvej til ekstreme sanselige og følelsesmæssige oplevelser. ***Af Johanne Korsdal Sørensen***

ENGELSKE TILSTANDE 42
Iøjnefaldende forskelle når man sammenligner forebyggelse i Danmark og England. ***Interview med Blaine Stothard***

HVAD SIGER LOVEN? 45
Markante ændringer i dansk narkotikapolitik bryder med årtiers balance mellem kontrol og social indsats.
Af Lau Laursen Storgaard

FÆNGSLENDE POTENTIALE 49
Hvad sker der med de unge, når de kommer i fængsel?
Af Michael Jourdan

KLASSIKER:
AT LÆRE AT BLIVE HASHBRUGER 54
Hvordan går det til, at nogen bliver hashbrugere? Den proces beskrev Becker på forbilledlig vis allerede i 1953.
Af Howard Becker

KONFERENCE:
PROFESSIONALISERING AF MISBRUGERNE 62
Hvordan får brugerne job i andre brancher, end dem, der handler om stoffer, sex & kriminalitet?
Af Eric Moise Allouche

ANMELDELSE:
AFSKRÆKKELSE SOM FOREBYGGELSESSTRATEGI 65
Af Sebastien Tutenges

NYT FRA CENTER FOR RUSMIDDELFORSKNING:
MASTER MED SPECIALE I RUSMIDLER 66
Af Mads Uffe Pedersen

KALENDER 67

Forebyggelse, smagsdommere og gensynets glæde...

'Det er min pligt at kæfte op", siger Peter Ege til STOFs udsendte, der gerne giver spalteplads til 35 års erfaring.

SCANPIX

AF BIRGITTE JENSEN OG MICHAEL JOURDAN

Du har for nyligt udgivet bogen 'Stofmisbrug og afhængighed', en opdateret version af din bog om samme emne fra 1997. Hvorfor var der behov for en ny udgave?

Der var nogle kapitler i den første bog, der var meget debataktuelle, da den udkom, men som ikke er det længere - fx om heroinforsøg og hele metadondiskussionen, så de er nu udeladt. Mit formål med bøgerne har været at samle alt dét, en behandler som minimum bør vide om området. Der sker jo hele tiden noget nyt. Jeg planlægger da også at skrive en tredje udgave om nogle år, når jeg skal til at trappe ned i jobbet som socialoverlæge.

Har du indtryk af, at bogen bliver brugt som lærebog på uddannelsesstederne?

Jeg håber det, men ved det ikke. Den bliver garanteret ikke brugt på lægestudiet, hvor misbrugsområdet bliver fantastisk stedmoderligt behandlet. Det er et generelt problem på uddannelsesstederne, at vores område er lavt prioriteret, og at der mangler lærebøger om misbrug. Denne her er blot mit bud. En subjektiv lærebog - området set med mine øjne.

Børn og unge får et helt kapitel i bogen – det er nyt i forhold til 1. udgave?

Ja, den unge generation fylder meget på dagsordenen i øjeblikket – også her i forvaltningen – og jeg synes, det er vigtigt ikke kun at skrive for professionelle læsere, men for alle der vil vide mere om et af tidens store sociale, sundhedsmæssige og politiske problemer.

Bølger: Stoffer og bekymring

Ser du en ny bølge med megen fokus på unge og rusmidler?

Ja, det er tydeligt nu. Den har måske været på vej længe, men vi har ikke kunnet se den før nu.

Du har været på området i rigtig mange år. Hvor mange bølger af stofbrug og dertil hørende bekymring har du oplevet i din tid?

Siden jeg startede i 1969, har jeg oplevet i hvert fald tre store bølger af misbrugsproblemer. Måske har der været flere. Faktisk tror jeg, at det meget fokus på heroin kan have overskygget, at der undervejs kan have været store udsving i brugen af eksempelvis amfetamin og kokain.

Hvordan klinger de af, de her misbrugsbølger?

Det man kan sige med sikkerhed er, at de ikke klinger af, fordi man gør noget ved dem (griner).

Langt mere afgørende, end hvad vi gør, er de normer, der bygger på selvoplevelser, og som sætter sig igennem i miljøerne. Når de unge begynder selv at opleve, at folk opfører sig helt vanvittigt, når de er på amfetamin eller kokain - bliver aggressive og får vrangforestillin-

***Peter Ege** er socialoverlæge i Københavns Kommune og Sundhedsstyrelsens sagkyndige rådgiver om stofmisbrug. Han har beskæftiget sig med stofmisbrug siden 1969 og har skrevet flere bøger og artikler om emnet.* Anledningen til dette interview er Peter Eges seneste bog: *'Stofmisbrug og afhængighed – hos unge og voksne'.* Bogen er udkommet på Hans Reitzels Forlag. Den er på 176 sider og koster 225 kr.

ger osv. - så mister stoffet status og glider lidt ud, indtil en ny generation skal gøre sig sine erfaringer.

Det samme gør sig gældende med heroin. Vi kender til eksempler fra områder i England, hvor unge nu gør erfaringer med heroin – lokale 'heroin-bølger'- og disse indtræffer fortrinsvis i områder, hvor der ikke var afskrækkende eksempler lokalt, fordi de gamle heroinbrugere enten er døde og borte, har forladt stofscenen - eller simpelthen er for gamle til at have nogen troværdighed og relevans i de unges miljø.

Skal hver generation begå sine egne fejl, eller kan man forebygge, at det sker?

Jeg tror jo grundlæggende, at ungdommen er ustyrbar, og at det er sådan nogle generelle kræfter, der ligger bag ved brugen af rusmidler. Det kan godt være, at man kan flytte lidt rundt på forbrugsmønstrene. Man kan medvirke til at afbøde de værste konsekvenser. Det kan også være, at man kan medvirke til at gøre et stof mere eller mindre populært. Der kan jo bestemt også være noget fornuftigt i at regulere aldersgrænserne for, hvornår man må købe spiritus. Der kan laves mange fornuftige forebyggelses- og kontrolpolitiske foranstaltninger, man kan skrue lidt på de forskellige reguleringsmuligheder, man har, men man kan ikke forhindre ungdommen i at kaste sig over de her rusmidler – i hvert fald ikke flertallet – dertil er nysgerrigheden for enorm en drivkraft. Og så er det fundamentalt sjovt at bruge rusmidler – det kommer vi ikke uden om.

Er det nu klogt at vedkende sig, at det er sjovt at bruge rusmidler, når man laver forebyggelse?

Som det er nu, er det kun på alkoholsiden, vi tør omtale behagelige sider af en rus. Når det drejer sig om alkohol, tør vi godt udlevere skønlitterære eksempler, hvor rusen er beskrevet i farverige og maleriske vendinger. Man beskriver de gode sider ved rusen, de behagelige oplevelser, og supplerer så med de mindre gode sider ved alkohol såsom destruktive forbrugsmønstre og følgevirkninger. Resultatet er nuanceret og troværdigt.

Sådan burde man efter min mening også gøre, når det gælder stofferne, men det tør vi ikke. Hvad vi gør med stofferne svarer til, hvis vi udelukkende beskrev alkohol ud fra et erfaringsgrundlag baseret på klienter i Anonyme Alkoholikere. Det holder ikke. Det er for unuanceret. Man kan ikke gå ud og oplyse unge om stoffer og sige, at det ikke er sjovt at være beruset, og så bevare sin troværdighed.

Brug og misbrug

I bogen gør du meget ud af, at man skal skelne mellem brug og misbrug, og du virker ikke helt så foruroliget ved brug som de fleste?

Mange mennesker kender jo fra deres eget liv, at der er flydende grænser mellem brug og misbrug – der kan være situationer, hvor man går lidt for heftigt til den, man tager sig nogle ture – og det hænger tit sammen med det at være ung. Vi kommer næsten alle sammen i kontakt med de her stoffer, og i princippet har vi har alle chancen for at blive misbrugere - hvis stofferne altså var så tillokkende, som de lyder til. Der er jo også mange, der udvikler afhængighed på et eller andet tidspunkt, og så forsvinder det igen – uden hjælp fra behandlingssystemet. For langt de fleste er stofferne blot en fase i deres liv. Selv blandt dem, der kommer så langt som til at udvikle afhængighed, er der er en utrolig høj grad af selvhelbredelse..

Du mener altså ikke, at brug er en glidebane mod misbrug, og at øget brug naturnødvendigt giver mere misbrug?

Jeg synes jo nærmest, det er en tautologi (en intetsigende sandhed). Naturligvis er der en vis sammenhæng, men den er ikke så enkel. Tag for eksempel prisnedsættelserne på alkohol – det er blevet en ekstrem billig vare. Man skulle tro, at jo billigere alkohol blev, jo mere drak folk. Men efter at skvulpene i kølvandet på afgiftsnedsættelsen har lagt sig, så er forbruget faldet ned på det tidligere niveau igen. Det fortæller os, at mange andre faktorer end eksempelvis pris er bestemmende for forbruget. Prisen er en faktor, men ikke den eneste faktor

Ud fra en traditionel epidemiologisk tankegang vil man forvente, at et stigen-

de forbrug følges af et stigende misbrug, men der er ikke på nuværende tidspunkt noget grundlag for at hævde, at dette skulle være tilfældet. Vi ved, at de unges forbrug af andre rusmidler er stort og stigende. Men brug bliver ikke per automatik til misbrug. Misbrug hænger sammen med en lang række sociale forhold – det er ikke tilfældigt, hvem der bliver misbruger. Kun tiden kan vise det. Der kan vente os både positive og negative overraskelser.

Hvordan forstiller du dig, at vi kan forebygge, at øget brug udvikler sig til øget misbrug?

Først og fremmest skal vi ikke gå i panik, fordi der er nogle unge, der ryger hash eller tager noget ecstasy. Det er en del af deres liv. Det går for det meste over af sig selv. Lad os tage det roligt.

Dernæst skal vi passe på med at være alt for stoffokuseret i indsatsen. Tag nu de unge, der dalrer rundt uden for arbejdsmarkedet og har problemer med stoffer. Får de hjælp til at komme i gang med noget 'fornuftigt', så forsvinder stofproblemerne ofte tilsyneladende af 'sig selv'. Det jo ikke sådan, at de unge ikke har arbejde, fordi de bruger stoffer – de bruger stoffer, fordi de ikke har arbejde.

I projektet Spydspidsen i København var der masser af unge med en del stofproblematik – da man qua dette projekt fik dem i arbejde og uddannelse, så forsvandt stofproblematikken - så var den der pludselig ikke mere. Lektionen er, at man mestendels skal - og kan!- arbejde indirekte med stofproblemet, ikke direkte.

En komplikation i denne forbindelse er, at stofferne er så forbandet god en fundraiser, som tilfældet er - det er det man får pengene på. Forebyggelsesmæssigt er det altid godt at sige, at det her laver vi for at forebygge stofmisbrug eller kriminalitet. Men man skal passe meget på med at lave specialforanstaltninger over for unge stofbrugere, man bevæger sig på knivens æg. Nogle har måske brug for det, men på den anden side skal man så vidt muligt helst undgå at stigmatisere og udstøde de unge mere end højst nødvendigt. De ældre stofmisbrugere er allerede stigmatiserede – men med de unge skal man passe på ikke at give dem en identitet som misbrugere. Man skal passe på, at behandlingsinstitutionerne ikke bliver for stoffikserede.

God forebyggelse

Hvad forstår du egentlig ved god forebyggelse?

På forebyggelsessiden har man om og om igen oplyst om de her forbandet farlige stoffer og advaret de unge mod nogensinde at prøve dem. Uden synderlig succes. Fokus på forebyggelsessiden har i stor udstrækning været oplysningskampagner, og indsatsen har været koncentreret i skolevæsenet - ikke i familierne og på bolig-, arbejds- og socialområdet, der former opvækstforholdene, og hvor jeg jo altid har ment, at det også hører hjemme.

I min bog har jeg gjort meget ud af at beskrive, hvad jeg mener, der skal til for at forebyggelse virkelig får en betydning: Indsatsen skal rettes mod familien, og der skal være lokale rådgivningsforanstaltninger. De unge, der bruger rusmidler for tidligt, for meget og forkert, skal have hjælp, og generelt skal børn og unge især have faktuel oplysning om skader og ulykker i forbindelse med rusmiddelbrug – så de i det mindste lærer at bruge stofferne på en mindre risikabel måde. Man skal huske, at unge bruger rusmidler, fordi det er sjovt, ikke for at skade sig selv.

Forebyggelse handler i særdeleshed om at udvikle børnenes personlige kompetencer og selvværd, samt sikre gode skoleforløb. Hvis jeg skulle komme med et godt eksempel på forebyggelse, ville jeg sige, at den bedste forebyggelse er en god skole med god undervisning. Det er den gode klasse, hvor der ikke eksisterer mobning. Hvis man gør en indsats mod mobning – når mobning forekommer – så foretager man mere rusmiddelforebyggelse, end hvis man laver decideret direkte holdningsbearbejdelse om stoffer. Det viser norske undersøgelser. Så den primære forebyggelse kan eksempelvis handle om den gode skole, der ikke er ekskluderende, hvor eleverne trives, og hvor man har et ordentligt forældresamarbejde. Hvor man griber fat i

socialforvaltningerne, hvis børnene er i klemme. Jo tidligere man griber ind, jo bedre er det - og jo mindre ressourcekrævende.

Det lyder jo så lige til. Hvad er det svære ved forebyggelse?

Forebyggelse handler jo om, at der ikke skal ske noget – man skal have stilhed i stedet for støj.

Ordet forebyggelse er populært blandt politikere, men når man kommer til den konkrete praksis: gode jordnære ting som normering i daginstitutioner, supervision til personalet i institutionerne, så er det straks sværere at få gehør, selvom det kunne gennemføres fra dag til dag, uden at det ville koste alverden. I stedet oplever man nedskæringer på daginstitutionerne. Se dét er dårlig forebyggelse.

Det svære ved forebyggelsen er, at eftersom den går ud på, at der ikke skal ske noget, så er det svært at måle og registrere effekten, for den består i, at noget ikke sker. I princippet kunne man måle det med kontrolgrupper og det hele og følge dem over tid. Og med historiske eksempler kan man se, hvornår der skete katastrofer, og hvornår der ikke skete så mange. Men problemet er, at hver gang forebyggelsen virker, så bliver man fristet til at skære ned på den: 'Nu er der ikke noget problem mere, så lad os skære ned'. Og det er i virkeligheden dumt.

Kampagner

Du er ikke den store tilhænger af oplysningskampagner?

I hvert fald ikke når det er skrækkampagner, de har jo kun reklameeffekt, det er evalueret gang på gang. Man er da blevet klogere m.h.t. kampagner, men det kan være svært at holde politikerne stangen, når de vil markere sig på området, og den nuværende regering har det svært med det evidensbaserede. Det er ret tydeligt i planen 'Kampen mod narko'.

Hvis man endelig skal lave decidere de oplysningskampagner, så viser amerikanske undersøgelser, at der skal arbejdes med normer og træning af sociale og personlige færdigheder gennem en interaktiv, elevinvolverende undervisningsform. Det skal ske fordelt over flere klassetrin og med en samlet varighed på 10 – 30 timer. Hvis oplysning skal have en effekt, forudsætter det også en nøjagtig programgennemførelse med manualer og lærertræning, og den slags programkrav har vi aldrig været i nærheden af at kunne opfylde i Danmark. Vi ved ikke engang, om det ville kunne gennemføres, men det burde komme an på en prøve.

Ekstra Bladet tog i sommeren 2000 fat på ecstasyforbruget og udgav en kampagneavis til brug på skolerne. Senest har en stab af BT-journalister lavet en serie artikler og fået støtte til at udgive et hæfte, som hedder "Unge på stoffer", der tilbydes i klassesæt som undervisningsmateriale. Hvad synes du om den slags initiativer?

Ecstasy er jo ikke et stort samfundsproblem, men reelt kun et problem for den enkelte bruger – som tager for meget for tit. Antallet af døde p.g.a. ecstasy i Danmark kan stadig tælles på en hånd. Men da ecstasy blev populær sidst i 90'erne, opstod der en mediebåret panik, hvor især Ekstra Bladet gav den hele armen. Bekymrede forældre fik det indtryk, at pæne folks børn pludselig kunne dejse døde om på et diskotek, og det er jo ikke godt. Hele E-kampagnen bestod i en lang række tåbeligheder, unøjagtigheder og overdrivelser. Men det var godt mediestof, og det politiske pres i kølvandet på ecstasypanikken fik Sundhedsstyrelsen til at gå planken ud med kampagner, model-amter og det hele – jeg mener nu at vide, at de udvalgte amter var fornuftige nok til at bruge pengene til mere generelle tiltag.

Nu vil BT så gentage succesen og udsender ligefrem en tryksag på glittet papir. Fint skal det være. Men tag bare

SCANPIX

overskrifterne fra hæftet såsom: 'Narkogæld afdraget med brutal voldtægt', 'Kokken tilbød mig kokain som dessert', 'Værre end mit værste mareridt', 'Narkohelvede tur/retur'. Det er ren skræmmekampagne anno 2004. Lige præcis sådan noget vi vèd ikke virker. Når man dæmoniserer stofferne på den måde, som BT her gør, så er det i bedste fald ren underholdning. I værste fald er det reklame, som gør stofferne mere spændende og tiltrækkende.

Enhver ung med bare perifert kendskab til de her stoffer véd, at skræmmebilledet ikke holder. Man må ikke glemme, at 50 % af de unge i København har røget hash det sidste år. Godt nok er København på forkant med udviklingen, men forbruget har været stigende alle steder og har nok nået toppen de senere år – Sundhedsstyrelsen kalder det 'stabiliseret på et højt niveau'. Det betyder, at hovedparten af de unge selv eller gennem deres kammerater har første eller andenhånds erfaringer, der siger noget andet end dette hæfte. Og hvem stoler de så mest på? Ikke BT - eller hvor den slags ellers måtte komme fra!

Dæmonisering af stofferne

Hvad mener du med, at man dæmoniserer stofferne?

At man udelukkende bruger skræmmeeksempler og negative effekter til at beskrive, hvordan stoffer virker. Stofferne beskrives udelukkende ud fra kriminalforsorgens og behandlingsinstitutionernes klienter – og så kommer det til at se meget ubehageligt ud. Hvis man i den gode sags tjeneste forsøger at dæmonisere stofferne og skræmme de unge, så mister man som formidler troværdigheden, og så er det hele tabt på gulvet.

Hvis den slags materiale overhovedet bliver brugt, er det udtryk for, at stofundervisning i skolen er en slags hovsaløsning. Sådan noget som BT-hæftet er med til at skævvride oplysningen - desværre elsker de dovne lærere den slags. Det er også altid dem, der hiver politimanden ind med kufferten med stofprøver - eller en misbruger, der skal fortælle om sit gruopvækkende liv og vise ar.

MEDIESKOLEN*

Har du nogensinde overvejet at skifte hest – fra behandling til forebyggelse – så politimanden med stofprøverne kunne få en fridag?

Nej, det har jeg nu ikke. Jeg har undervist en del på Sundhedsstyrelsens kurser for forebyggelseskonsulenter og også i mange andre sammenhænge. Men at undervise børn og unge er ikke lige mig - dog har jeg ikke helt kunnet undslå mig på mine egne børns skoler.

I sådan en 8. eller 9. klasse slår det mig hver gang, at man lynhurtigt mærker, hvem der har prøvet, og hvem der ikke har prøvet. De, der stiller alle de begavede spørgsmål, har prøvet noget. Men jeg mener nu, at det skal være klasselæreren, der underviser i den slags ting.

Kontrol

Der strammes op på kontrolpolitikken i disse år. Er det ikke et forsøg værd at ændre de unges normer via klarere kontrolpolitiske signaler?

Som udviklingen er nu, kriminaliserer vi en masse mennesker, der i øvrigt ikke er nogen særlig grund til at kriminalisere. På den måde øger man bare despekten for loven. Nogle hashrygere får plettet deres straffeattest, og dermed bliver deres vej tilbage til normalsamfundet endnu mere vanskelig.

Nul-tolerancen er en ny politisk bølge, der bryder med den danske tradition, som går helt tilbage til Rigsadvokatens cirkulære fra 1969, hvor man forsøgte at håndtere det her problem uden at overdramatisere. En blanding af pragmatisme og laissez-faire har ellers karakteriseret den danske politik, og tidligere var nul-tolerance nærmest et skældsord, som vi lidt hånende forbandt med svenskerne og amerikanerne.

Med den nye nul-tolerance følger i mine øjne en inhuman politik over for brugerne. Det kan kun forsvares ud fra sådan nogle generalpræventive virkninger – for hvilke der i øvrigt ikke findes nogle holdepunkter. Vi ved kun én ting om kontrolpolitikken: Den koster penge. Rigtig mange. Man er tilmed klar over, at det er med til at generere kriminalitet. Om den i øvrigt virker vides ikke. Om muligheden for at blive straffet ændrer på de unges normer og adfærd ved vi heller ikke. Kravet til evidens, som ellers er meget oppe i tiden, opfyldes overhovedet ikke på kontrolpolitikkens område - dér hvor vi bruger flest penge!

Det burde ellers give stof til eftertanke, at selvom kontrolniveauet er forskelligt i forskellige lande, så er brugsni-

veauet nogenlunde det samme. Det viser sig også, at det er nogle dybereliggende sociale mekanismer, der bestemmer udviklingen. Vi så for eksempel i Spanien efter Franco og nu i Østeuropa, at normopløsning og normændringer fører til vækst i brugen af stoffer, men også at det stabiliserer sig på et eller andet tidspunkt.

Det er immervæk også tankevækkende, at man i Holland har kunnet legalisere hashen i forbrugerledet, uden at det har medført, at den hollandske befolkning er gået til grunde.

Det lidt geniale ved de her *'Coffee Shops'* er, at de giver nogle kontrolhåndtag at skrue på.

Herhjemme fraskriver man sig muligheden af at bruge reguleringsskruer, vi har kun damphammeren.

Det er en svær diskussion det her, for hver gang vi prøver et eller andet, så laver vi i virkeligheden et eksperiment - et socialt, politisk eksperiment. Men vi laver det kun i én retning. Vi har ikke en kontrolgruppe. Så vi kan ikke se, hvordan det var gået, hvis vi ikke havde gjort det, vi valgte at gøre, eller hvis vi havde valgt noget andet, end det vi aktuelt gjorde.

Når man fx diskuterer og analyserer miljøforurening, så laver man forskellige scenarier – hvis man gør sådan, så sker der det, og så koster det det - men den slags scenarier laver man slet ikke, når det drejer sig om kontrolpolitikken. Vi strammer kontrollen uden at evaluere og uden at gøre os klart, hvad formålet er. Der bliver ikke opstillet scenarier over, hvilke konsekvenser vi forventer, så man efterfølgende kan måle, om disse indtræffer eller ej.

Lokale initiativer

I Ribe kan unge, der bliver taget med stoffer på sig, nu risikere at miste kørekortet.

SCANPIX

Hvordan vurderer du denne stramning?
Jeg tror ikke, at fremgangsmåden står for en nærmere juridisk prøvelse. Man kan kun få en dom for noget, man bliver taget i at have gjort. Hvis ikke man har kørt i påvirket tilstand, ville jeg ikke mene, at der er basis for at miste kørekortet. Det er en slags tillægsdom uden rettergang. Man tvinger tilmed folk til urinprøvekontrol, som de endog selv skal betale, hvilket man heller ikke kan.

Når behandlere samarbejder med Ribe politi om at analysere urinprøver eller går ind og tager kontroller på folk, der bliver pågrebet med stof i lommerne, så er man ude i noget snavs.. Den slags ting burde være forbudt! At man lader sig misbruge til den slags ting…

Hvad siger du så til initiativet i Vordingborg, hvor mange gode kræfter har samlet sig for at skabe et stoffrit værtshusmiljø?
Et stoffrit værtshusmiljø... Det er jo en contradictio in adjecto – en indbygget selvmodsigelse.

Dels sælger de jo alkohol i stride strømme og vil sikkert gerne sælge endnu mere. Dels er de værtshusholdere, diskoteksfolk og DJ's, som siger, at de ikke har noget at gøre med stoffer, hykleriske. Det er lidt morsomt, hvor meget forebyggelsen for tiden er hængt op på at sætte ind over for diskoteker og uddanne dørmænd. Stoffer er jo en del af hele maskineriet, det er en stofkultur, musikken er stofmusik. Det bliver meget spændende at se, om det virker. Man kunne jo godt ønske sig, at det i givet fald blev ordentlig evalueret.

Hvis jeg var bookmaker, ville jeg give meget høje odds mod, at det skulle lykkes at få narkoen ud af nattelivet - for slet ikke at tale om narkoen ud af dén narkofri by, der ifølge 'Kampen mod narko' skal etableres én af i hvert amt.

Faglighed og politik

På en Christiansborg-høring om unge og stoffer for nogle år siden sagde hollænderen Dirk Korf til de tilstedeværende politikere: 'Hold op med at bruge det her område som politisk platform. Overlad tingene til fagfolk'. Er det noget, du kan tilslutte dig?
Ja, absolut, for der kommer let så meget befængt moral ind i de her spørgsmål, at det går galt.

Korfs indstilling havde den tidligere konservative socialminister Palle Simonsen, da han tilbage i 80-erne satte det arbejde i gang, der førte til 'At møde mennesket hvor det er', og Mimi Jacobsen fulgte linien op.

Faktisk har traditionen i dansk politik i lange perioder af den politiske historie været i overensstemmelse med Korfs anbefalinger. Tag for eksempel det gamle Alkohol- og Narkotikaråd, som oprindelig hed Kontaktudvalget for Ungdomsnarkomanien – et tværfagligt sammensat, fagkyndigt råd. Dette råd blev etableret netop for at tage en del af politikken ud af diskussionen og sige, at det her overlader vi til nogle fag-

folk, som kan rådgive os om, hvad der er rigtigt og forkert, så vi ikke skal sidde og skændes om det.

Rådene har det dog med at blive nedlagt. Det jeg har oplevet er, at først sidder man i rådene og beskæftiger sig med nogle behandlingsmæssige ting, efterfølgende begynder de at bevæge sig ind på en dagsorden, der hedder kontrolpolitik og narkotikapolitik, og så bliver de nedlagt. Det gamle Alkohol- og Narkotikaråd holdt en stor konference om kontrolpolitikken - kort efter blev det nedlagt. I det seneste Narkotikaråd begyndte man at tage skadesreduktion op, så blev også det nedlagt.

Nu er der et tomrum, hvor det kniber med koordination imellem, hvad sundheds-, justits- og socialvæsenet foretager sig. Også koordinationen på lokalt niveau kunne forbedres – et fornuftigt samarbejde mellem politi, social og sundhedsvæsen på lokalt niveau. Lige nu hænger det slet ikke sammen de fleste steder. Hvis man fx skal nedbringe dødeligheden på lokalt niveau – som man har gjort det i Frankfurt – så kræver det, at embedsmænd på et rimeligt højt niveau sætter sig sammen lokalt og koordinerer indsatsen. Vi mangler et fagligt forum, der kan klæde politikerne på og koordinere tingene.

Hvordan er forholdet mellem faglighed og politik i øjeblikket?

Der sker en del på feltet i disse år, hvor folk, der har forstand på tingene, ikke bliver spurgt til råds. Den slags bruger man ikke så meget mere. Kampen mod narko er ikke befordrende for fagligheden, for hvis man virkelig synes, at de her stoffer er onde, og hvis man tror på det narkofrie samfund, så vil man bekæmpe ondet og er nærmest ligeglad med, hvad der kommer af evidens for det ene eller det andet. Hvis man derimod har det mere pragmatiske udgangspunkt, at stofferne er kommet for at blive, og at hvad vi gør i den forbindelse kan diskuteres og vurderes på lige fod med alle mulige andre spørgsmål som fx miljøspørgsmål – så er man nødt til at gå ind og tage argumenterne op og forholde sig til betænkeligheder, omkostninger og den slags ting.

Smagsdommere, ja tak!

Det er nogle ret politiske udsagn, du der kommer med. Er du ikke en smagsdommer?

Regeringens synes jo, at stort set alle dem, der sad i det gamle Narkotikaråd, var smagsdommere. Og da jeg var en af dem, der sad i rådet, så giver svaret sig selv: Ja, jeg er smagsdommer. I udpræget grad. Jeg har jo kæftet op igennem årene og sagt, hvad jeg mener er rigtigt og forkert. Hvis man sidder i en position, hvor man ved noget, så må man jo give den viden fra sig og sige det, som det er. Men jeg skal da lige understrege, at jeg i dette interview ikke udtaler mig på vegne af Københavns Kommune, men kun på egne vegne – det har vist sig at være en både nyttig og nødvendig replik i mange sammenhænge…

Så let slipper du ikke. Hvordan kan offentligheden egentlig vide, hvornår Peter Ege udtaler sig ud fra sin faglighed, og hvornår har han den politiske kasket på?

Udtaler jeg mig om overborgmesterkandidaterne i København, så udtaler jeg mig rent politisk, men udtaler jeg mig om stofmisbrugsproblemer af enhver art, så gør jeg det selvfølgelig med den faglige baggrund, 35 års erfaring fra området giver.

En smagsdommer er jo defineret som en person, der ikke kan skelne mellem, hvornår vedkommende udtaler sig om det faglige/vidensmæssige i en sag, og hvornår det er noget politisk - som alle i virkeligheden har lige god forstand på, fordi det politiske mere drejer sig om

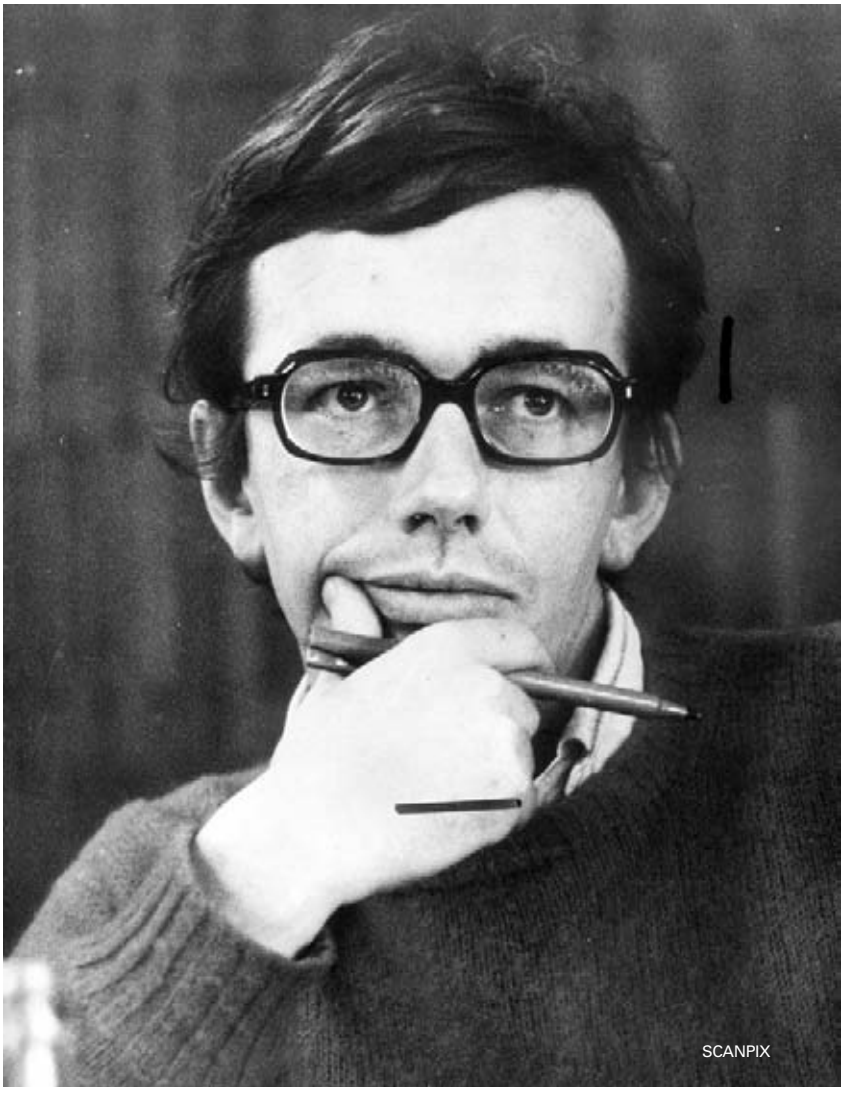
SCANPIX

holdninger og værdier. Misbruger du så ikke din position, hvis du ikke adskiller det politiske og det faglige på det felt, som du har forstand på?
Det synes jeg ikke jeg gør. Tværtimod. Jeg synes, at det er min pligt at kæfte op og komme med anbefalinger netop på det felt, jeg har forstand på. Opgøret med smagsdommere er for mig at se et udtryk for nogle censurtendenser, der ligger i tiden. Det signal man sender er: Hvis du vil vide dig sikker, så hold munden lukket.

SCANPIX

Sagen er jo, at hvis de, der bestemmer, er enige i min faglige vurdering, så er jeg ikke smagsdommer – hvis de er uenige, så er jeg smagsdommer. Man bruger begrebet smagsdommer for at knægte en uenighed eller for at ensrette meningsdannelsen. Det er ikke ligefrem fri og pluralistisk debat, man opmuntrer til i øjeblikket. Alle kan blive ramt. Jeg kan huske, at Niels Hausgaard fortalte, at da han hørte, at regeringen ville udrydde smagsdommerne, få dem ud af vagten, så sagde han: 'Yes, det er en god idé – dem har jeg også altid været træt af!' – indtil han opdagede, at han selv var én af dem, der blev kategoriseret som smagsdommer.

Hvad er balancen mellem fagligheden og det mere politiske i din bog?
Det er svært at skelne så bastant som spørgsmålet lægger op til. Mange af emnerne bliver kun fagligt behandlet i bogen, men hist og her er det umuligt at undgå, at der også kommer nogle holdningsmæssige ting ind – fx når man snakker om kontrol eller ej i metadonbehandlingen.

Jeg har grebet det sådan an, at det sidste kapitel i bogen er reserveret det mere holdningsmæssige, såsom mit syn på kontrolpolitik og diverse prioriteringsspørgsmål. Alligevel udspringer min politiske stillingtagen af en eller anden form for faglighed - nogle faglige ræsonnementer indgår, som man så kan være enig eller uenig i - man kan vægte det mere eller mindre. Men så er det jo, at jeg hellere vil høre på en person, som har beskæftiget sig med emnet i årtier, som har læst de artikler, der findes i de internationale fora på området, end på en person, der kun bygger på vedkommendes uforgribelige ikke-fagligt underbyggede holdninger.

Her til slut må vi lige spørge: Har du anciennitetsrekord på det her område?
Ja, det må jeg have. Jeg har været på feltet uafbrudt i 35 år.

Hvad er det, der fascinerer dig ved det her felt? Hvorfor er du blevet på området?
Det har jeg også tænkt over en gang imellem. Jeg kan kun sige, at det er et utroligt fascinerende felt, hvor biologi og kultur og socialpolitik flyder sammen. Stoffer er som et prisme - hvordan vi håndterer de her problemer er en måde at se samfundet på. Det er jo nogle spændende problemstillinger. Man kan ikke læse en skønlitterær bog, uden at der er stofhistorier i dem. Hvad stofferne ikke fylder i undervisningen, fylder de i skønlitteraturen. Dér hvor det virkelig tæller. Hvad der ikke er skrevet om druk og rus og glæder og sorger i den forbindelse. Hvis man vil vide noget om stofferne, er skønlitteraturen en fantastisk kilde.

Gensynets glæde – og dog….

Har du det nogen gange sådan, at du ikke orker at opleve det samme igen? En bølge til, de samme argumenter, de samme løsningsforslag, som for længst har været prøvet og forkastet igen?
Nej, sådan har jeg det ikke, for så er der jo gensynets glæde! Og så får man et andet perspektiv, når man ser det anden gang, eller tredje…eller fjerde gang.

Måske lige med undtagelse af kontrolpolitikken. Dér kan man godt blive træt ind imellem. Nu har man jo fx lige overvejet at forbyde utroskab i Tyrkiet. I virkeligheden er det samme slags lovgivning, som det vi laver i forhold til stofferne: Det er ren signallovgivning. Man kaster sig ud i et fuldstændigt håbløst projekt. Lovgivningen er ude af proportioner med problemets størrelse. For at undertrykke noget, som man opfatter som et moralsk problem, lovgiver man! Sagen er: Man skal ikke lovgive om alt, man ikke kan li'. Der er en tendens til at forbyde mere og mere, straffe mere og mere. Utroskab kan man ikke li', især kan mændene ikke li', at konerne er utro, derfor skal det være forbudt. I Tyrkiet altså. Men man kan ikke lovgive sig ud af utroskab.

Og man kan heller ikke lovgive sig ud af de her stofproblemer. Det synes jeg nok, historien har vist. Og det er derfor, jeg siger: Prøv dog at flytte den slags problemer over i civilsfæren, hvor de hører hjemme, arbejd med dem i familien, i skolen osv. Lad social- og sundhedsfaglige problemer håndtere af de social- og sundhedsfaglige professioner.

BØRN OG UNGE
ER OGSÅ PÅRØRENDE

Det værste man kan gøre er at gøre ingenting.

AF BIRGIT TREMBACZ

I min praksis møder jeg ofte mennesker, der er vokset op i familier med misbrugsproblemer. Mange kæmper med lavt selvværd, angst, problemer med at få familien til at fungere, mistillid til sig selv og andre m.m. At det er et udbredt problem understøttes også fra statistisk hold: Et minimumskøn(!) fra Sundhedsstyrelsens side er, at ca. 60.000 børn og unge lever i en familie med alkohol- eller stofmisbrugsproblemer. Denne gruppe har en øget risiko for selv at blive misbrugere eller få psykiske problemer som voksne. Nogle får så alvorlige psykiske problemer, at psykiatrisk hjælp er påkrævet. Men de allerfleste lider og får psykosociale problemer, som vi kunne være med til at afhjælpe.

Ikke desto mindre er det desværre kendetegnende for indsatsen, at man stort set kun hjælper den med alkoholproblemet, til trods for at alle i familien berøres af et alkoholproblem på en eller anden måde. Her tænker jeg især på børnene og de unge, som ofte må sejle deres egen sø. Man kan ikke lade være med at spørge sig selv: Hvis medlemmer af familien også fik hjælp til at ændre sig, ville det mon så ikke dels øge behandlingens effekt og dels forebygge, at andre i familien får alvorlige problemer?

Det lyder måske dyrt, men det er min erfaring, at der ofte skal så lidt til for at gøre en forskel i børnenes liv. Else Christensen[1,2] har blandt andre påpeget, at kompenserende voksne i børnenes netværk kan være med til at minimere de negative følgevirkninger. Men først og fremmest gælder det om større opmærksomhed på det forhold, at børn og unge kan have brug for hjælp til at komme helskindet igennem den belastning, det er at have været pårørende til en alkoholmisbruger. For at finde ud af, hvordan man kan kompensere for utilstrækkelige opvækst-betingelser, er det nødvendigt at vide, hvad der skal kompenseres for.[6,7,8]

Hvad oplever børn fra familier med alkoholproblemer?

Hvilke konsekvenser kan det have for barnets psykiske og sociale udvikling?

Hvordan kan vi hjælpe disse børn?

Hvad oplever børn fra familier med alkoholproblemer?

Børnene har forskellige sociale og psykologiske opvækstvilkår. I nogle familier mangler der mad på bordet, fordi pengene er brugt til alkohol. Andre er mere velhavende, og alkoholproblemet påvirker primært det følelsesmæssige klima. En del forældre bliver glade og sentimentale, når de drikker. Andre bliver voldelige. I de fleste familier er drikkeriet skjult, men i nogle familier drikkes der helt åbenlyst. Måske er der kun et enkelt barn i familien. Eller måske er der en hel søskenderække, hvor den ældste overtager mange forældrefunktioner og således bliver en kompenserende voksen for de mindre søskende på bekostning af sig selv. Børn reagerer også meget forskelligt. Nogle er udad-reagerende, andre vender det indad og bliver depressive. Grundet denne kompleksitet er det altid påkrævet at være lydhør over for, hvordan det enkelte barns vilkår og reaktioner er.

På tværs af forskellene kan man dog også finde visse fælles oplevelser og reaktioner hos børnene.

Barnet kan opleve, at mor/far skifter humør ret så ofte og temmelig uforudsigeligt. De regler, der gælder det ene øjeblik, gælder måske ikke i næste øjeblik. Ligeså vil barnet ofte få en oplevelse af, at det er dets skyld, at mor /far drikker for meget. Dels fordi der er en almen tendens hos børn til at henføre det, der sker, til sig selv (magisk tænkning). Dels fordi mange forældre får sagt eller gjort noget, som peger i retning af, at det er barnets skyld: 'Nu skal du gøre, hvad jeg siger, ellers bliver jeg gal/sur/ked af det/syg', sammenholdt med en anden udtalelse: 'Jeg bliver nødt til at drikke lidt vin, fordi livet er umuligt'. Barnet vil have en tendens til at lave en kobling mellem 'jeg er skyld i, at mor er utilfreds' og 'mor drikker, fordi hun er utilfreds. Ergo, er det min skyld, at mor drikker'.

De fleste familier forsøger at holde drikkeriet skjult og får også barnet til ikke at sige noget. Nogle gange ordløst. Andre gange mere direkte: 'Du skal lade være med at fortælle noget om det i skolen, så vil de andre bare begynde at drille dig' eller: 'Hvis du fortæller noget, kan det være, at du ikke får lov til at blive sammen med mig, men skal på et børnehjem'.

Der kan ske pludselige og alvorlige ting i hjemmet. Far kan falde og slå sig, mor kan ligge og være ved at blive kvalt i sit eget opkast. Ting vælter og smadres. Høje lyde, lyden af klirrende flasker i en plasticpose, kvalmende lugte af gammel alkohol og ildelugtende afføring på toilettet er blot nogle få af de lyde og lugte, selv det meget lille barn kan opleve som ubehageligt[3]. Barnet kan ikke altid formulere, hvad det sanser, men kan have vage formuleringer

som: 'Det er væmmeligt', 'Jeg ved ikke lige …' eller der kan komme et indirekte budskab: 'Jeg venter altid lang tid med at gå på wc, når far har været derude om morgenen'.

Hvilke konsekvenser kan det have for barnets psykiske og sociale udvikling?

Grundet ovenstående oplevelser - og hvis disse har gået for sig systematisk igennem længere tid - vil det få konsekvenser for børnene på et psykosocialt plan. Mange vil få en eller flere af nedenstående måder at forholde sig til sig selv, andre og livet på:

1. Barnet må ikke fortælle om hemmeligheden. Sandhed bliver til løgn, og løgn bliver til sandhed. Hvad der er rigtigt er forkert, og hvad der er forkert er rigtigt. Det normale bliver unormalt osv. Til sidst er der kun forvirring. Det kan være svært at stole på egne sanser, og det kan være meget svært at vide, hvad der er rigtigt, og hvad der er normalt.
2. Barnet må tage hensyn og passe på de andre. Barnets behov, ønsker og følelser er ikke så vigtige. Derfor kan barnet have svært ved at vide, hvad det egentlig har lyst til og brug for.
3. Det er barnets skyld, at mor/far drikker. Det er barnet, der er forkert.
4. Barnet kan ikke stole på andre og har igen og igen oplevet, at det, der bliver sagt den ene dag, gælder ikke næste dag. Derfor får barnet en ensomhedsfølelse samt en grundlæggende mistillid til andre.
5. Barnet har skullet leve med, at der kunne ske noget forfærdeligt lige om lidt. Altid at være i alarmberedskab resulterer ofte i angst og katastrofefantasier.

Hvis barnet får muligheder for at kommunikere om problemerne samt får mere overensstemmelse mellem de indre oplevelser og de ydre faktorer, er der alt andet lige større mulighed for, at barnet kommer bedre igennem de svære oplevelser. Forudsætningen herfor er, at der er nogle ansvarlige voksne, som tør og magter at tale med børnene.

BIRGIT TREMBACZ,
CAND.PSYCH., SUPERVISOR
OG SPECIALIST I PSYKOTERAPI

Hvordan kan vi hjælpe disse børn?

Det er svært for familien at åbne op for hemmeligheden og bede om hjælp. Mange er bange for at blive afvist, fordømt eller umyndiggjort. De fleste professionelle har aldrig lært at forholde sig til børn fra familier med alkoholproblemer. Man mangler konkret viden og metoder. Netop viden om disse børn samt metoder til at få dem i tale er denne artikels hovedsigte. Lærere, pædagoger, psykologer, socialpædagoger, sundhedsplejersker, social-rådgivere, praktiserende læger m.fl. samt de, der har et alkohol-problem, ægtefæller, familiemedlemmer og naboer m.fl. må påtage sig et ansvar for at hjælpe børnene.

Først og fremmest handler det om at undersøge det pågældende barns specifikke situation. Dernæst at hjælpe barnet til at finde nye måder at forstå alkoholproblemet på og andre måder at forholde sig til sig selv og andre på. Derfor handler det om at hjælpe barnet til at opdage:

1. At det er ok at tale om hemmeligheden.
2. Hvilke behov og følelser det selv har. Barnets følelser og oplevelser er gyldige.
3. At det ikke er barnets ansvar, at far/-mor drikker. Barnet kan ikke - og skal dermed heller ikke - få drikkeriet til at stoppe.
4. At det ikke er alene, og at der findes voksne, der vil hjælpe, og som man kan stole på
5. At det kan være godt at sætte ord på katastrofe-fantasierne. De er forståelige. Barnet skal leve med en allestedsnærværende frygt for, at noget kan gå gruelig galt lige om lidt. Den frygt kan man ikke tage fra barnet, men man kan hjælpe barnet med for eksempel at lave en redningsplan (se nedenfor).

Hvis man er den, der har et alkoholproblem, eller er pårørende eller er en fagperson, kan man hjælpe barnet blot ved at tale om alkoholproblemet. Ved at fortælle, at det er den voksnes ansvar at gøre noget ved problemet, og at de oplevelser, barnet har haft, er gyldige. Ligeså er det vigtigt at få aftalt en redningsplan sammen med barnet, hvis alkoholforbruget løber løbsk eller bare bliver for meget i en periode. Hvem må/kan barnet ringe til? Skal barnet bo et andet sted i en periode? Man kan tale med barnet om, at der er rigtig mange, der har det samme problem (i hvert fald minimum 60.000 blot i Danmark). Som professionel skal man selvfølgelig også overveje, om dette barn har sådanne vilkår, at det er nødvendigt med en henvendelse til de sociale myndigheder. Før et sådan skridt tages, er det dog vigtigt at forsøge at få forældrene i tale. De skal have en chance for at se problemet i øjnene og gøre noget ved det.

Det skal understreges, at for at få lov til at hjælpe børnene optimalt, skal der skabes en god kontakt til forældrene. Hvis forældrene ikke giver tilladelse på såvel et konkret, men også mentalt plan, kan det være svært at hjælpe disse børn. De vil som oftest være meget loyale og kun fortælle i den udstrækning, forældrene giver tilladelse. Opsummerende kan siges, at børn fra familier med alkoholproblemer - de tavse og loyale ofre - har brug for din og min hjælp.

Det bedste man som professionel eller pårørende kan gøre for børnene er at tale med dem, samtidig med at man hjælper forældrene til at gøre noget ved deres alkoholproblem, så de kan blive de forældre, de gerne vil være.

Det næstbedste er at få en god kontakt til forældrene[4], som, mens de forsøger at gøre noget ved alkoholproblemet, forstår betydningen af, at deres børn har brug for hjælp til at bearbejde følgerne af at have været tæt på en/nogle, der drikker for meget.

Det tredjebedste er at tale med børnene, også selv om forældrene drikker og ikke ønsker, at der skal tales om det. Samtidig skal man dog være klar over, at børnene kan komme til at få nogle nye dilemmaer. De kan bl.a. føle sig illoyale, når de bryder tabuet. De kan få mere ballade derhjemme, hvis de for eksempel insisterer på, at deres oplevelser er gyldige. Børnene skal hjælpes til at forholde sig til disse nye dilemmaer.

Det værste man kan gøre er at gøre ingenting.

LITTERATUR

1 Christensen E.: Børn i familier med alkoholproblemer. Sundhedsstyrelsen. København. 1992.
2 Christensen E.: Når mor eller far drikker. Interview med børn og forældre med alkoholmisbrug. Socialforskningsinstituttet. København. 1994.
3 Sabroe K.E.: Alkoholforebyggelse i børneårene. Aarhus Universitetsforlag. 2002.
4 Trembacz B. og Benzen K.: Den motiverende samtale i lægepraksis. Lægen nr. 4, april 1999.
5 Trembacz B. og J. Hansen L.: Alkohol og afhængighed, en psykosocial og neuropsykologisk synsvinkel.Gentofte, Videnscenter om alkohol. 2003.
6 Trembacz B.:Familier med alkoholmonstre, Forståelse - respekt - forandring. Psykologisk Forlag. 2002.
7 Trembacz B.: Hjælp, min familie har et alkoholmonster; Alles lidelse, ingens skyld. Psykologisk Forlag. 2002.
8 Trembacz B.: Det grønne alkoholmonster. Psykologisk Forlag. 2002.

Læs mere på: www.trembacz.dk

FOREBYGGELSE I NORDJYLLANDS AMT

Er forebyggelse og sundhedsfremme luftige begreber uden ret meget hold i virkeligheden? Og nytter det overhovedet noget?

AF ALICE THAARUP

Indimellem bliver der lavet undersøgelser af effekten af en forebyggende indsats, som dokumenterer, at netop disse metoder er andre overlegne med hensyn til at mindske et givet problem.

Når jeg læser disse undersøgelser, har jeg altid en nagende tvivl: Hvordan kan man i et menneskeliv med så utroligt mange forskellige påvirkninger indkredse en enkelt: den specifikke, forebyggende indsats, og sige, at den har gjort udslaget?

Denne sommer deltog jeg i en europæisk alkoholkonference. En forsker fra New Zealand havde samlet undersøgelser fra en lang række lande om effekten af forebyggelsen i skolerne. Hendes konklusion på baggrund af disse undersøgelser var, at den sædvanlige undervisning i skolerne i emnet alkohol ingen effekt havde, med mindre der samtidig blev sat ind politisk i form af klare, udmeldte holdninger og en politik i skolerne, i kommunerne og fra statens side.

Dette understreger 'at der ingen lette løsninger er på komplicerede problemer', og vi løser ikke et problem ved udelukkende at individualisere det. Det må ses og tackles i en bred sammenhæng.

Men på trods af al denne usikkerhed har jeg alligevel valgt at arbejde med forebyggelse i langt den største del af mit faglige liv. Og jeg synes stadigvæk, at feltet er en spændende udfordring og værd at beskæftige sig med.

Amtets rolle

Hvad er egentlig amtets rolle i det forebyggende arbejde på rusmiddelområdet? Jeg synes, det er vigtigt at gøre sig nogle tanker herom, eftersom det efterhånden er en gammel historie, at amterne har afsat ressourcer til forebyggelsen. Det tog sin begyndelse tilbage i 1970´erne hvor de første amter ansatte alkohol- og narkotikakonsulenter til at arbejde med forebyggelse. De første, der blev ansat, havde alle det til fælles, at de var socialrådgivere med behandlererfaringer. Senere er der kommet mange andre og meget forskellige faggrupper til.

Når amtets rolle i forebyggelsen skal søges indkredset, ser jeg blandt andet følgende opgaver som væsentlige:

- at fastholde en specifik viden på rusmiddelområdet og være områdets 'advokater', så det ikke bare forsvinder i den store mængde af sundhedsemner og sociale problemer
- at organisere og koordinere netværk i amtet på områder som folkeskolen, ungdomsuddannelserne og arbejdspladserneog dermed give mulighed for erfaringsudveksling og idéudvikling
- at undervise på amtslige og statslige uddannelser med relevans for rusmiddelfeltet – for eksempel uddannelserne til pædagoger, socialrådgivere, jordemødre, sygeplejersker og lærere
- at være bindeled mellem det statslige og kommunale niveau i forbindelse med centralt udmeldte kampagner og projekter
- at viderebringe ny viden på feltet til de lokale aktører
- metodeudvikling

Amtet i Nordjylland

Nordjyllands Amt ansatte sin første alkohol- og narkotikakonsulent i 1978. Hun synliggjorde området så godt, at man i 1983 ansatte endnu en konsulent.

ALICE THAARUP,
AFDELINGSLEDER, FOLDBJERGCENTRET
WWW.FOLDBJERGCENTRET.DK

Da amtet i 1992 oprettede Foldbjergcentret, amtets rusmiddelorganisation, havde den ene konsulent fået andet arbejde, så forebyggelsen bestod af en konsulent og en - meget kompetent - sekretær på deltid! Alligevel blev vi til en afdeling: forebyggelsesafdelingen, hvor man også anbragte de personer, der på det tidspunkt arbejdede med udlevering af metadon. Der var ingen faglige begrundelser for en sådan sammensat afdeling med opgaver i hver sin ende af skalaen – det var mere et udtryk for, at man ellers ikke vidste, hvor man skulle placere funktionen med varetagelse af metadonudlevering.

Forebyggelsesafdelingen

I dag 12 år senere er forebyggelsesafdelingen blandt andet ved hjælp af puljemidler, og en centerleder der prioriterer forebyggelsen, vokset til en afdeling med i alt 8 ansatte! 'Metadonen' er integreret i behandlingssystemet, så i afdelingen arbejder alle 8 med forebyggelse. De tre af stillingerne er godt nok midlertidige, 4-årige puljeansættelser, men den tid, der går godt, kommer ikke skidt tilbage, og puljestillingerne skal bruges til at gøre for eksempel de særlige indsatser i forhold til børn og familier til driftsopgaver i kommunerne og behandlingssystemet.

I en organisation som Foldbjergcentret fylder behandlingen rigtigt meget. Det er her, de fleste stillinger er, og det er det område, der optager politikere og andre mest – på godt og ondt.

Det kan derfor være meget vanskeligt at få lydhørhed for forebyggelsen i en organisation som Foldbjergcentret, der arbejder med ambulant- og døgnbehandling, akutfunktion, halvvejshus, dagbehandling og metadonudlevering. Derfor har det været en meget stor fordel for forebyggelsen at være en selvstændig afdeling, hvor jeg som afdelingsleder er en del af ledergruppen og i den sammenhæng har et vigtigt afsæt for at sætte forebyggelsen på dagsordenen. Og det har jeg i den grad benyttet mig af!

Synlighed

Det er også af stor betydning kontinuerligt at synliggøre det forebyggende arbejde over for politikerne – i skrift og tale - og i det hele taget være kendt og synlig i amtet. Det indebærer for eksempel at skrive i dagspressen, være i radio og TV og ikke mindst at tilbyde undervisning i alle relevante – og ind i mellem irrelevante – sammenhænge.

Jeg tror, at denne synlighed er med til at sikre en fortsat forebyggende indsats på rusmiddelområdet i Nordjyllands Amt, og at flest mulige interesserer sig for området.

Rusmidler har en eksistentiel betydning for alle mennesker og er dermed et felt, som alle føler sig berørt af – på den ene eller anden måde. Det betyder, at området også har pressens interesse, og i mange forskellige sammenhænge er brug og misbrug af rusmidler et emne, man gerne sætter på dagsordenen.
Forebyggelsesafdelingen har sit eget budget – ikke stort, men alligevel et udtryk for vores selvstændighed .
Den vigtigste ressource er dog de fagpersoner, der er ansat i afdelingen, og som repræsenterer en bred faglighed.
Alle har fuld kompetence på det område, de arbejder indenfor. Målgrupperne i vort arbejde spænder fra den gravide misbruger over familierne, folkeskolen, ungdommen, arbejdspladserne og spritbilisterne!

Brug erfaringerne

Med den kommende strukturreform er det billede, jeg her tegner af den amtslige forebyggelse på rusmiddelområdet, måske snart historie.

Men ud fra mine erfaringer med forebyggende arbejde i Nordjyllands Amt vil jeg alligevel afslutningsvist opsummere følgende forhold af betydning for en fastholdelse af forebyggelsesarbejdet i amtet:

- kompetente og engagerede forebyggere
- selvstændig enhed med eget budget og egen leder
- tydelighed omkring amtets rolle i forebyggelsen
- synliggørelse af rusmiddelområdet - på alle leder og kanter!

FESTKULTUR OG RUSMIDLER I GYMNASIESKOLEN

Af Steen Beck & Stine Reesen
Dansk Institut for Gymnasiepædagogik, Syddansk Universitet

Rapporten 'Festkultur og rusmidler i gymnasieskolen' sætter fokus på gymnasieelevers forbrug og holdninger til rusmidler og på uddannelsesinstitutionernes rolle og ansvar i forhold til elevernes festkultur og rusmiddelvaner. I rapporten præsenteres et interventionsprogram, der blev gennemført på to gymnasier i skoleåret 2003/2004, hvor elever, lærere og ledere arbejdede med rusmiddeltemaet. Forskellige teoretiske tilgange til ungdomskultur og gymnasial organisationskultur præsenteres, holdninger og erfaringer analyseres, og der gives konkrete eksempler på, hvordan man på gymnasiale uddannelser kan formulere en rusmiddelpolitik, der er forankret i skolens værdier og normer. Rapporten henvender sig til ledere, studievejledere og lærere inden for de gymnasiale ungdomsuddannelser, rusmiddelkonsulenter samt andre, der interesserer sig for problemstillingen. I forbindelse med offentliggørelsen af rapporten afholdt Dansk Institut for Gymnasiepædagogik en konference d. 22. september 2004.

Rapporten samt bilag kan downloades fra DIGs hjemmeside:
www.dig.sdu.dk/forskning/forskningsprojekter/rusmiddelprojekt.htm

www.netstof.dk Netstof er en hjemmeside, der består af 398 billeder svarende til 14,51 Mega Byte (MB) og 129 filer svarende til 54,12 MB, som fordeler sig på 842 sider, heraf de 377 på intranettet (hvor der kun er adgang for A&N-konsulenter). Og hvor der klikker en surfer ind ca. hver 3. sekund mellem kl. 08.00 og 16.00 på hverdage. Alle amter og enkelte kommuner er med i Netstof. Via hjemmesiden kan man bl.a. få oplysninger om hvem, der arbejder med forebyggelse i ens lokalområde ,og hvilke tilbud der findes mht rådgivning, oplysning og behandling.

www.netstof.dk - fra idé til succes

Forebyggelseskonsulenterne kunne få nok at se til, hvis de personligt skulle besvare alle de spørgsmål skoleelever stiller, når de laver opgaver om rusmidler. Derfor blev Netstof opfundet.

AF FLEMMING WENTZER LICHT

Netstof startede som en ide hos A&N-konsulenterne i Frederiksborg og Vestsjællands amter, hvor formålet skulle være at levere oplysninger til skoleelever, der var ved at skrive projektopgaver.

Hvorfor finder man sådan en snæver målgruppe? Det er enkelt. Efter kort tid i stolen som A&N-konsulent bliver man hurtigt opmærksom på denne gruppe elever: Mange skriver opgaver om rusmidler, de kontakter ofte os, og de stiller ofte de samme spørgsmål, så det rent arbejdsmæssigt kan komme til at fylde meget at skulle svare på disse henvendelser.

Med et indskud på 20.000 kr. fra hvert amt som grundlag blev 1. version af Netstof etableret fra oktober 98. Nu er vi oppe på 3. version og burde være i gang med at planlægge 4. version af hjemmesiden. En hjemmeside har en levetid på ca. 2 år. Så kommer den til at se gammel og outdated ud. Historien om Netstof, som skal oprulles i det følgende, er også historien om, hvordan en hjemmeside udvikler sig fra en 'dum hjemmeside' til et 'intelligent dialogforum', hvor hjemmesiden også er et sted, hvor meninger og holdninger mødes og brydes, og hvor det er muligt at påvirke de unges rusvaner.

Fakta, fun & dialog

Når indholdet på hjemmesiden skal vurderes, er det vigtigt at fastholde, at målgruppen er unge, der går i 8., 9. og 10. kl., og indholdet skal primært give mening for de elever, der skriver projektopgaver. Ved primært at fastholde den meget snævre målgruppe har vi i redaktionen fået et instrument til at sortere i den uoverskueligt store mængde materiale, der er om rusmidler. Den snævre målgruppe har også haft den fordel, at vi har været i stand til at afværge angreb fra enkeltpersoner, grupper og organisationer, som mener, at deres gruppe skulle tilgodeses med indhold på Netstof. Indholdet på Netstof kan som udgangspunkt deles op i tre hovedgrupper: Fakta, fun-stof og dialogbaseret indhold. *Fakta delen* består af alt lige fra leksikon opslag om de enkelte stoffer og diverse pjecer, der er lagt ud på nettet - til præfabrikerede spørgsmål, som vi har svaret på i forvejen. Enkelte af faktaoplysningerne er også henvendt til lærerne. *Fun-stof delen* består af et spil, som vi har købt i Slovenien, og uddrag fra nogle tegneserier, som 'omtaler' stoffer eller viser figurer, der er påvirket af stoffer. Det er bevidst ikke den del på Netstof, vi gør mest ud af, men når der kommer noget relevant fun-stof 'forbi', så sætter vi det på siden. Når vi ikke gør mere ud af det, skyldes det, at Netstof alligevel aldrig ville kunne konkurrere med professionelle spillesteder, som de findes på blandt andet TV2.dk, så derfor skal det fun-stof, der er på siden, relatere sig til rusmidler. *Dialogdelen* er udviklet hen over årene og udvikles stadig. Som et eksempel på denne udvikling arbejder vi i øjeblikket på, hvordan vi via SMS kan give de unge adgang til siden. Det kunne for eksempel være, at de unge kunne kommunikere med vores leksikon og måske sende en SMS til 'nestof-leksikon hash' og få en SMS sendt tilbage med nogle fakta om hash. Ligesom de kunne sende indlæg til brevkassen via mobiltelefonen og få svar tilbage på mobilen.

www.arf.dk På Amtsrådsforeningens hjemmeside www.arf.dk ligger rapporten 'Status om indsatsen over for børn og unge med misbrugsproblemer' fra 2003. Rapporten giver et overblik, over hvilke tilbud der i 2003 var i de forskellige amter mht forebyggende initiativer som rådgivning og vejledning, ambulante behandlingsforløb samt intensiv døgnindsats.

Skema over forskellige rådgivningssituationer:

Karakteristika ved kommunikation via traditionel skriftlig fremstilling, mundtlig fremstilling og e-mail

		SKRIFT	TALE	E-MAIL
1	Fysisk nærhed	Adskilt i tid og rum	Ansigt til ansigt	e-mail giver bedre mulighed for hurtig feedback i forhold til normal skriftlig fremstilling. Dermed opstår fornemmelse af familiaritet og interaktivitet med modtager
2	Mulighed for fri samtale	Mangel på fysisk tilstedeværelse befordrer den fri samtale	Kendt alder, køn og status opbygger hierarki	e-mail giver mere plads til den fri samtale end normalt skriftsprog
3	Grad af personlig åbenhed	Mangel på fysisk tilstedeværelse medfører åbenhed	Åbenhed hæmmet af samtalepartners fysiske tilstedeværelse	e-mail medfører endnu mere åbenhed end normalt skriftsprog
4	Initiativ	Adskilt i tid og rum	Ansigt til ansigt	e-mail giver bedre mulighed for hurtig feedback i forhold til normal skriftlig fremstilling. Dermed opstår fornemmelse af familiaritet og interaktivitet med modtager
5	Respons	Kan skrive til hvem som helst, men man har ikke kontrol over, hvem der modtager på adressen	Taleren er ikke altid fri til at tage initiativ selv ansigt til ansigt	e-mail giver let adgang på alle tider – tilgængelighed gør det lettere at sende end ved traditionel skrivning
6	Varighed	Varigt	Flygtigt	Selvom e-mail i sin natur er varig (kan gemmes), anvender brugere det på linie med (flygtige) telefonopkald eller ansigt-til-ansigt konversationer. Brugen sker ofte på samme måde med manglende redigering og mindre formel stil
7	Behandle information	Kan læses hurtigt	Lineært kun i takt med, at det produceres	Hurtigere at scanne for information end talesignal
8	Redigering	Redigeret	Ikke redigeret	Mindre redigering end normal skrivning. I takt med, at e-mail i nogle sammenhænge fungerer som officielle breve, opstår bedre redigering
9	Formalitetsniveau	Højt	Lavt	Traditionel e-mail er mere uformel end traditionel skrivning. Fx uformelt 'hej' selv til nogen, man ikke kender. Anvendelsesmulighederne øges (fx jobansøgninger, takkebreve mv.) - e-mail udvidet til også at omfatte mere formelle stilistiske træk
10	Følelser	Varieret, men ofte kontrolleret, før besked afsendes	Varieret, men ofte ikke selv-kontrolleret	Følelser i e-mail ofte ikke kontrolleret før afsendelse. Mangel på paralingvistiske træk og umiddelbar respons kan yderligere opflamme e-mail følelser
11	Humor	Varieret	Ofte højere	Brug af humor i e-mail til at etablere kontakt forekommer ofte, fordi man vil afhjælpe mangel på visuelle tegn, og fordi e-mail fremmer personlig åbenhed

Problem-tilbud

Vi har to tilbud på hjemmesiden, som bliver brugt af unge, der har problemer: Dels et debatforum benævnt 'ung til ung', hvor unge på egne præmisser (eget sprog, selvvalgt indhold) søger råd hos hinanden, dels en brevkasse. Tanken bag brevkassen var, at de unge kunne skrive deres spørgsmål, hvorefter A&N-konsulenterne kunne svare. Brevkassen fik de første år ca. 1.000 breve om året. Det første år omhandlede ca. 1/5 af brevene personlige problemer med stofbrug hos de unge. Nu er det mellem 1/4 og 1/2 af brevene. Rådgivningen har ikke altid medført, at de unge er stoppet med deres misbrug, men at de er blevet bevidste om, at de har et misbrug. De pårørende er blevet bevidste om de handlemuligheder, de har.

Selv om brevkassen fra starten ikke var tænkt for unge med problemer, så har vi valgt at svare på deres henvendelser. Den problemløsende brevkasse er således fremtvunget af brugerne og ikke planlagt af redaktionen (amterne og kommunerne) bag Netstof.

Netrådgivning

Hvad er netrådgivning, og hvordan adskiller den sig fra traditionel rådgivning? Netrådgivning opstår, når en person søger hjælp via nettet til at løse et problem og kontakter en rådgiver, som svarer på henvendelsen via nettet. De personer, der modtager rådgivning, vil jeg her i artiklen betegne som brugere. Hermed har jeg antydet en væsentlig forskel på rådgivning via nettet og så traditionel rådgivning. På nettet er det modtageren af rådgivning, der bestemmer tempoet, og han/hun har hele tiden muligheder for med et enkelt klik at afbryde 'konsultationen/samværet'. Terapeuten har ikke som ved en 'ansigt-til-ansigt'-konsultation muligheden for at 'holde fast' i brugeren. Brugeren skal ikke finde på en undskyldning for at rejse sig og gå. Terapeuten har også ved 'ansigt-til-ansigt'-rådgivning som regel et navn og sandsynligvis en adresse, hvor han/hun

FLEMMING WENTZER LICHT
UDDANNET FOLKESKOLELÆRER
MASTER I SUNDHEDSPÆDAGOGIK
ARBEJDER SOM A&N-KONSULENT I VESTSJÆLLANDS AMT

kan få fat i brugeren. Alle disse muligheder har terapeuten ikke i det virtuelle rum. En anden væsentlig forskel mellem 'ansigt-til-ansigt'-behandling og behandling via nettet er, at det ene er en mundtlig form, og det andet er en skriftlig form, som stiller nogle specielle krav til de kompetencer, der skal være både hos brugeren og terapeuten.

Man kan betragte e-mail som en helt ny form for kommunikation – 'talking in writing'[1]. På dansk kunne det måske oversættes til 'tale på skrift'. Man kan ikke overføre skriftsprogets muligheder og begrænsninger, som vi kender det fra breve og anden litteratur, til e-mail eller brevkasser på nettet. Der kan argumenteres for, med udgangspunkt i omstående skema, at e-mail tilfører kommunikationen mellem mennesker nogle nye dimensioner og muligheder på tværs af alder, køn, økonomisk og social status. At man godt kan sende varme følelser og nærhed via e-mail er de forskellige netdating hjemmesider et eksempel på. Netrådgivningens særlige setting stiller krav til det rådgivningsperspektiv, rådgiveren vælger at tage udgangspunkt i.

Net-kompetencer

Brugeren skal være i besiddelse af følgende kompetencer:

- kunne læse og skrive
- have adgang til edb-udstyr.
- kunne bruge edb-udstyr
- kunne navigere på nettet
- have kendskab til netsproget[(2)]
- kunne mestre 'tale-på-skrift'
- være motiveret (man kan jo bare klikke sig væk)
- have forventning om, at mediet kan bruges til sociale formål
- have tid og intellektuel mulighed for at løse eventuelle opgaver.

Rådgiveren skal være i besiddelse af følgende kompetencer:

- have adgang til edb-udstyr
- kunne bruge edb-udstyr
- kunne navigere på nettet
- have nem og tilgængelig hjemmeside
- have kendskab til mediet og netsproget
- mestre 'tale-på-skrift'
- have forventning om, at nettet kan bruges til sociale formål
- have vilje og engagement til at hjælpe
- have viden om, hvordan man giver brugeren tro på, at han kan hjælpes
- have det 'rigtige' netrådgivningsperspektiv.

Det er et problem for netrådgivningen, at det nonverbale sprog mangler. Terapeuten kan ikke se, om brugeren græder eller har korslagte arme. På den positive side tæller, at brugeren heller ikke kan se, hvis terapeuten har korslagte arme eller himmelvendte øjne. En psykodynamiker vil registrere disse nonverbale signaler og bruge dem i sine tolkninger. En oplevelsesorienteret terapeut vil kommentere disse nonverbale signaler og bringe det ind i rådgivningen. Så man kan argumentere for, at terapeuten i netrådgivningen mister en masse vigtige informationer.

Rådgivningssituationer

Punkt 2 og 3 i omstående skema indikerer imidlertid, at brugeren hurtigere åbner op og ikke er bange for at afsløre sig selv: 'Fraværet af ansigt-til-ansigt-signaler opmuntrer nogle mennesker til at være mere ærlige og udtryksfulde (der er ingen blokeringer)'[3], for han eller hun er jo anonym - i modsætning til ved 'ansigt-til-ansigt'-rådgivning. Og som påpeget nedenfor er der en udpræget brug af 'emotioncons' (smilies) og 'actionwords' (fx 'LOL' = Laughing out loud), som gør det muligt at inddrage 'kroppen' i e-mail kommunikation. 'E-mail er ikke blot elektronisk post sendt via internettet. E-mail kommunikation skaber et psykologisk rum, hvori to mennesker – eller grupper af mennesker – interagerer. Det skaber en kontekst, hvori menneskelige relationer kan udfoldes'[4].

I omstående skema [5] er de væsentligste forskelle på forskellige rådgivningssituationer (traditionel, skriftlig rådgivning, ansigt-til-ansigt-rådgivning og netrådgivning via e-mail) listet op.

Perspektiver

Ligesom beruselse og deraf følgende misbrug er noget, der er kommet for at blive, så er jeg også sikker på, at netbaseret rådgivning er noget, der er kommet for at blive. Det er klart, at netbaseret rådgivning er virksomt over for den gruppe af unge,som har erkendt, at de er ved at få problemer med et eksperimenterende forbrug af stoffer, og som har de ovenfor beskrevne kompetencer med hensyn til brug af nettet.

Men jeg synes, der ligger en klar opgave forude, nemlig i respekt for et demokratisk sundhedsparadigme at udvikle det eller måske de rigtige webrådgivningsperspektiv/-er, som tager højde for de forskellige brugere, der kan finde på at benytte sig af en netrådgivning. Der findes flere forskellige rådgivningsperspektiver, som kan bruges. Måske skal man kombinere forskellige rådgivningsperspektiver, så der bliver et egentligt netrådgivningsperspektiv, så vi ender med at have et netrådgivningstilbud, der er beskrevet og defineret som en selvstændig disciplin, og ikke defineret som et 'ansigt-til-ansigt'-tilbud minus nogle funktioner. Mange af overvejelserne i denne artikel vil kunne bruges inden for andre områder end lige netop misbrugsfeltet, for eksempel traditionel rådgivning af børn (børnetelefonen), sexrådgivning, rådgivning til kræftpatienter med videre.

NOTER

1 Suler, John: Pshychological Dynamics of Online Synchronous Conversations in Text-Driven Chat Environments. Text talk. Rider University. 1997.
2 Se note nr. 5.
3 Suler, John: Pshychoterapy in Cyberspace - A 5-Dimension Model of Online and Computer-mediatet Psychotherapy. Rider University. 1999 , rev. 2004.
4 Suler, John: E-mail Communication and Relationships. Rider University. 1998, rev. 2003.
5 Lønsted, Wilhelm & Schramm, Mads: www.nærkontakt.net - netpsykologi, kommunikation og rådgivning. Dansk Psykologisk Forlag. 2001.

Forebyggelse på Frederiksberg: STRUKTUR, OVERVEJELSER OG ERFARINGER

Hvis forebyggelse skal virke, kræver det samarbejde – når man skal nå de unge, inddrage forældrene, udvikle tværfagligheden og bringe systemerne sammen.

AF VIBEKE FOLTMANN OG TOM GULDBÆK OLSEN

Det er almindelig kendt, at dårlig sundhed, kriminalitet og mange andre socialt relaterede problemer er ligefrem proportionale med brug – og misbrug – af alkohol, hash og hård narkotika. Desto mindre brug og misbrug af alkohol, hash og hård narkotika, desto færre problemer og mindre kriminalitet. Derfor har oplysning om og forebyggelse af misbrug naturligvis en høj prioritet i alle kommuner herhjemme. Også i Frederiksberg Kommune.

Profil af Frederiksberg Kommune

Frederiksberg Kommune er en på mange måder begunstiget storbykommune. Kommunen ligger som en lille ø omsluttet af Københavns Kommune. Det er landets tættest befolkede kommune med 91.500 indbyggere fordelt på kun 8 km^2. En så tæt bebyggelse betyder, at der er meget få udearealer til de unge, og det stiller de kommunale fritidstilbud over for specielle udfordringer.

Kommunen har ca. 1.500 villaer og rækkehuse, mens resten af boligmassen udgøres af mange ejer- og andelsboliger, og har i øvrigt både almennyttigt og privat udlejningsbyggeri. Der er imidlertid ikke egentlige ghettodannelser, og andelen af etniske unge er lavere end i mange andre kommuner i Storkøbenhavn.

Gennemsnitsindkomsten ligger over landsgennemsnittet. Det indebærer imidlertid, at vi jævnligt ser eksempler på familier, som tjener mange penge til hus og hjem på bekostning af tid, omsorg og interesse for familiens børn. Det afføder en speciel gruppe 'taber-børn'.

Kommunen varetager, ligesom Københavns Kommune, både kommunale og amtskommunale opgaver. Det betyder, at kommunen i misbrugssammenhæng ikke er knyttet til Københavns Amt, men har sit eget rådgivnings- og behandlingscenter Frederiksberg Kommunens Rådgivningscenter (FKRC).

Kommunen profiterer i øvrigt af, at Frederiksberg Politis politikreds netop er sammenfaldende med kommunegrænsen. Det betyder, at der er tradition for et tillidsfuldt, tæt og frugtbart samarbejde mellem politi og kommune, til stor gavn for det forebyggende arbejde.

Overordnet set må det siges, at kommunen ligger som et smørhul midt i storbyen.

Organisationen af det forebyggende arbejde

Det forebyggende arbejde i kommunen afspejler naturligvis den kommunale 'profil', og der er mange aktører på den forebyggende arena.

SSP-samarbejdet og aktørerne i denne sammenhæng er væsentlige personer i forebyggelsen.

SSP-organisationen styres i toppen af SSP-udvalget bestående af kulturdirektør, socialdirektør og politimester. Hjørnestenen i SSP-organisationen er imidlertid tre lokale netværksgrupper. I disse netværksgrupper sidder der repræsentanter for de lokale skoler (kontaktlærerne), klubber, opsøgende medarbejdere, Ungdommens Uddannelsesvejledning, sundhedsplejersker, boligsociale medarbejdere, ungdomspensioner samt repræsentanter for socialdirektorat og politi. Med afsæt i disse tre netværksgrupper nedsættes der ad hoc projektgrupper til løsning af specifikke opgaver. Som bindeled mellem netværks- og projektgrupperne på den ene side og SSP-udvalget på den anden er der nedsat en koordinationsgruppe med ledelsesrepræsentanter for aktørerne i de lokale netværksgrupper. SSP-konsulenten har til opgave at koordinere SSP-indsatsen og at kvalificere og rådgive de forskellige deltagere i samarbejdet.

Hvem har ansvar for hvad?

Hovedansvaret for forebyggelsen ligger i skoleregi. Som udgangspunkt er *den generelt forebyggende indsats* klasselærerens ansvar. Klasselærerne har naturligvis en række medspillere. På alle skoler – både folkeskoler og privatskoler – er der en SSP-kontaktlærer. Denne lærer forventes at have fingeren på pulsen i det forebyggende arbejde. Han/hun fungerer dels som lokal vidensbank på det forebyggende område, dels som kontaktperson til kommunens SSP-netværk, som man også kan trække på i det forebyggende arbejde på skolerne. Herudover forventes klubberne også at være medspillere i forebyggelsen, ligesom kommunens rusmiddelkonsulent og Frederiksberg Politis kriminalpræventive sekretariat naturligvis også er i dialog med både skoler og klubber.

Den specifikt forebyggende indsats – altså

den indsats der retter sig mod enkelte eller grupper af børn/unge, som udviser risikoadfærd - udspringer ofte af SSP-samarbejdet. Det vil hyppigt være gennem de lokale SSP- netværksgrupper, at disse børn/unge identificeres, og det vil også være i dette regi, at der sammensættes projektgrupper, som skal arbejde med de problematiske unge-grupper, som er blevet identificeret af samarbejdsparterne i SSP-regi.

Endelig *den individuelle forebyggelse*. Den ligger ikke i SSP-regi; men primært i socialdirektoratet, hvor man går ind og tager hånd om den enkelte og dennes familie. Vi ser dog ofte en overlapning mellem den individuelle og den specifikke indsats, da de børn og unge, som indgår i de specifikke forløb, ofte har et parallelt individuelt forløb i socialdirektoratet.

Specielt er der her grund til at nævne, at der på misbrugsområdet er mulighed for at henvise de unge til behandling på FKRC (Frederiksberg Kommunes Rådgivningscenter), der som ovenfor nævnt er kommunens pendant til amternes misbrugscentre.

MEDIESKOLEN*

Prioritering af den generelt forebyggende indsats

To indsatsområder er vægtet højt i den primære kommunale forebyggelse nemlig *tidlig indsats og forældreinddragelse.*
Det er ovenfor nævnt, at det primære ansvar for den generelle forebyggelse ligger hos skolerne. Men skolerne kan ikke løfte denne opgave, uden at forældrene er aktive medspillere, hvorfor kontakten til og dialogen med forældrene prioriteres meget højt i det forebyggende arbejde i kommunen.
Hvis det skal lykkes med den forebyggende indsats, er det af afgørende betydning, at vi begynder i de små klasser. Det er her, vi har de bedste muligheder for at skabe de relationer og netværk, som siden hen skal vise sig bæredygtige, hvis der dukker problemer op. Når vi bliver konfronteret med problemer i de større/ældre klasser, vil vores indsats altid få karakter af brandslukning og ambulancetjeneste.

I dag arbejder vi på at iværksætte det forebyggende arbejde tidligt i skoleforløbet, og helt aktuelt arbejdes der herudover på at gennemføre et pilotprojekt i nogle børnehaver, som har til formål at få arbejdet med at være gode kammerater (ingen mobning) implementeret i daginstitutionerne. Det er forebyggelse i det yderste led.

Og hvad gør vi så ?

Den *primære indsats* ligger som allerede nævnt i skoleregi.
Forebyggelsen begynder principielt set allerede i børnehaveklassen med etablering af bæredygtige og funktionelle forældrenetværk. I denne forbindelse er det SSP-konsulentens opgave at sikre, at de forældrenetværk, der skabes i de små klasser, ikke falder fra hinanden i 3.- 4. klasse. Det ses nemlig ofte, at disse netværk smuldrer, når børnene bliver mere selvhjulpne; og når man så får

STRUKTUR FOR SSP- FREDERIKSBERG

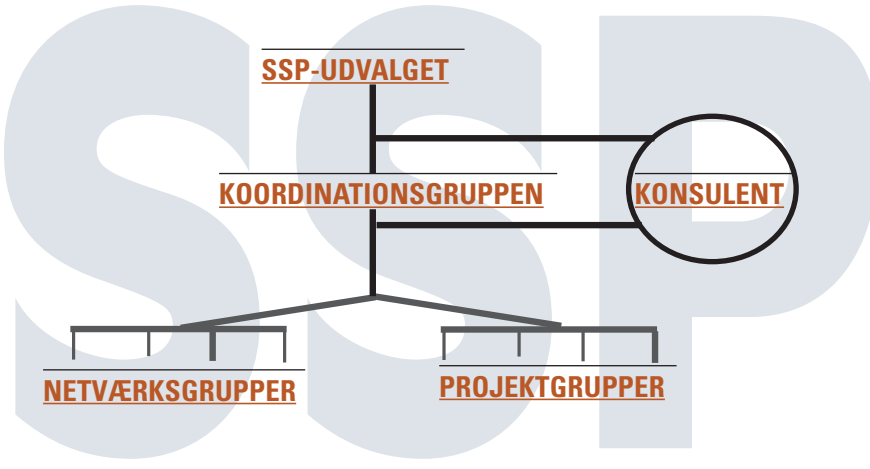

brug for dem i 7.-8, klasse i forbindelse med diskussioner om hjemkomst-tidspunkter, alkohol-holdninger, cigaretter, hash og andre rusmidler, så er de vanskelige at samle sammen igen. Derfor er det af vital betydning for det forebyggende arbejde, at de forældrenetværk, som bliver skabt i de små klasser, bliver vedligeholdt, nurset og plejet, og at man – hver gang der kommer en ny elev ind i klassen, sikrer, at de/den ny forældre bliver budt velkommen i forældrekredsen af nogle 'gamle' forældre, og at de bliver gjort bekendt med de normer og regler, som forældrene indbyrdes har aftalt i den enkelte klasse, og bliver aktivt inddraget i forældresamarbejdet.
For at sikre etablering og 'vedligeholdelse' af disse bæredygtige forældrenetværk søger SSP-konsulenten at komme på besøg som 'gæsteforelæser' til et forældremøde i alle kommunens bh. – eller 1. klasser.

Herudover arbejdes der målrettet med god trivsel blandt eleverne. God trivsel betyder, at man er gode kammerater, og at der ikke bliver mobbet. God trivsel betyder også, at der er plads til alle, og at det bliver respekteret, at man siger fra. Det er en evne – kompetence om man vil – som er vigtig at have med sig, når eleverne siden hen skal kunne sige fra over for et eventuelt gruppepres, når rusmidlerne kommer på banen. Det skal nemlig være sejt at kunne sige fra, også selvom andre synes, det er smart at ryge og drikke. For at trivsels-indsatsen kan lykkes, er det imidlertid også her vigtigt at inddrage forældrene, så de kan hjælpe skolen med, at børnene ikke bliver spillet ud over for/mod hinanden.

I det forebyggende arbejde i øvrigt kan klasselæreren naturligvis trække på mange forskellige samarbejds-partnere afhængig af opgavens karakter. I de små klasser bistår politiet f.eks., når det gælder færdselslære og cyklistprøver. Siden hen kan man - afhængig af opgaven - trække på både politi, SSP-konsulent og rusmiddelkonsulent i forbindelse med oplysning om kriminalitet, alkohol, hash og andre rusmidler.

SSP-konsulenten er som ovenfor nævnt aktivt opsøgende i forhold til skoler og skolebestyrelser og andre relevante samarbejdsparter med henblik på at få vedtaget forpligtende principper for det forebyggende arbejde på den enkelte skole

Herudover fungerer SSP-konsulenten og rusmiddelkonsulenten som sparringspartnere og videns-bank i forebyggende sammenhænge. De tilbyder kurser/temadage og sender løbende materialer ud til skolerne, så lærerne er opdaterede i forhold til både undervisningsmaterialer og ny viden på området.

Som supplement til skolernes forældrekontakt har SSP-konsulenten i samarbejde med sundheds-afdelingen og rusmiddelkonsulenten senest udarbejdet en forældre-folder med gode råd om unge, fester og alkohol. I forbindelse med uge 40 blev folderen sendt hjem med brev fra borgmesteren til alle forældre i kommunen med børn i 5. – 10. klasse.

Målet med folderen var at bidrage til at få forældrene til at tage et medansvar for deres børns alkoholvaner. Ikke mindst gennem påpegning af at forældrenes egne alkoholvaner har stor indflydelse på børnenes ditto. Forældrene er også på dette felt rollemodeller for deres børn. Principielt set skal børnene slet ikke drikke alkohol i folkeskolen (16-årsgrænsen!) - men vi ved jo, at alkoholindtaget alligevel tager fart mellem 7. og 8. klasse. Derfor handler det i øjeblikket om at udskyde debutalderen.

Det er jo efterhånden velkendt, at desto senere man har sin alkoholdebut, desto mindre bliver ens alkoholforbrug siden hen.

Og når forebyggelsen så ikke virker efter hensigten?

På trods af de mange tiltag i den primære forebyggelse er der jo alligevel nogle børn, som af forskellige årsager udvikler risikoadfærd. Så vil det som regel være lærere eller pædagoger i klubberne, som udtrykker bekymring for et givet barns/en given ungs eller en given børne/ungegruppes adfærd. Det kan enten resultere i en underretning til socialdirektoratet, eller det kan resultere i, at man udtrykker sin bekymring for barnet/gruppen i det lokale SSP-netværk. Her kan man så tage initiativ til en specifik indsats i forhold til den/de unge, som er i fokus.

Der er ingen fasttømret eller éntydig model for, hvordan sagen så gribes an. Indsatsen målrettes naturligvis den enkeltes situation og behov. Typisk vil de aktører, som kender de unge (skole, klub, boligsocial medarbejder, gadepiloter og evt. socialrådgiver) indgå i et konkret samarbejde omkring den/de unge, som er i fokus. Én ting er imidlertid sikkert: Der bliver taget hånd om barnet – og ofte også kontakt til forældrene.

Undertiden vil en eller flere af de børn/unge, som den specifikke indsats retter sig mod, også være en 'sag' i socialdirektoratet – og SD vil jo altid være bekendt med de børn/unge, som har udvist en adfærd, der har resulteret i, at de

VIBEKE FOLTMANN
SSP-KONSULENT I FREDERIKSBERG KOMMUNE
TOM GULDBÆK OLSEN
KRIMINALASSISTENT VED FREDERIKSBERG POLITI

er blevet afhørt hos politiet. Det betyder, at den specifikke indsats i disse tilfælde bliver suppleret af en individuel (tertiær) indsats med speciel fokus på den unge i form af et eller flere tiltag fra SD's side. Det kan handle om alt fra skoleskift, ophold på specialskoler, forløb på familieværkstedet Bülowsvej (Frederiksberg Kommune) eller i familieterapi i Bøgen (Frederiksberg Kommune) eller andre tilbud, som SD køber specielt til den unge.

Det skal dog i denne forbindelse understreges, at et barn/en ung sagtens kan have "en sag" i SD uden at være involveret i kommunens specifikt forebyggende indsats.

Hvordan identificeres de børn og unge, vi skal bekymre os for?

Som ovenfor nævnt vil det ofte være lærere eller pædagoger i klubberne, som identificerer de børn og unge, vi skal bekymre os for. Herudover kan det være opsøgende gademedarbejdere eller de boligsociale medarbejdere, der gør nogle iagttagelser, som der bør handles på. Endelig sker det, at forældre henvender sig til politi, socialforvaltning, SSP-konsulent eller andre repræsentanter for 'det offentlige' med bekymring for deres eget eller andres barn.

Det vil typisk være adfærdsændringer, som giver anledning til bekymring. Børnene kan blive mere indesluttede, mere udadreagerende, fraværende i timerne, blive mere sløsede med mødetider og/eller lektielæsning, der kan være tale om skift i kammeratskabskreds, pludselig pengerigelighed osv. osv. Alt sammen tegn, som ikke behøver betyde, at der er 'ugler i mosen'; men også tegn, som betyder, at man skal være opmærksom på, hvad ændringen skyldes.

Ofte hører lærere, pædagoger og andre, som er i kontakt med børn og unge i det daglige historier fra kammerater om jævnaldrende. Alt afhængig af hvad 'historien' handler om, ageres der. Typisk vil der blive taget kontakt til andre voksne i barnets 'offentlige relationer' for at afdække, om andre har hørt om eller observeret episoder, som kan be- eller afkræfte den historie, som netop er blevet bragt til torvs. I denne sammenhæng er kommunens SSP-netværk af stor betydning. Det skyldes, at der gennem SSP-netværkene skabes personlige relationer mellem alle relevante aktører, herunder også politiet, som kan bidrage til at belyse de mistanker om f.eks. misbrug og kriminalitet, som bliver bragt til vores kendskab. Det betyder også, at politiet undertiden bringer unge med misbrugssymptomer ind i systemet; unge hvis problemer ikke er blevet identificeret af hans/hendes almindelige voksennetværk.

Et aktuelt eksempel

Helt aktuelt har flere samarbejdsparter i SSP-regi uafhængigt af hinanden givet udtryk for, at man – efter lukningen af Pusher Street – fornemmer en bekymrende stigning i lokal handel med - og brug af - hash blandt kommunen unge. Der er især iagttaget øget aktivitet ikke på, men i miljøer omkring skolerne, ligesom vi har set små-pushere helt ned til 12 år. Det er bekymrende, og det prøver vi nu at få kortlagt, med henblik på at tilrettelægge en konkret indsats på området.

Indsatsen i forhold til egentlige misbrugere blandt de unge.

Når det gælder egentlige misbrugsproblemer, har vores udfordringer gennem de sidste 3 – 4 år primært været relateret til alkohol og hash - og kun i ringe grad til hårde stoffer.
Indsatsen her kan ikke længere siges at have forebyggende karakter – det handler om egentlig behandling. Kommunen har her mulighed for at trække på en bred vifte af tilbud rækkende fra behandling af alkoholmisbrug - som varetages af alkoholenheden på Frederiksberg Hospital - og stofmisbrug i øvrigt - som behandles på FKRC - til forskellige bo- og behandlingstilbud, som købes 'ude i byen'.

Behandling af hash- og andre stofmisbrugere

Egentlig behandling af hash- og stofmisbrug i øvrigt ligger i FKRC's regi. FKRC har to afdelinger. Én til behandling af de gamle narkomaner (primært heroinmisbrugere), som i mange år har været på hårde stoffer, og én som mere fokuserer på rådgivning til og behandling af de yngre misbrugere, hvor det især handler om hash, kokain, ecstasy, amfetamin o.l. Herudover er der to værresteder tilknyttet FKRC, hvor misbrugere i substitutionsbehandling har mulighed for at deltage i forskellige aktiviteter, få vasket tøj, få noget ordentlig mad mv. Men hermed er vi jo ude over den egentlige forebyggelse.

Og hvad skal vi så blive bedre til? – Udvikling

Som nævnt i indledningen er Frederiksberg Kommune på mange måder et smørhul i storbyen. Vi mener nogenlunde at kunne overskue misbrugsmiljøerne i kommunen; men det betyder ikke, at vi kan forsømme at udvikle og forbedre vores forebyggende indsats.

I og med at vi mener at kunne overskue vore problemer – vi tror faktisk, at vi har nogenlunde styr på vores risikobørn - så har vi også et ønske om at kunne samle alle op. Det er naturligvis ikke realistisk; men det skal ikke forhindre os i at prøve på det.

Vi har i dag et velfungerende samarbejde på tværs af de forskellige aktører; men det kan selvfølgelig blive bedre. Der er ingen tvivl om, at når den forebyggende opgave skal løftes, er vi nødt til at koordinere indsatserne på tværs af sektorer og fag. Det sker allerede – men en løbende udvikling af netværkssamarbejdet og en endnu bedre koordinering vil kunne optimere den forebyggende indsats. Hertil kommer, at vi også kan og bør blive bedre til at følge op på de indsatser, som iværksættes.

Konklusionen på denne artikel må derfor blive at:

På Frederiksberg går det godt; men for at optimere det forebyggende arbejde skal vi styrke:

- forældreinddragelsen
- den tidlige indsats
- det tværfaglige samarbejde
- opfølgning på indsatserne.

NY MISBRUGSPROFIL – OG **BEHANDLINGSSYSTEMETS RESPONS**

Misbrugsprofilen blandt de nytilkomne i behandlingssystemet er under drastisk forandring. Hvilke konsekvenser skal det have?

AF THOMAS LUND

Heroinmisbrugeren har gennem de sidste mange år været den traditionelle bruger i København Kommunes behandlingssystem for stofafhængige. Dette forhold er – som man kan se af figur 1 – under forandring. Forandringen er ikke et særligt københavnerfænomen. Sundhedsstyrelsens statistik over stofmisbrugere i behandling indikerer, at tendensen er landsdækkende[1] - uden nødvendigvis at være så udtalt som i København.

Man må ikke overfortolke tendensen og tro, at hashmisbrugerne med ét slag er den største gruppe i det københavnske behandlingssystem. I lang tid fremover vil heroinmisbrugerne - som for en stor dels vedkommende er i langvarig substitutionsbehandling - fortsat være den største gruppe i behandling.

Men behandlingssystemet må indstille sig på den nye misbrugsprofil. Her er nogle af de refleksioner, der indtil videre har knyttet sig til Københavns Kommunes tilpasningsproces.

Hvad skal man tilpasse sig til?

Forudsætningen for at tilpasse behandlingssystemet er at identificere, på hvilke punkter klienter med den nye misbrugsprofil adskiller sig fra klienter med opiatmisbrug?

Er det en helt ny type misbrugere – kulturelt, socialt, afhængighedsmæssigt - som kommer ind ad døren, eller er det den samme problematik, hvor blot stoffet er skiftet ud?

Ingen substitution

Den væsentligste forskel – i behandlingsmæssig henseende - er, at klienter med hash- og kokainmisbrug ikke kan få substitutionsmedicin. Det betyder, at ambivalensen i forhold til stofferne og behandlingssystemet slår tydeligere igennem.

MEDIESKOLEN*

At stofmisbrugere i behandling er ambivalente er der ikke noget nyt i. Det ved socialfaglige medarbejdere, som utallige gange har ventet forgæves på deltagere i aktiviteter og til samtaler. Hvis klienten har været i substitutionsbehandling, har et svigtende fremmøde ikke betydet en udskrivning af behandlingen, for lægen har sikret en vis stabilitet i fremmødet ved den tilbagevendende forhandling hen over receptblokken.

THOMAS LUND
PROJEKTANSAT I KØBENHAVNS KOMMUNE

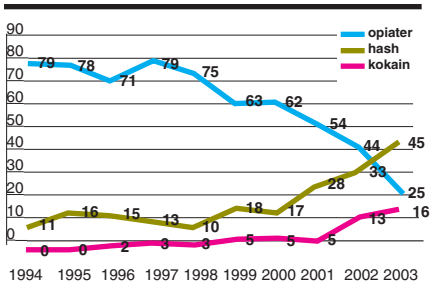

Figur 1: Hovedstof blandt nytilkomne i det københavnske behandlingssystem 1994-2003

Med hashmisbrugere og misbrugere af stimulerende stoffer er det anderledes. De bliver simpelthen ikke afhængige af behandlingen og stemmer med fødderne, når den usikkerhed, der er forbundet med at ændre adfærd, bliver for stærk.
Det bliver dermed centralt at arbejde med deres ambivalens – med motivationen, som de nok har, men som er skrøbelig.

Stoffernes konkrete betydning

Der er ligheder på tværs af rusmidler og misbrug: afhængighed, marginalisering, selvmedicinering… Men der *er* også forskel på at tage hash, kokain, heroin eller alkohol. Der er forskelle i forbrugsmønstre, rus, bivirkninger og til dels på den sociale og kulturelle kontekst, misbruget er foregået i.

De særlige karakteristika ved (misbrug af) hash og stimulerende stoffer skal identificeres, og behandlerne skal være bekendte med disse karakteristika. Det er vigtigt for at kunne forstå klienten, for at kunne rådgive klienten ordentligt og for at kunne spejle og perspektivere klientens tanker og følelser. At have et ordentligt kendskab til det konkrete misbrugsstof er en forudsætning for overhovedet at virke troværdig og tillidsskabende over for klienten.
Tilbagemeldinger fra behandlingsstederne siger, at det – erfaringsmæssigt – er vigtigt at have fokus på de stofspecifikke karakteristika i begyndelsen af behandlingsforløbet. Senere bliver forskellene udlignet, og de fælles træk ved misbrug, afhængighed, ambivalens og social marginalisering bliver fremherskende.
Konklusionen er, at behandlingssystemet skal have viden om de stofspecifikke karakteristika ved misbruget – særlig til brug for den første fase af behandlingen.

Opfattelser og holdninger

Der har vist sig et karakteristikum ved behandlingen af hashmisbrug, der ikke knytter sig til stoffet eller misbrugeren, men derimod til behandlerne.

Hash har således i mange år været et overset forhold i behandlingen af opiatmisbrugerne. En opiatmisbruger kunne nærmest have 'rene urinprøver', selvom der var udslag for hash. Heroinen var problemet, hashen var en ubetydelighed.

Det giver en særlig optik, når der kommer mennesker ind ad døren og alene har hash som misbrug. Det kan let blive vurderet som et ubetydeligt misbrug. Hvis det skal være legitimt at søge behandling for sit hashmisbrug, må denne holdning ændres.
At tilpasse behandlingssystemet er også at udvikle holdninger og opfattelser hos behandlerne.

Tilpasnings-initiativer

For at tilpasse behandlingen til de ovenstående karakteristika har vi rådført os med forskningen og erfaringen. Forskningen har nogle bud på, hvilke former for stoffri behandling, der kan lede til forandringer[2]. Det gælder ikke mindst: kognitiv (adfærds) terapi, motiverende samtale og adfærdsterapi for par.

Erfaringen har vi søgt i både københavnske og andre institutioner. Denne pragmatisk orienterede undersøgelse peger på et væld af tilgange, men ikke mindst: gruppebehandling, kognitiv terapi, socialpædagogiske aktiviteter, Thomas Lindquists bog: 'Ud af hash-misbrug', imødekommende rammer og både korte og længerevarende afgiftninger på døgninstitutioner.

Ud fra ovenstående viden - og ud fra historien og organiseringen af Københavns behandlingssystem - har vi i det københavnske behandlingssystem valgt, hvilke indsatser der skal prioriteres og videreudvikles systematisk:

- motiverende samtale
- stofedukation (inspireret af Thomas Lindquist og psykiatriens psykoedukation)
- korterevarende afgiftninger / stabilisering
- intern specialisering og arbejdsdeling

Med den motiverende samtale og stofedukationen kvalificeres modtagelsen af klienterne. Der skal fra start af arbejdes med motivation, og behandlingssystemet skal fra start af fremstå troværdigt og kompetent.

Med korterevarende afgiftninger får klient og visitator en mulighed for at skabe umiddelbar stabilitet i særligt kokainmisbrugernes tilstand.

Med intern specialisering og arbejdsdeling udnytter vi Københavns kommunes størrelse og mange institutioner.

Til at udvikle ovenstående kompetencer tilbydes medarbejderne kurser, og der er udviklet en behandlingsguide. Endvidere søger vi at skabe en ramme for refleksion og erfaringsudveksling på tværs af institutionerne.

Med hensyn til det organisatoriske (specialisering og arbejdsdeling) og de korterevarende afgiftninger/stabilisering har vi stadig et arbejde foran os.

Det er vigtigt at understrege, at disse indsatser er et *supplement* til den eksisterende behandling. Indsatserne skal ikke erstatte eksisterende terapeutiske og social- og sundhedsfaglige indsatser. Ligesåvel som helhedsforståelsen af behandlingen fortsat er lige aktuel. Det er stadig afgørende at se på samspillet mellem individet (misbrugeren) og omverdenen (netværk, familie, arbejde og uddannelse). Og det er stadig vigtigt at stabilisere et kaotisk liv.

NOTER

1 Stofmisbrugere i behandling, **www.sst.dk**
2 'Forskning vedr. behandlingen af hash- og kokainmisbrug', Københavns Kommune, 2004. Upubliceret.

STOFEDUKATION

Stofedukation betyder, at man formidler stofviden som led i behandlingen. Nu er der udviklet en guide til formålet.

At tage usikkerheden alvorligt

AF THOMAS LUND

Klienter søger ofte viden om konsekvenserne af deres stofbrug. Særligt ved den første henvendelse og i den første fase af behandlingen er der mange spørgsmål og megen usikkerhed: Er jeg ved at blive sindssyg? Kan jeg få et 'normalt liv'? Er det mig, der er noget galt med? Kan jeg overhovedet gøre noget ved mit misbrug?

Det er denne angst og usikkerhed, som skal tages alvorligt. At tage alvorligt betyder at give fagligt velfunderede svar. Det kan være konkrete svar på stillede spørgsmål. Men det kan også være en mere offensiv brug af stofedukation. Guiden er udviklet med henblik på en sådan offensiv brug. I guiden er der således en række temaer for henholdsvis hash og stimulerende stoffer. Det betyder, at det er behandleren, der sætter en dagsorden, tager et ansvar ud fra den omfattende viden, behandlingssystemet har om stofferne og det at gå i behandling.

Et konkret eksempel

Et af modulerne vedrørende stimulerende stoffer hedder: 'Afgiftning/abstinenser'.

I modulet er der først noget konkret baggrundsviden om, hvordan et afgiftningsforløb typisk vil forløbe. Denne viden kan man formidle til en klient, der måske allerede er i gang med at blive afgiftet, som skal til det eller simpelthen har dyrekøbte erfaringer med afgiftninger.

Simpel formidling af viden kan sjældent stå alene, hvis man skal have indsigt. Derfor er der i alle modulerne konkrete, visuelle skemaer og andet, som involverer klienten. I modulet om afgiftning/abstinenser er der et skema med en række afgiftningssymptomer knyttet til forskellige faser i afgiftningen. Klienten får udleveret skemaet og skal gennem afkrydsning 'score' sig selv: Hvilke symptomer kender han/hun til?
Efterfølgende er der et konkret medie for diskussion af afgiftning og abstinenser: Hvad betyder de kryds, du har sat? Hvordan føltes det? Igennem denne diskussion kan klienten dels få sat ord på de hidtidige erfaringer med afgiftning, og behandleren kan perspektivere oplevelserne med mere generel viden. Hermed bliver de særlige personlige oplevelser taget alvorligt, men bliver samtidig forbundet med almene forhold omkring afgiftning/abstinens/toleran-/halveringstid o.l.

Det terapeutiske rationale i stofedukation

Stofedukation kan ideelt set være med til at få lagt tingene på de rette hylder. Få ordnet, kategoriseret og begrebsliggjort oplevelser og tanker, så de ikke skaber et udifferentieret kaos, men en forståelig sammenhæng.

I ovenstående eksempel er der en god mulighed for, at klienten oplever, at samtalen er relevant for hans/hendes situation. Relevant fordi det er klientens egne oplevelser, der har været udgangspunktet. Oplevelse af relevans øger muligheden for læring.

Hvis det er lykkedes behandleren at give klienten et billede af et afgiftningsforløb, har klienten også fået noget konkret at forholde sig til, hvis han/hun forsøger at blive stoffri. Klienten har fået en tilnærmelsesvis prognose for udvikling og afvikling af abstinenser. At få en prognose giver sikkerhed for, at der er lys for enden af tunnelen. Og det er mindre hårdt at kæmpe sig op ad bakke, hvis man ved hvornår, man når toppen.

Stofedukation kan også have den sideeffekt, at klienten får tiltro til behandleren, fordi han/hun har en brugbar viden. Det kan godt være, at behandleren ikke har prøvet de samme ting som klienten, men behandleren besidder ikke desto mindre en ophobning af erfaring og viden, der kan perspektivere klientens individuelle oplevelser.

Stofedukation i praksis

I udgangspunktet er stofedukation en intellektuel kommunikation, som nogle klienter (og andre i øvrigt) ikke vil føle sig hjemme i. For at gøre det komfortabelt for disse klienter, bør man mindske undervisningspræget og øge inddragelsen. Man må ikke tro, at man skal være lærer i traditionel forstand, fordi man skal stofedukere!

Man kan undervise klienten individuelt, i gruppe, ad hoc - og man kan undervise pårørende. Det væsentlige er at tilpasse formen til den aktuelle målgruppe og ikke være for ambitiøs på deres vegne.

Ad-hoc undervisning er den mindst strukturerede form for stofedukation. Ad-hoc betyder, at man inddrager elementer af stofedukation, når det er pas-

THOMAS LUND,
PROJEKTANSAT I KØBENHAVNS KOMMUNE

DET SVÆRE BLIVER LETTERE AT UDHOLDE, NÅR MAN HAR EN PROGNOSE FOR UDVIKLING / AFVIKLING AF SYMPTOMERNE. DET GÆLDER FOR AFGIFTNING SÅVEL SOM FOR FODGÆNGERES VENTETID.

sende og muligt. Det kan være i enhver uformel eller formel samtale. Ved et hjemmebesøg, i forbindelse med en aktivitet eller i en helt tredje sammenhæng.

Hvorfor det skal hedde stofedukation

På psykiatriområdet har man en interventionsform kaldet psykoedukation, som går ud på at undervise patienten i sin sygdom. Dermed skabes sygdomsindsigt, som kan forbedre patientens muligheder for at identificere symptomer på kommende sygdomsepisoder og dermed forebygge dem. Psykoedukation er veletableret, og forskningen har fundet effekt ved brug af interventionsformen. Psykoedukation bruges ofte i sammenhæng med kognitiv terapi.

Stofedukation er inspireret af psykoedukationens principper og rationale og er en tilpasning af interventionsformen til misbrugsbehandlingen. Navnet stofedukation er således et bevidst valg. Ved at inddrage erfaringer fra psykoedukation og systematisere indsatsen i forhold til stofmisbrug er det muligt at udvikle de eksisterende erfaringer med formidling af stofviden.

Stofedukation er således ikke et nyt fænomen, men et nyt begreb. Men netop ved at få bedre 'greb' om fænomenet, bliver det lettere at udvikle det.

Guiden '*Stofedukation – guide til den første fase af behandlingen*' er udviklet i en 1. udgave. Man kan få guiden i elektronisk udgave ved henvendelse til **thomas.lund@faf.kk.dk**.
En revideret - 2. - udgave kommer i december 2004.

TRO, HÅB & VIDEN

Af Thorkil Thorsen
142 sider, 150 kr.
Bogforlaget HER&NU,
www.bogherognu.dk

'Tro, håb & viden' er en gennemgang af en lang række danske og internationale artikler, undersøgelser og evalueringer af oplysning og undervisning om alkohol og narkotika. Bogen belyser forhold omkring målsætning, afsender, målgrupper, udformning af budskaber, kommunikationsformer og evaluering. Den er ikke en instruktionsbog i god og 'rigtig' strategi og teknik. Men snarere et problem- og idékatalog, som kan være til inspiration for dem, der skal overveje, planlægge og gennemføre oplysning og undervisning.
Forfatteren, der er kultursociolog og fil.dr., har i mange år beskæftiget sig med forskning på især alkoholområdet.

TIDSSKRIFT OM UNGDOMSFORSKNING

Center for Ungdomsforskning - tidl. RUC, nu DPU - udgiver tidsskriftet 'Ungdomsforskning'. I nr. 4 fra dec. 2003 var temaet 'Unge og rusmidler'.
Tidsskriftet kan læses på www.cefu.dk

TEMADAG OM UNGE OG MISBRUG

Misbrugsnet – Psykologernes faglige selskab for misbrugsbehandling – og Dansk Selskab for Addiktiv Medicin afholdt en temadag om 'Unge og stofmisbrug' d. 24. september 2004.
PowerPoint-præsentationer fra dagens oplægsholdere - bl.a. Thomas Lund - **kan ses på www.misbrugsnet.dk og www.dsfam.dk .**

KUNSTEN AT SÆTTE MÅL

Også inden for forebyggelse er det nødvendigt at sætte sig klare mål - og gøre sig klart, hvordan man måler indsatsen.

AF PER HOLTH

I Norge har Social- og helsedirektoratet meldt ud, at når der fremover skal prioriteres blandt ansøgninger om statslige tilskud til forebyggende indsatser, vil der blive lagt større vægt på vidensbaserede strategier og på målformuleringer, der kan evalueres, end hidtil.

Manglende beskrivelser af tydelige mål er en af de største og mest åbenbare hindringer for effektiv resultatevaluering af forebyggelsesprojekter. Såkaldte overordnede mål og politiske udmeldinger er ofte af en diffus og pompøs karakter. Alligevel er der grund til at understrege, at det diffuse og pompøse ikke nødvendigvis skal påvirke formuleringen af vores arbejdsmål, og ej heller er ensbetydende med, at man arbejder med ting, som ikke kan måles.

En gennemgang af typiske projekt- og programbeskrivelser viser særlig tre typer problemer ved målformuleringer: Mål bliver beskrevet diffust og ofte pompøst, aktiviteter og tiltag bliver beskrevet ved hjælp af målsætninger, og selv konkrete mål er oftest ikke gjort operationelle i form af en formulering af, hvad det er, der skal opnås hvordan.

Pompøse mål kan have sin funktion både med hensyn til at give motivation og råderum for forskellige initiativer, men de er ikke egnede som arbejdsmål.

Artiklen bygger på en gennemgang af 25 norske forebyggelsesprogrambeskrivelser, som tilsammen indeholder 87 mål[1]. Hvis vi fjerner 65 diffuse og pompøse mål, står vi tilbage med 22 mål. Hvis vi også fjerner 17 'mål', som er aktiviteter uden egentlig beskrivelse af mål for aktiviteterne, har vi fem konkret beskrevne mål tilbage. Hvis vi til slut fjerner mål, som ikke indeholder beskrivelser af målemetoder, står vi tilbage med nul (0) operationelle mål.

Diffuse og pompøse mål

Hele 65 af 87 beskrevne mål er altså af den type, som her er betegnet som diffuse eller pompøse. Selvom dette er det

mest tydelige problem, er det måske samtidigt det problem, som det er mest vanskeligt at gøre noget ved. Mål kan være uklare på forskellige måder:

1. Samlebetegnelserne

Målene kan være formuleret som samlebetegnelser på alt for mange forskellige ting. Et eksempel kan være at 'ændre holdninger til brug af rusmidler'. I spørgeundersøgelser kan holdninger for eksempel være defineret ud fra svar på et sæt spørgsmål. Men holdninger omfatter også en række andre fænomener. Holdning vil kunne omfatte forskellige ting, som siges, måder det siges på og en række andre typer adfærd i forskellige situationer.

Pas på: Stop op, hvis dine målformuleringer inkluderer ting som 'holdninger', 'bevidsthed', 'refleksion', 'engagement', 'ideer' eller 'forståelse'.

Mit råd: Find ud af, hvad der udgør den konkrete baggrund for, at man ønsker at ændre 'holdninger', 'bevidsthed', 'forståelse' osv. Hvad er f.eks. baggrunden for at sige noget om, hvilke holdninger personer har nu (før indsatsen)?

Hvis vi mener, at *holdninger* bør ændres, bør vi have et grundlag for at mene noget om, hvad holdningerne er i udgangspunktet. Hvad har vi observeret eller registreret, som gør, at vi mener, at holdningerne bør ændres? Hvordan kan vi vide, om vi opnår en bestemt ændring fra det, vi har observeret? Dette er ikke et spørgsmål, der kun kan overlades til forskere. Det er et grundlæggende spørgsmål, som enhver, der formulerer mål om at opnå en holdningsændring, bør have besvaret i udgangspunktet.

Når vi har beskrevet problemet eller udfordringen mere konkret, vil begreber som 'holdninger' osv. sandsynligvis være overflødige og til og med vildledende.

Eksempler:

● *Skabe holdninger hos eleverne til at kunne foretage rigtige valg i konkrete situationer.*

På hvilken måde foretager eleverne ikke rigtige valg nu? Hvad gør de, i hvilke situationer, og med hvilke konsekvenser? Hvad vil udgøre de rigtige valg? Hvad må eleverne gøre – i hvilke konkrete situationer?

Er disse handlemåder studeret eller registreret direkte – eller bare ved udspørgning?

Tages der sigte på at registrere ændringer i, hvad eleverne gør i forskellige konkrete situationer – eller f.eks. bare ændringer i, hvad de siger om det?

● *Øge elevernes livskvalitet, trivsel og muligheder for at mestre udfordringer.*

Hvad er grundlaget for at sige noget om livskvaliteten og trivslen nu (før indsatsen)? På hvilken måde mestrer de ikke bestemte udfordringer nu? Hvad gør de – i hvilke typer af situationer - og med hvilke umiddelbare og langsigtede konsekvenser?

Er handlemåder studeret eller registreret direkte - eller bare ved udspørgning?

Tages der sigte på at registrere ændringer i, hvad eleverne gør i forskellige konkrete situationer?

● *Skabe et godt og trygt læringsmiljø og godt samarbejde mellem skole og hjem.*

På hvilken måde er læringsmiljøet ikke trygt nu, og på hvilken måde er samarbejde mellem skole og hjem ikke godt? Hvilke typer adfærd er observeret i forskellige situationer?

Hvilke konkrete ændringer må til, for at man vil sige, at målet om at skabe et godt og trygt læringsmiljø (og godt samarbejde mellem skole og hjem) er opnået?

2. Bidrag til at nå målet

Mål kan være uklare ved, at de beskrives som noget, der kun kan nås indirekte via noget, som andre har hovedansvar for.

Pas på: Stop op, hvis målene indeholder formuleringer som at 'bidrage til', 'stimulere til', 'arbejde med', 'påvirke' eller 'sætte på dagsordenen'.

Mit råd: Fjern denne type formuleringer eller tænk på, hvad der vil kunne vise eller indikere, om man lykkes med at 'bidrage til', 'stimulere til' osv. Tag dette med i en konkret målformulering.

På forebyggelsesområdet er det åbenbart, at ingen har fuld kontrol. Ingen kan mere end at 'bidrage til' forskellige ændringer. Dette bør ikke være en gyldig undskyldning for, at effekterne af bidraget ikke skal kunne mærkes. Spørgsmålet er, hvordan vi skal mærke resultaterne af bidraget – om man faktisk har bidraget til en ændring.

Eksempler:

● *At arbejde for at give børn og unge en bedre skole.*

Hvad er det konkrete grundlag for, at man mener, at det er nødvendigt at arbejde for at give børn og unge en bedre skole?

Hvilke konkrete ændringer må der til, for at man vil sige, at målet om en bedre skole er opnået?

Hvordan kan vi vide, om vores 'arbejde for' en bedre skole faktisk er et bidrag?

● *Stimulere til bevidste værdivalg.*

På hvilken måde bliver der ikke taget bevidste værdivalg nu?

Hvilke konkrete ændringer må til, for at man vil sige, at målet om mere bevidste værdivalg bliver nået?

Hvordan kan vi vide, i hvilken grad vi eventuelt har stimuleret til disse ændringer?

● *Bidrage til en mere sammenhængende forebyggelse.*

På hvilken måde er der nu en mangel på sammenhængende forebyggelse?

Hvad vil være indikationerne på, at målsætningen om en mere sammenhængende forebyggelse nås?

Hvordan vil man evt. vide, i hvilken grad man har bidraget til dette?

3. Mål uden relevans

Målene kan desuden være uklare ved, at de i første række omfatter fænomener, som kun indirekte - og ofte uden begrundelser - relateres til rusmiddelproblematikken.

Pas på: Stop op, hvis målene indeholder formuleringer som 'positive alternativer', 'personlig vækst og /eller udvikling' eller 'generelt forebyggende arbejde'.

Mit råd: Beskriv de konkrete ændringer, der tages sigte på at opnå. Hvilke

FLERE OPLYSNINGER OM PER HOLTH OG HANS ARBEJDE PÅ:
http://folk.uio.no/pholth
OG ATFERDSSENTERET:
SENTER FOR STUDIER AV PROBLEMATFERD
OG INNOVATIV PRAKSIS - www.stferd.uio.no

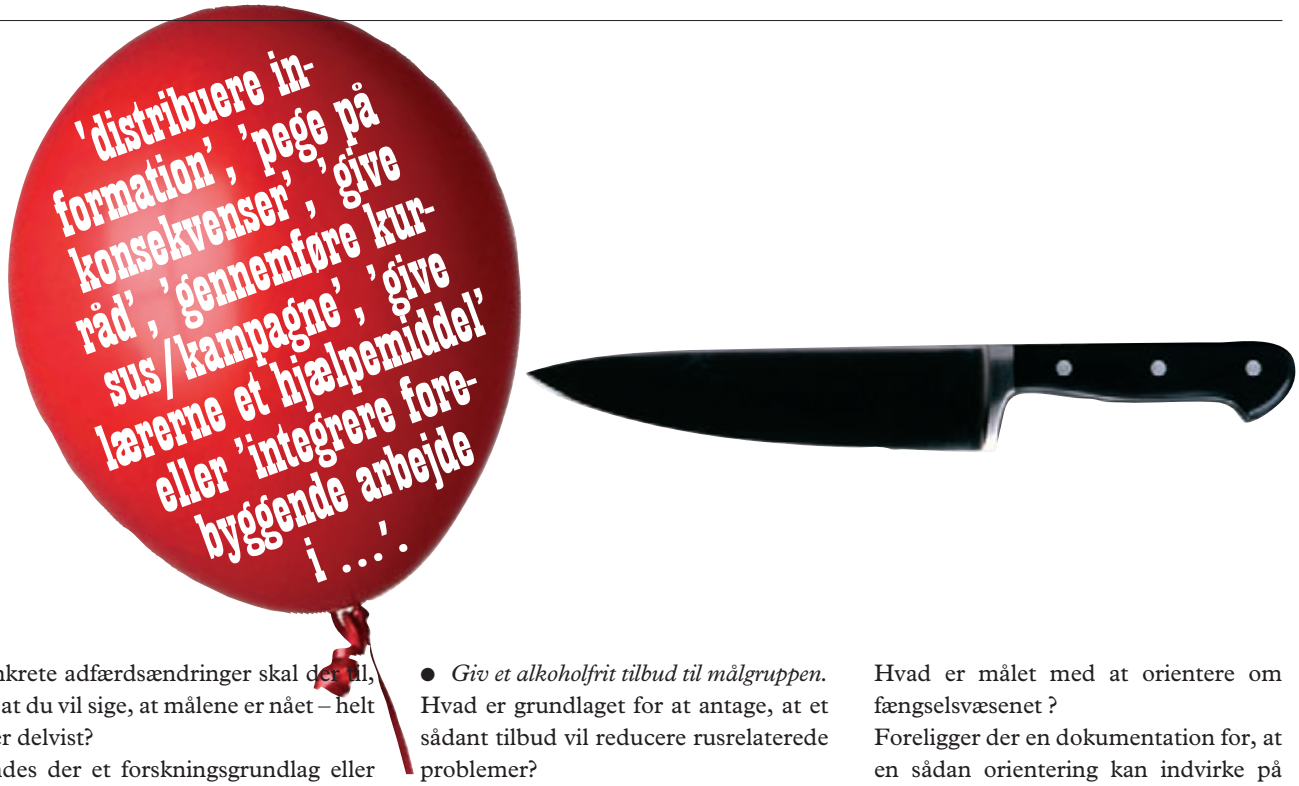

konkrete adfærdsændringer skal der til, for at du vil sige, at målene er nået – helt eller delvist?

Findes der et forskningsgrundlag eller anden faglig argumentation for,at disse ændringer er relevante i forhold til at opnå konkrete ændringer også m.h.t. rusmiddelrelaterede problemer? Hvis der ikke findes et forskningsgrundlag – hvordan kan det aktuelle projekt så bidrage til et grundlag for at mene noget om dette?

Eksempler:

- *Fremme samtaler mellem forældre og børn om ungdom og alkohol.*

Hvordan kan vi vide, i hvilken grad der nu foregår samtaler mellem forældre og børn om ungdom og alkohol?

Hvordan kan vi vide, om der foregår mere af dette (efter indsatsen)?

Er der dokumentation for, at flere af den slags samtaler reducerer forekomsten af rusrelaterede problemer blandt unge?

Hvordan kunne man evt. finde ud af det?

- *Styrke selvtillid og mestring hos disse elever.*

Hvordan kan vi vide, hvad niveauet for selvtillid og mestring er i udgangspunktet?

Hvordan skal det registreres, om selvtillid og mestring styrkes?

Er det dokumenteret, at den slags selvtillid og mestring reducerer forekomsten af rusrelaterede problemer?

Hvordan kan det aktuelle projekt evt. bidrage til en sådan dokumentation?

- *Giv et alkoholfrit tilbud til målgruppen.*

Hvad er grundlaget for at antage, at et sådant tilbud vil reducere rusrelaterede problemer?

Hvordan kan det evt. dokumenteres, at dette tilbud bidrager til en sådan reduktion af problemer?

4. Aktivitetsorienterede 'mål'

En række målbeskrivelser i forebyggelseslitteraturen er ikke egentlige mål, men beskrivelser af aktiviteter, som ofte helt uden faglige begrundelser forudsættes at være egnede virkemidler til at opnå mål. 17 sådanne 'mål' blev identificeret blandt de 87 fra de 25 forebyggelsesprogrammer. Disse tiltag bør beskrives og kræver en egentlig dokumentation eller på anden måde en faglig begrundelse for, at de vil være egnede virkemidler til at nå specifikke mål.

Pas på: Stop op, hvis målene indeholder formuleringer som at 'distribuere information', 'pege på konsekvenser', 'give råd', 'gennemføre kursus/kampagne', 'give lærerne et hjælpemiddel' eller 'integrere forebyggende arbejde i ...'.

Mit råd: Beskriv de ændringer, der tages sigte på at opnå som resultat af indsatsen. Findes der et forskningsgrundlag eller anden faglig argumentation for, at den planlagte aktivitet er egnet til at opnå disse ændringer?

Eksempler:

- *Give orientering om fængselsvæsenet.*

Hvad er målet med at orientere om fængselsvæsenet ?

Foreligger der en dokumentation for, at en sådan orientering kan indvirke på rusrelaterede problemer?

Foreligger der evt. planer for at finde ud af, i hvilken grad sådanne orienteringer påvirker rusrelaterede problemer?

- *Oprette et tilbud, hvor børn og unge kan mødes i fritiden.*

Hvad er målet med at oprette et sådant tilbud?

Er der dokumentation for, at oprettelse af sådanne tilbud påvirker rusrelaterede problemer?

Har man evt. planer for at finde ud af, i hvilken grad sådanne tiltag påvirker rusrelaterede problemer?

- *Fokusere på årsager og sammenhænge til alkohol- og stofmisbrug, omsorgssvigt, vold og racisme.*

Hvad er de mere konkrete formål med at fokusere på årsager og sammenhænge til alkohol- og stofmisbrug, omsorgssvigt, vold og racisme? (Og hvad ved man om årsagerne og sammenhængene?).

Hvilken dokumentation findes der på, at en sådan 'fokusering' indvirker på rusrelaterede problemer?

Har man evt. planer for at finde ud af, i hvilken grad det påvirker rusrelaterede problemer?

5. Konkrete, men ikke-operationelle mål

Kun fem af 87 målsætninger beskrevet i norske forebyggelsesprogrammer kan

PER HOLTH
PSYKOLOG
ATFERDSSENTERET, UNIRAND, OSLO.

betegnes som konkrete mål. Selv med konkret formulerede mål er det imidlertid ikke sikkert, at et specifikt observationsgrundlag kan udledes af målbeskrivelserne. Et mål som 'at reducere alkoholbrug blandt unge' virker godt nok meget konkret og let at afgrænse, men problemerne bliver åbenbare i det øjeblik, man har brug for et konkret mål på fænomenet.

Pas på: Stop op, hvis målene indeholder formuleringer som 'at reducere brug af rusmidler', 'reducere vold i forbindelse med påvirkning af rusmidler', 'eliminere forældre som alkoholkilde for unge', 'fremme og igangsætte samtaler om alkohol mellem forældre og unge',' eller 'reducere salg af alkohol til mindreårige'.

Mit råd: For at kunne vurdere, om målene m.h.t. at reducere noget bliver nået, må vi kende niveauet i udgangspunktet. Er udgangsniveauet målt, og i så fald hvordan? Hvis dette ikke kan specificeres, bør målene ændres til noget, som kan specificeres eller måles.

Eksempler:

● *Reducere alkoholforbrug blandt unge og udsætte debutalder.*

Hvad er forbruget og debutalder nu, og hvordan er dette målt?

Hvordan vil ændringer i forbrug og debutalder blive målt?

● *Reducere brug af rusmidler blandt unge.*

Hvad er omfanget af rusmiddelbrug blandt unge nu, og hvordan er det målt? Hvordan vil evt. ændringer i omfanget blive registreret?

● *Eliminere forældre som 'alkoholkilde' for de unge.*

I hvilken grad er forældrene en alkoholkilde for de unge nu – hvordan er dette målt? Hvordan vil evt. ændringer i forekomsten af dette blive registreret?

6. Konsekvenser

Hvis vi starter med diffuse begreber, opstår der efterfølgende et behov for at konstruere operationelle definitioner for at kunne foretage undersøgelser med nogen grad af klarhed.

Det er en taknemmelig opgave at kritisere brugen af sådanne operationelle definitioner, fordi de nødvendigvis udelader det meste af det, som rummes af det mere rummelige diffuse begreb, man startede med. Man kan også blive mødt med påstande om, at det som optog os i udgangspunktet egentlig slet ikke er målbart.

Diffuse og pompøse mål er imidlertid aldrig begyndelsen. Målformuleringer opstår ikke i et vakuum. Konkrete observationer indgår tit i grundlaget for selv diffuse og pompøse målbeskrivelser for et projekt eller en indsats. Før sådanne mål formuleres, vil aktøren eller igangsætteren som regel have observeret fænomener, som han ser udfordringen i at gøre noget ved. Opgaven i forbindelse med at specificere og konkretisere målene er at gå tilbage til disse observationer og beskrive dem på måder, som gør mere systematiske observationer mulig både før og efter indsatsen.

Systematiske observationer bør i næste omgang være udgangspunktet både for at formulere målsætninger for indsatsen og for at kunne vurdere, om indsatsen hovedsageligt er fri for uønskede virkninger og har de tilsigtede virkninger.

Denne artikel er tidligere publiceret i rus & avhengighet nr. 5, 2002.
Artiklen er oversat af STOF-redaktionen.

NOTER

1 Artiklen bygger på en gennemgang af 25 norske forebyggelsesprogrambeskrivelser, som det såkaldte Nordahl-udvalg valgte at vurdere (ud af 56 programmer). Nærmere beskrivelser her: **http://www.forebygging.no/scripts/cgiip.exe/WService=forebygging/d_emneside.html?hPKey=1916&hParent=22&hDKey=1** Nordahl-udvalget blev nedsat af det norske Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og Barne- og familiedepartementet, juni 2000. Faggruppens rapport med beskrivelser af programmerne findes på: **http://www.odin.dep.no/archive/kufved-legg/01/01/probl029.pdf**

BRUGERPERSPEKTIVER
Fra stofmisbrug til socialpolitik?

Redigeret af Vibeke Asmussen & Steffen Jöhncke. Med bidrag af Vibeke Asmussen, Helle Vibeke Dahl, Regine Grytnes, Jørgen Jepsen, Steffen Jöhncke, Cecilie K. Moesby-Johansen, Charlotte Siiger & Johanne Korsdal Sørensen.

FORLAGET SKRIVER:

Den etablerede sandhed om stofmisbrug er, at det er en samfundssvøbe, der skal bekæmpes med alle midler: Forbud, kontrol, kriminalisering, forebyggelse og behandling.

Indsatsen på alle disse områder har tendens til at blive ved med at vokse: Mere overvågning, strengere straffe, flere i fængsel, flere i behandling. Alligevel synes problemerne at vokse: Nye stoffer og brugere kommer til, og de vanskeligst stillede brugere udstødes som aldrig før. Har vi fanget os selv i en uløselig spiral? Hvor kan vi søge efter nye indsigter?

I denne bog, som overvejende er skrevet af antropologer, peges der på det paradoks, at stofbrugerne selv er en overset kilde til bedre indsigt i, hvordan stoffer og stofbrug er blevet integrerede dele af livet i vores samfund - fra de unge weekend-brugere af ecstasy eller hash til de nu aldrende brugere med årtiers brug af heroin og metadon bag sig.

Ganske vist er 'bruger-orientering' tidens socialpolitiske modelune, men i denne bog opfordres man til at se videre end debatten for og imod 'brugerinddragelse' og lade sig grundlæggende udfordre. Værdien af brugernes perspektiver er ikke nødvendigvis, at de anviser lettilgængelige og alternative 'løsninger', men snarere at vi overhovedet kan begynde at opfatte problemerne på nye måder og stille bedre og mere pragmatiske spørgsmål til løsning af stofbrugsproblemer.

BOGEN ER PÅ 192 SIDER OG KOSTER 198 KR.
www.unipress.dk

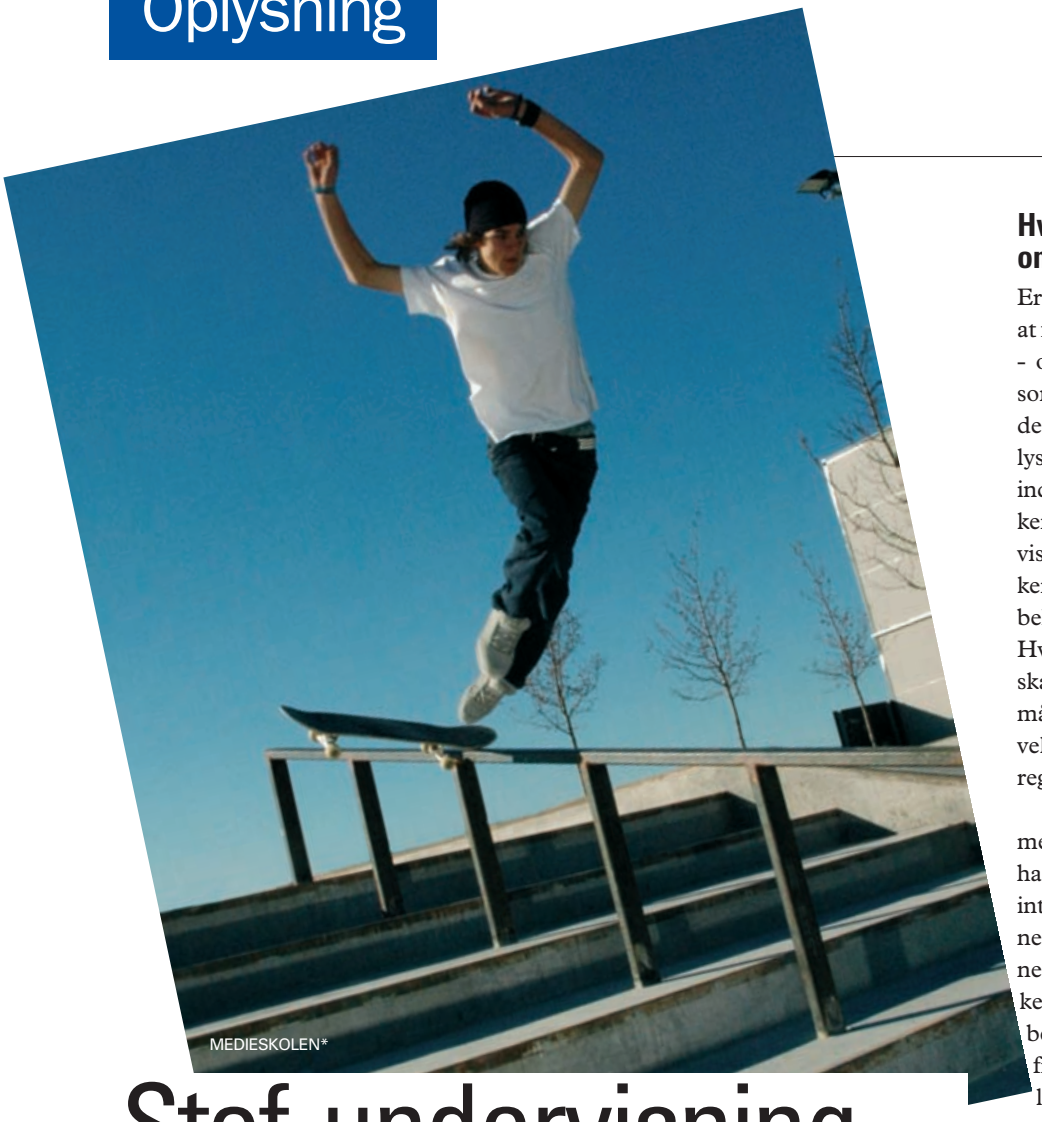
MEDIESKOLEN*

Stof-undervisning – kan det nytte?

Når man underviser, påtager man sig samtidigt et ansvar. Desværre er det ikke alle, der gør sig dét klart.

AF ERIK SCHIØRRING

Sammenstødet mellem mennesket, stofferne og samfundet er en særdeles kompleks affære, hvor patentløsninger helt bør afvises. Stofproblemerne drejer sig jo ikke kun om et stof og en bestemt gruppe mennesker. I realiteten er der ingen mennesker, der kan undgå i løbet af tilværelsen at komme i direkte kontakt med kemiske substanser, som påvirker organismens fysiske og psykiske funktioner. Hvilke stoffer det enkelte menneske vælger at indføje i sit liv, og hvilke stoffer samfundet via sine love og normer accepterer, at den enkelte borger vælger, beror blandt andet på sociale og kulturelle forhold.

Stofundervisning og i det hele taget al oplysningsvirksomhed vedrørende brug og misbrug af kemiske substanser har i mange tilfælde været præget af forvirring og stærkt polariserede grundholdninger. Herved er det blevet klart, at ikke blot stoffer sælges på det legale eller illegale marked, men at også oplysninger om stof og stofproblemer bringes til torvs ad såvel gode som tvivlsomme kanaler. Hvis stofundervisning skal have nogen positiv mening, må den være alsidig, men fritaget for uvedkommende, uovervejede og vildledende betragtninger.

Hvem skal oplyse om hvad til hvem?

Er stofundervisningens primære opgave at fortælle, hvor forfærdelige stofferne er - og at man derfor ikke skal så meget som tænke på at indtage dem? Eller er det væsentligste i undervisningen at belyse årsagerne til, at mennesker faktisk indtager diverse stoffer? Kan det godkendes, at stofoplysning indeholder anvisninger på, hvordan man ved hjælp af kemiske substanser kan bringes ind i en behagelig eller 'sjov' psykisk tilstand? Hvor træffes afgørelse om, hvem der skal oplyse om hvad til hvem? Spørgsmålene er nærmest utallige - og svarene veksler med årstiderne og den siddende regering - eller hvordan?

Uanset det faktum, at stofproblemerne i videste forstand angår os alle, har det i særlig høj grad været de unges interesse for visse stoffer gennem de senere år, der har sat gang i diskussionerne. Herved er mange tidligere skjulte kendsgerninger vedrørende den øvrige befolknings stofmisbrug blevet trukket frem i lyset, hvilket måske kan bringe lidt mere balance i tingene.

At oplysningsarbejdet om stofindtagelsens problemer har været domineret af de unges stofinteresse er forståeligt nok. Blandt andet ud fra den betragtning, at en væsentlig del af personlighedsudviklingen finder sted i 14-20 års alderen. Denne livsfase rummer karakteristisk nogle identitetskriser, hvis forløb er stærkt afhængigt af de grupper, man knytter sig til. Visse arter og grader af stofindtagelse i forbindelse med denne udviklingsperiode er der erfaringsmæssig basis for at fraråde. Men det bør samtidig erindres, at mange andre påvirkninger end stofindtagelse kan forstyrre de unges personlighedsudvikling. F.eks. kan det også frarådes de voksne at tro, at deres eget forbrug af stoffer er ligegyldigt i netop denne sammenhæng.

Skal undervisningens indhold finde vej til de unges bevidsthed, er det naivt at regne med, at man kommer ret langt med direkte forbud og diverse trusler. Det er netop ungdommens nysgerrighed og lyst til at afprøve såvel nyt som

gammelt livsmateriale, der forhindrer den totale depression i at indfinde sig. Det gustne overlæg og den visne livserfaring kan tids nok komme.

Alligevel kan en positiv nysgerrighed slides for tidligt op. Hvis undervisning formår at kanalisere den søgendes interesser ind i baner, der bidrager gunstigt til personlighedsudviklingen og den øvrige manøvreringsevne, er meget nået. Men dette sker kun, hvis der også tages hensyn til menneskets irrationelle handlen. Det er en kendsgerning, at mennesker i alle kulturer har beskæftiget sig med forskellige kemiske substanser langt ud over det fornuftige, rationelle og ufarlige. Hvorfor?

Men selvom præmisserne for undervisningen skulle være rimelige, vil det altid rumme vanskeligheder at påtage sig underviserrollen. Mange optræder som 'eksperter', 'specialister' eller 'sagkyndige' uden at have gjort sig dyberegående tanker, om deres medvirken er fremmende eller hæmmende for problemernes løsning. Og måske er det slet ikke muligt at finde ud af, fordi der hele tiden foregår ændringer i situationen?

Undervisningens privilegium

I en artikel fra tidsskriftet 'Drugs & Society' giver George Birdwood[1] udtryk for sine synspunkter vedrørende den undervisning, der tager sigte på at forøge de unges viden om stof-problemerne. Han mener, at 'kun undervisning nyder det tvivlsomme privilegium at have magt til at forværre tingenes tilstand'. Men da han ifølge artiklen er en hyppigt anvendt underviser, føler han formentlig selv, at hans betragtninger bidrager til noget positivt.

Her er et udpluk af hans synspunkter:

'Kan det lykkes undervisningsmæssigt - hvor så mange andre metoder har slået fejl - at forebygge spredningen af stofmisbrug blandt ungdommen? Det er det første spørgsmål, vi må stille os selv, før vi for hastigt går ud fra, at stofundervisning i skolerne er den redningsplanke, samfundet har ledt efter. Det andet problem er mere alvorligt: Kan vi være sikre på, at vore indgreb ikke gør mere skade end gavn? Ingen kender svaret. . . .

Det mest indlysende er den almindelige formodning om, at velinformerede teenagere skulle være bedre rustede til at foretage rationelle beslutninger angående stoffer. Dette lyder fornuftigt nok for frygtsomme forældre. Malurten i bægeret er blot, at det ikke er frygtsomme forældre, vi skal overbevise, men deres børn, hvis adfærd mere styres af mode, intuition og følelser end af fornuft. På en måde må vi appellere i lige høj grad til deres hjerter, som til deres hjerner. Stofindtagelse, hævder de, er en privat sag, som samfundet ikke skal blande sig i.....

Når alt kommer til alt, er det et spørgsmål, om vi med vore cigaretter, alkohol, vor nervemedicin og sovetabletter overhovedet befinder os i en position, hvor vi kan pege fingre ad 'dem'.....

Jeg prøver, når jeg snakker med unge mennesker om stoffer, at vække deres interesse for stofindtagelse som et alvorligt socialt problem og diskuterer med dem, hvorfor de mener, problemet er opstået, og hvad der kan gøres ved det. Ifølge min erfaring er den bedste teknik i skoler at dele klassen i mindre diskussionsgrupper. Hver gruppe diskuterer et bestemt emne, f.eks.: Hvorfor er der en bestemt stofmode blandt unge- og hvorfor netop nu? Hvorfor er så mange voksne afhængige af cigaretter, alkohol, nervemedicin, sovetabletter, pep-piller eller endog spillemani og TV? Hvad skal vi gøre ved det?'

Birdwood peger på, at det er let at begå den fejl, at man presser de unge ind i en forsvarsposition, men hævder, at det er lige så let at finde ind til deres idealisme og interesse for andre. Nogle vil sikkert føle, at Birdwood bevidst manipulerer med sine tilhørere. Men kan denne tendens undgås, hvis undervisningen bygges på den viden, der foreligger bl.a. via socialpsykologien og sociologien om gruppeadfærd og påvirkning? Man skal i hvert fald gøre sig bevidst, at den 'officielle' stofundervisning har meget at leve op til, når man tænker på den massive, modsat rettede påvirkning, der finder sted i de grupper, hvor stofindtagelse er en stående ingrediens i samværet.

Birdwood siger videre:

'Dette betyder efter min mening, at man bør koncentrere sig mere om menneskene og det samfund, de lever i, end om stoffer.. . Det er alles ansvar ikke blot at overbevise de unge om, at tilværelsen har bedre ting at byde på end stoffer, men også at bevise, at det er tilfældet.'

Officielle grundholdninger til stofoplysning

Hvordan ser vi så herhjemme fra officiel side på stofoplysning? Så tidligt som i 1972 blev det i et udvalgsarbejde fastslået, at 'oplysningsvirksomhed indtager en me-

ERIK SCHIØRRING,
CAND.PSYCH

get central stilling i præventionsarbejdet'[2]. De følgende citater, hentet fra samme redegørelse, uddyber intentionerne:

'Baggrunden for, at stofmisbrug søges bekæmpet ved oplysning, er ikke først og fremmest - som man ganske umiddelbart kunne tro - en formodning om, at selve misbruget i væsentlig grad skyldes uvidenhed hos de enkelte brugere om stofferne og deres egenskaber. Det klassiske medicinmisbrug har haft sin største udbredelse blandt personer, der i kraft af deres profession har det mest indgående kendskab til morfin m.v. og følgerne af misbrug. Og blandt de unge stofbrugere, der repræsenterer de helt aktuelle misbrugsproblemer, udvikles der erfaringsmæssigt en ret betydelig teknisk sagkundskab med hensyn til de stoffer, som til enhver tid er tilgængelige, ikke kun om markeds- og prisforhold m.v., men også i betydeligt omfang om dosering og de forventede virkninger.

Stofmisbrug, navnlig allerede igangværende stofmisbrug, hæmmes altså ikke i væsentligt omfang af konkret viden om stofferne og deres farlighed. Saglig oplysning er imidlertid nødvendig, allerede fordi der er opstået en ganske betydelig efterspørgsel efter oplysning, som, hvis den ikke bliver tilfredsstillet med forsvarlig oplysning, vil blive det med uforsvarlig.'

Videre blev det præciseret, at oplysningens sigte er:

'At den så vidt muligt skal rettes til hele befolkningen. Det vil sige i lige så høj grad til forældre og andre voksne, der særlig har med unge at gøre, som til de unge, og at dens indhold ikke alene eller blot fortrinsvis skal vedrøre stofferne, men må have langt bredere karakter og må belyse ikke blot problemets art, men også dets omfang og dets placering i større sammenhæng- naturvidenskabeligt, medicinsk, psykologisk, sociologisk, juridisk og pædagogisk - samt at indholdet må sammensættes forskelligt efter hvilken modtagergruppe, der sigtes mod.'

Der blev lagt vægt på, at oplysningerne er fritaget for det skrækkampagnepræg, som nogle informationer har været belastet af, ligesom det er afgørende, at oplysningerne er *ensartede,* da der ellers opstår begrebsforvirring. Hvis undervisningen er rettet til grupper af unge, vil der opstå en troværdighedskløft mellem generationerne, når de udsættes for ganske modstridende oplysninger.

Hvad angår skoleundervisningen peges der på flere muligheder, men især lægges der vægt på *lærernes* viden om emnet, som ikke bliver tilstrækkeligt prioriteret på seminarierne. Efteruddannelse må til.

En bredere forståelse hos befolkningen vedrørende samfundsforhold og sociale problemer efterlyses, og formidling via aftenskolevirksomhed, radio og fjernsyn, klasseforældremøder, foredrags- og diskussionsarrangementer, pressen, bøger, pjecer m. v. anbefales.

Såvidt de officielle grundholdninger til oplysningsarbejdet.

Forstand og følelser

Noget af det væsentlige kan således være, at man i stofundervisningen fremprovokerer en mere selvkritisk tænkemåde. At få mennesker til at fundere lidt nøjere over deres egen situation - deres sociale rolle og deres eventuelle misforhold til stoffer. Overvejelser angående de processer, man dagligt indgår i, er afgørende for at træffe beslutning om f.eks. at ville forlade et bestemt miljø til fordel for et andet med andre handlemuligheder og målsætninger. Da den stærkeste påvirkning finder sted i den snævre kreds (familien, vennerne og andre primærgrupper), må undervisningen have en struktur og et indhold, der tager hensyn til dette.

Alene det *sprog,* der anvendes, kan have ret afgørende betydning for undervisningens effekt. I mange stofindtagende grupper udvikles karakteristisk et særligt samspil hos medlemmerne af såvel sproglig som ikke-sproglig art. Herved opstår ofte en massiv, rituelt præget fællesskabsfølelse, der åbner sluserne for indlæring af bestemte normer og holdninger til livet, stofferne og samfundet. Processer der for så vidt meget ligner menneskers venskabsrelationer i almindelighed, men hvor samspillet i de hårdt belastede stofgrupper synes at savne venskabsbegrebets hårfine, afgørende følelsesmæssige bånd.

Uanset de allerhæderligste anstrengelser for at bidrage menneskeligt hensigtsmæssigt til disse komplicerede problemers løsning, kan det ikke undgås, at man ofte som underviser, foredragsholder, konsulent, eller hvad rollen nu end måtte hedde, må føle en betydelig hulhed ved alle ordene. Der er så meget, der fundamentalt burde være bedre i vort forhold til hinanden, at bestræbelserne kommer til at virke golde. Det er, som om virkeligheden bliver en myte og sandheden en fabel. Vi går som katten om den varme grød. Mennesker forstår lignelser, men hader ligheder - i hvert fald når det drejer sig om de mere uheldige sider af deres adfærd.

Trods alt tror jeg, at stofundervisning *kan nytte,* hvis forstand og følelser kan gå op i en højere enhed og blive til en erkendelse af stofindtagelse som ikke blot et personligt problem, men måske især som et kulturelt og socialt fænomen.

NOTER

1 Birdwood G.: The Don' ts of Drug Education. Drugs & Society nr. 4, vol. 1, January, p. 7-10. 1972.
2 Regeringens Kontaktudvalg: Redegørelse III: Om prævention af stofmisbrug. April 1972.

LITTERATUR

Bondeson, U.: Argot og kriminalisering. Trykt i: Bengt Loman, red.: Språk och samhälle. Gleerups Bokforlag. Lund. 1972.
Glaser, F.B.: Misinformation about Drugs: A Problem for Drug Education. Int. J. Addict. 5, (4). 1970.
Hein, M.: Kan opdragelse forebygge stofmisbrug? Tidsskr. f. Sygepl., pp. 543-45. 1970.
Jørgensen, F.: Forebyggelse af at unge bliver sociale afvigere. Ugeskr. f. Læg. 132, (21). 1970.
Goransson, B.: Alkohol- og narkotikainformation - en fiasko? Läkartidn. 69, pp. 3324-27. 1972.
Ripley, G.D.: Drug Abuse - Prevention Through Education at School. Brit. J. Addict. 67, pp. 313-15. 1972.
Schiørring, E.: Kan vi ændre de unges adfærd og holdning i relation til indtagelse af euforiserende stoffer? Folkeskolen 88. (36 og 37). 1971.
Schiørring, E.: Stofindtagelse og livsvilkår. Mentalhyg. 26. (4. og 5. særnummer: Stofmisbrug blandt unge i Norden). 1973.
Washington, E.: Prevention of Addiction by Changing Values of Adolescents. Holt & Rhinehart. New York. 1967.

Denne artikel har tidligere været bragt i 'MENNESKE STOF SAMFUND'. *Læs mere på side 39.*

Beruselse

For unge mennesker er rusoplevelser en del af vejen mod at blive voksen: Sårbare og livfulde eksistenser søger plads og genkendelse i en verden skabt af andre.

AF SEBASTIEN TUTENGES

Rusen er som et mørkt og uudgrundeligt dyb. 'Kom til mig, og I vil få indsigt, spænding og beskyttelse', lyder det lokkende fra mørket.

Livet igennem lærer vi, at rusen er af det onde. Vi bliver fortalt, at man skal holde sig på lang afstand fra rusen, hvis ikke man vil ende som et ynkeligt og viljeløst vrag. Rus er kun for tabere, siges det. Den er forbeholdt de svage, der ikke tør se den rigtige virkelighed i øjnene. Omkring rus-afgrunden er der rejst en hel skov af skilte. 'Hash hæmmer indlæringsevnen', 'Ecstasy dræber', 'Sundhedsstyrelsen anbefaler, at kvinder højst drikker 14 genstande om ugen', står der bøjet i kunstfærdige og mangeartede neonbogstaver. Ingen kan være i tvivl: Rus er farligt. Men skiltene blænder. Vælger man at forlade de normales verden og gå imod dybet, må man nærme sig med missende øjne. Kun én vej ses tydeligt i skilteskovens skær, og det er paradoksalt nok den vej, skiltene advarer imod.

I det følgende vil jeg berette om nogle af de ubelyste veje, der fører mod rusen. Jeg går ikke ad ubetrådte stier. Men jeg går ad veje, der alt for sjældent bliver omtalt og udforsket i rusmiddel- litteraturen. Sagt mere præcist vil jeg undersøge, hvordan unge mennesker i alderen 16-24 år beruses ved hjælp af fællesskab, musik og kropsbevægelser, når de fester

Omdrejningspunktet for min undersøgelse er byfesten i Ringsted, år 2002. Jeg vil beskrive de unges adfærd under festlighederne og forsøge at vise, at beruselse handler om meget mere end rusmidler.

Koncerten

Jeg ankommer til Ringsted kl. 22:45, og byen er allerede grebet af feststemning. Det flyder med flasker i de ellers så velholdte gader. Folk hilser muntert til højre og venstre, både på dem de kender og ikke kender. Der lyder musik og larm fra alle kanter. Nattens store fest foregår i en park midt i byen. Her er der opstillet en række telte, hvor der sælges øl og andet godt. De gamle sidder bænket omkring borde, mens de unge cirkulerer omkring.

En menneskeflok er stimlet sammen foran en scene i byfestens største telt. 'DJ Alligator kommer snart', annoncerer en mand oppe fra scenen. Han prøver ihærdigt at få folk til at hoppe i takt, men synes ikke at være helt tilfreds med resultatet. 'I ligner en sæk kartofler', råber han. Så træder DJ Alligator ind på scenen,og der kommer liv i publikum. Bassen pumper tungt. Den arabiske 'Amok Guru' løfter armene over hovedet og klapper. Publikum klapper med. Musikken vælter ud af højtalerne og rammer kroppen, så man nærmest mister pusten. To kvinder springer ind på scenen og danser energisk. De anviser med deres kroppe, hvordan publikum skal bevæge sig: hurtigere, vildere, voldsommere. Sangteksterne indeholder også opfordringer til kropslighed og bevægelse. 'Get physical' – 'Stomp with me', byder DJ Alligator med sin dybe stemme. Senere synger han: 'I like to move it, move it - I like to move it, move it – you like to move it'. Det er svært ikke at blive revet med. De høje diskantlyde sanses med ørerne, mens den monotone bas først og fremmest rammer mellemgulvet. Musikken får gradvis publikum til at bevæge sig i takt. 'Kom nu', råber dansekvinderne. Intensiteten stiger og når sit klimaks mod koncertens slutning, hvor der lyder et enormt brag. En gigantisk bordbombe er eksploderet

på scenen. Dansekvinderne kaster efterfølgende håndfulde af plastikfløjter ud til publikum, og et sandt lydinferno rejser sig. Det hyler for ørene. DJ Alligator råber triumferende noget i retning af: 'Leve Tinnitus'.

DJ Alligator og hans hold kan deres kram. På blot et par timer har de fået publikum til at syde. De har benyttet sig af en beruselsesteknik, der er blevet anvendt i shamanistiske traditioner i umindelige tider – den gentagende, accelererende og meget høje musik forenet med monotone kropsbevægelser. Effekterne af denne type musik og bevægelse kan være kraftige; især hvis man er villig til at lade sig rive med. Rytmens monotone pumpen skaber en konstant spænding i kroppen, der kun udløses i de korte øjeblikke, hvor musikken når et klimaks. Kroppen fyldes med en rastløs energi, der kræver et fysisk udtryk i form af bevægelse, dans, råb eller pift. Sanserne bombarderes med indtryk, og kroppens vanlige måde at fortolke virkeligheden på bliver destabiliseret. Man bringes ud af fatning og kan – alene ved hjælp af musikken og dansen - nå tilstande af rus.

Diskoteket

Klokken har kun lige passeret midnat, og festen fortsætter. Den ældre generation holder sig primært til teltene, mens mange af de unge bevæger sig videre mod byens eneste diskotek, 'Crazy Daisy'. Køen udenfor er lang. Folk aser og masser, råber og synger, og en nyankommen gruppe piger ser deres snit til at snige sig op forrest i mængden. De høflige former er for længst lullet i søvn, og en legende, rebelsk socialitet folder sig ud.

Indenfor indhylles man straks i et massivt klangtæppe. Igen er bassen prioriteret højt. DJ'en på første sal får musiknumrene til at lappe over, så man vedvarende paces til bevægelse. Bartenderne gør også deres til at løfte stemningen. De jonglerer med flasker, råber 'SKÅL' og har et stroposkoplys kørende inde bag baren. Dansegulvet er allerede ved at være fyldt. De dansende bevæger sig tæt op af hinanden. Selv mændene rører hinanden indbyrdes. Der uddeles skulderklap, knus og kærtegn. Afstanden mellem enkeltindivider udviskes, og der åbnes op for oplevelser af samhørighed og fylde. På dansegulvet er det en fordel at rette fokus udad, mod kollektivet. Er man for selvobserverende, bliver man nemt akavet og går i stå. Det handler om at fortabe sig i den dansende masse, blive fri fra dagligdagens bevægelsesmønstre og afprøve nye væremåder. Selve dansen kan betragtes som en kompleks interaktionsform, hvor musikalske lyde oversættes til kropsbevægelser. Alle udtrykker sig på samme tid og i forhold til de samme toner.

Resultatet er en menneskeflok, der bevæger sig som én samlet organisme. Det rationelle, beherskede og selv-centrerede 'jeg' - der siges at være selve fundamentet for den vestlige civilisation - har veget pladsen for et larmende, kollektivt 'vi'.

Mange på dansegulvet eksperimenterer med uvante og dog genkendelige bevægelsesmønstre. Den 18-årige Ali lader til at efterligne en hårdkogt Gangsta rapper. Han bevæger sig med armene ud fra kroppen - klar til kamp - og skuler legende rundt i lokalet. Madonna's 'vogue'-bevægelser tages ofte i brug af kvinder, og man ser tit mænd, der danser med løse håndled og vuggende hofter. Denne kropslige mimesis er en måde at indleve sig i andres menneskers verden. Det er en teknik, der kan medvirke til, at de dansende vrister sig løs fra deres normale, daglige selv og får et nyt perspektiv på virkeligheden. Når mænd bevæger sig som kvinder, er det muligt, at de får et glimt af, hvordan det føles at bevæge sig i en kvindekrop. Dansen er således med til at bringe os på afstand af vores normale rolle, og den tillader os at udforske ufamiliære identiteter og væremåder. Ali står blandt sine venner på dansegulvet og kravler pludselig op på en gesims, hvor han danser frækt. Diskotekspersonalet piller ham ikke ned, for Ali er ædru nok til ikke at falde, og desuden hjælper han til med at løfte stemningen. Diskoteker er intensitetsmaskiner, der drives af folks vilje til at give slip på dagligdagens moralkodeks og væremåder.

Ali forklarer mig nogle måneder senere i et interview, at det er altafgørende, at der er mange mennesker, når man vil feste igennem. Ingen mennesker, ingen rus. 'Man skal være mange om at gå amok. Man skal have de andres opmærksomhed. Og tænke: "Nu skal jeg gøre det fedt for de andre", ikke. Man kan ikke skabe amokstemningen alene. Hvem skal bakke dig op [hvis du er alene]?' Ali's ord viser, at beruselse er et kollektivt foretagende. De unge beruser sig i forening, og de bruger hinanden til at skabe stemning. Sociologiens fader

SEBASTIAN TUTENGES
ANTROPOLOGISTUDERENDE VED
KØBENHAVNS UNIVERSITET

Emile Durkheim mente, at selve det at være samlet i en stor menneskemængde kan virke berusende[1]. Han betragtede altså samvær som en selvstændig beruselsesteknik. Jeg vil nu mene, at samvær – blandt Danmarks unge – snarere fungerer som en slags nødvendig kontekst eller forudsætning for rusen. Musik og kropsbevægelser derimod kan betragtes som to grundlæggende beruselsesteknikker, der uden yderligere virkemidler kan føre til rustilstande.

Trangen til rus

Klokken har sneget sig forbi 5:00, og festen lakker mod sin ende. De resterende mennesker på Crazy Daisy er tydeligt berusede af mere end blot fællesskab, musik og bevægelse. De helt unge har forladt den synkende skude, og nu er der en overvægt af folk omkring de 30 år. To gutter er ved at tage en meget omhyggelig afsked. De stirrer hinanden dybt i øjnene med blikke, der ikke røber megen tankevirksomhed. Det er ikke længere refleksion, der styrer begivenhedernes gang, men følelser og indlærte reflekser. Så kommer der en ordentlig bjørnekrammer og skulderklap. Der går adskillige minutter, før de giver slip på hinanden og stavrer hver for sig.

Under Ringsteds årlige byfest udviser de festende en umiskendelig trang til at nå tilstande af rus. De festende higer efter at overskride dagligdagens rammer, vriste sig fri fra deres normale identitet, udforske nye domæner af virkeligheden, forstyrre den etablerede orden og eksperimentere med nye væremåder. I overensstemmelse med Andrew Weil finder jeg god grund til at betragte denne trang til rus som en grundlæggende drift på linje med sult og seksuel lyst[2]. Det er en drift, der skal tilfredsstilles – på den ene eller den anden måde.

Der er ingen tvivl om, at unge i Danmark primært tilfredsstiller deres trang til rus ved hjælp af rusmidler. Rusmidler er og bliver den foretrukne beruselsesteknik i Danmark. At rusmidlerne spiller så central en rolle blandt unge skyldes ikke blot, at rusmidler i kraft af deres biokemiske sammensætning udgør en forholdsvis nem og hurtig måde at opnå rus; det hænger også sammen med, at vi lever i et samfund, hvor rusmidler skænkes uhyre stor opmærksomhed. I forebyggelsens navn bombarderes skolelever med advarsler mod rusmidler; forældre introducerer ofte deres børn til alkohol i en ganske tidlig alder; medierne messer utrætteligt om ungdommens destruktive omgang med rusmidler; politikere kalder igen og igen til kamp mod rusmidlerne; diskoteker og barer søger at tiltrække unge kunder og søger med udspekulerede salgsteknikker at øge deres alkoholforbrug; bryggerier og narkohandlere fører aggressiv reklame for deres vareudbud; forskere fokuserer ofte ensidigt på rusmidler og skænker liden opmærksomhed til alternative beruselsesteknikker og så videre. Rusmidlerne er alle vegne, og alternative beruselsesteknikker får – ikke overraskende - en mere perifer status i de unges verden.

Kampen mod rusmidler har været temmelig intensiv i de seneste 30 år, og i selv samme tidsrum er brugen af rusmidler blandt unge steget markant. Er det ikke på tide at afprøve nye strategier? Hvad med at prøve at acceptere, kultivere og bruge de unges trang til rus? Et element i en sådan strategi kunne være at holde lidt igen med rusmiddelbekæmpelsen og i stedet bruge flere ressourcer på at lære de unge at beruse sig - for eksempel ved hjælp af musik og kropsbevægelse. De unge benytter sig allerede af disse beruselsesteknikker, når de fester, men teknikkerne kan uden tvivl perfektioneres yderligere. Vi ved fra studiet af fremmede samfund, at mennesket er i stand til at opnå spektakulære rustilstande alene ved hjælp af samvær, musik og kropsbevægelser. Unge i Danmark kan selvfølgelig lære at gå ad samme vej. Med lidt træning vil de blive bedre til at nå frem til rusen i god behold og uden nødvendigvis at bruge rusmidler.

LITTERATUR

1 Durkheim, E.: The Elementary Forms of Religious Life. Oxford University Press, Oxford. 2001 (1912).
2 Weil, A.: The Natural Mind: An Investigation of Drugs and the Higher Consciousness. Houghton Mifflin Company, Boston. 1998 (1972).

BESVIMELSESLEG

For et års tid siden kunne man i de danske dagblade læse om en flok unge fra Skanderborg, der udførte en såkaldt 'besvimelsesleg'. Legen går i al sin enkelhed ud på, at man lægger et kraftigt tryk mod brystkassen og/eller halspulsåren og herved fremprovokerer besvimelse. I Skanderborg endte legen med, at en 15-årig dreng væltede omkuld og fik kraniebrud. I Frankrig har den lignende 'tørklæde-leg' krævet dødsfald. Der er blevet skrevet en del om denne type leg. Bl.a. er det blevet fremført, at legen er en udforskning af døden, at legen er en måde at få opmærksomhed fra voksenverden, og at nutidens unge simpelthen nyder at udsætte sig selv for risiko. Et fjerde og helt åbenlyst aspekt ved legen er, at den kan inducere rus. Når hjernen får tilført for lidt blod under kvælning, kan der opstå en meget kraftig bevidsthedsændring, der hurtigt går over i besvimelsens bevidsthedstab. Besvimelses-legen eksemplificerer,at unge nærer en stor trang til rus; at unge har det med at udforske forskellige og spidsfindige beruselsesteknikker; og at der er mere eller mindre fornuftige måder til at opnå rus.

RINGSTEDPROJEKTET

Ringstedprojektet er en undersøgelse af sammenhængen mellem unges livsstil og deres forbrug af rusmidler. Målgruppen for undersøgelsen er unge mellem 11 og 24 år, som bor i Ringsted Kommune. Undersøgelsen foregår v.h.a. spørgeskemaundersøgelser, interviews, analyser af foreliggende statistik og dokumenter, tilstedeværelse og observation i gademiljøet og festmiljøerne m.v. Projektet blev startet i 2001, og den endelige afrapportering forventes i 2005.
På **www.ringstedprojektet.dk** kan man læse mere om projektet.
Sebastien Tutenges har som studentermedarbejder på Ringstedprojektet haft til særlig opgave at observere Ringsteds natteliv, samt at interviewe en del af de unge, som færdes der. I forbindelse med projektarbejdet har forfatteren indhentet data til brug for sit speciale: 'The Accursed Share of Nightlife – A Study of Intoxication', som netop er indleveret på Institut for Antropologi, Københavns Universitet.

HASH NARKO PRO-BLEMET

FORUROLIGELSE

Kan man sige det sådan: Jo mere seriøs oplysning vi bringer ud, des mere foruroligende bliver det alt sammen?

AF BOJE KATZENELSON

I takt med, at der efterhånden tales mindre og mindre om ungdommens misbrug af narkotiske stoffer, snakkes der tilsvarende mere om dens tilsyneladende stadigt stigende uheldige omgang med alkohol. Det ser ud, som om man skal have noget at tale om af den slags. Der indløber regelmæssigt rædselshistorier fra det ganske land om spiritusorgier blandt grønskollinger, om forhærdede alkoholikere på seksten, om aflysninger af førhen stilige skoleballer, om forrygende ting og sager. Måske er det alt sammen rigtigt. Det er i hvert fald foruroligende.

I dette tidsskrift er der indlæg om problemet fra flere eksperter. Det er vigtige bidrag fra folk, der ved, hvad de taler om, og det er alt sammen rigtigt. Det er i hvert fald foruroligende. Men hvad er det, der sker, når foruroligede eksperter får aviser, radio, fjernsyn, tidsskrifter osv. til at foruroliges så meget, at de begynder at bringe foruroligende omtaler af disse foruroligende forhold?

Der sker naturligvis det, vil man sige, at vi derved alle gøres opmærksom på nogle problemer, som vi måske ikke var tilstrækkeligt klar over i forvejen, således at vi kan tage højde for dem, advare hinanden, stå sammen og hjælpes med at bekæmpe dem, beskytte de unge og meget andet godt. Hvis det ikke forholdt sig sådan, hvad skulle vi da med alle vore ærlige bestræbelser, med vor oplysning til de truede og deres formyndere, med tidsskrifter som dette osv., osv.? Men måske sker der i virkeligheden noget andet.

Lad os antage følgende:

- at en af de vigtigste grunde for unge til at begynde en såvel stofbrugende som ditto misbrugende karriere (ligegyldigt hvilket stof) er dén hævede selvfølelse og personlige prestige, som denne livsmåde kan skaffe én i den nærmeste vennekreds
- at stor-drikkende filmstjerner og stofbrugende musikere er tidens identifikationsfigurer for en del unge
- at det afgørende for både at slå ind på og fortsætte et stofbrug (evt. misbrug) er, at man bliver kendt og anerkendt som én, der gør det
- at en stor del af dem, der bliver stofmisbrugere, kun bliver det i og med, at denne adfærdsmåde drager opmærksomheden mod sig, og derved får vedkommende til at føle sig som noget. Til at føle sig.

Lad os antage det (thi sådan er det).

Lad os endvidere antage:

- at det meget omtalte narkotikamisbrug i sin tid startede hos en ganske lille gruppe, men i løbet af kort tid tiltrak sig den såkaldte offentligheds opmærksomhed (af grunde, som vi kun delvis kan gennemskue)
- at netop dette fik blæst sagen op til nogle lige så besynderlige som voldsomme dimensioner
- at alle foruroligedes og udtalte sig vidt og bredt
- at netop dette overbeviste et stort antal unge om, at denne foruroligende livsform var den eneste mulige for dem
- at derpå endnu flere gode folk og bedre eksperter foruroligedes endnu mere, udtalte endnu flere foruroligede meninger om problemet og fik en foruroligende masse penge op at stå til at bekæmpe det
- at den sidste rest af hidtil modstandsdygtige ungdomsdesperados derfor overbevistes om, at nu var der absolut ingen vej uden om nålen, hvis man ville sole sig i vennernes beundring og offentlighedens lys.

Lad os antage det (thi sådan er det formentlig).

Ganske vist havde boulevardpressen, ugebladene og andre smudsorganer en ubehagelig rolle at spille under denne storm i et glas vand. Ganske vist førte sensationsjournalistikken det store ord. Men hvad det angår, må man for det første se i øjnene, at i vort samfund udsættes alle fænomener - og da især ungdommelige og påfaldende - for led spekulation. Der er ingen vej udenom. Publikum skal fodres med det mest underlødige, der kan opdrives. Dette er altid en af de mulige - og ofte uomgængelige - følger af eksperters foruroligede udtalelser. At understøtte vort anarkistiske, profitstyrede og/eller bevidstløse mediesystem kan man kun undgå ved at holde kæft.

For det andet er det slet ikke givet, at det er de snagende og perverterede skribenter og fotografer, som har de fleste misbrugsofre på samvittigheden (men de har mange). Måske er den nærgående opmærksomhed, man som begyndende misbruger udsættes for af forældre, lærere, pædagoger, socialvæsen, ungdomsledere og politi, endnu mere velsignet end selv Ekstra Bladets lækkerier. Måske er det altid de nærmeststående og offentlighedens umiddelbare repræsentanter, det er mest nødvendigt at lege røver-og-soldater med. Og røver-og-soldater er det først og fremmest. Det

BOJE KATZENELSON,
CAND.PSYCH., PROF.EMERITUS

har meget lidt med stoffer at gøre. Og det er røver-og-soldater-legen, som derpå giver statusgevinst blandt vennerne.

Men hvor får disse nærtstående og offentlighedens umiddelbare repræsentanter deres foruroligede miner fra? Bl.a. fra Ekstra Bladet, naturligvis, desværre, men de seriøst foruroligede får dem fra seriøst foruroligede eksperter. Fra os. Derved bliver de så foruroligede, at ungdommens stofproblemer måske bogstavelig talt vokser op som svampe i sporet på deres nærgående opmærksomhed (men ikke de egentlige problemer bag de tilfældige stoffer; de er der). Måske skaber de simpelt hen problemerne netop ved at interessere sig for dem, seriøst og foruroliget. En ældgammel opdragervanskelighed, som blot har vokset sig lige så uoverskuelig som alt andet i vort samfund. Måske er de unge nødt til at gøre lige netop det, de ikke må, og måske er ingen forbud så skønne at tage hul på som netop dem, der ikke stives af med tørre hug og husarrest, men med seriøs foruroligelse.

'Omklamring' kalder de forståelse, tilbud og diskussionsgrupper - og giver os fingeren.

Hvad er det, der sker? Er vort mediesystem svulmet op til mystiske former, former som uafvendeligt skaber sig sine egne pseudoproblemer, fordi de - således som de er svulmet og fæstet i samfundsprocesserne - ikke kan beskæftige sig med de egentlige problemer, hvor gerne de seriøse blandt dem end ville? Kan intet siges, uden det øjeblikkeligt bæres ud som vrøvl og nederdrægtighed? Er vi fanget i vort eget net? Kan vi ikke gøre andet end at sætte mærkelige og kolossale snebolde i skred, som ruller og ruller og svulmer og svulmer - helt uden for vor magt til at styre og bremse dem op igen?

Er samfundets strukturer så forgrenede og uigennemskuelige, at vi er afmægtige ofre for vore egne oplysningsbestræbelser, som bare ruller og ruller og svulmer og svulmer og siver ned fra eksperterne med overblikket(?) til de gode viljer med den nærgående opmærksomhed? Som nok skal få lavet sig de problemer, der ikke var der før. Eller som seriøst fornøjes ved allerede at have fået eksperternes ubrugte ekspertise til at rulle. Hvad er det, der sker? Er alle vi seriøse og foruroligede ved at skabe ungdommens alkoholproblem på samme måde, som vi måske skabte narkotikaproblemet? Er gode mennesker ved at puste onde problemer op? Kan man sige det sådan?

Artiklen på disse sider – og artiklen på side 32 – 34 - er et genoptryk fra tidsskriftet 'MENNESKE STOF SAMFUND', hhv. nr. 1 og 2 fra 1974. STOF-redaktionen takker hermed Erik Schiørring og Boje Katzenelson for tilladelse til at genoptrykke artiklerne.

Tidsskriftet 'MENNESKE STOF SAMFUND' blev via fondsmidler udgivet af komiteen for Sundhedsoplysning. Da bladet efter et år - og fire udgivelser - skulle overgå til finansiering via abonnementsindtægter, måtte det gå ind.

Bladet blev igangsat af en redaktionsgruppe, som foruden Katzenelson og Schiørring, bestod af folk fra universitetsverdenen (Anders Groth), psykiatrien (Mogens Jacobsen) og oplysningssektoren (Bente Arendrup). Redaktionen blev bistået af omkring 25 personer fra forskellige specialer og ansættelsessteder, som stillede sig til rådighed som konsulenter: psykologer (John Andersson), læger (Peter Ege, Tage Voss), socialrådgivere (Tine Bryld), jurister (Jørgen Jepsen), embedsmænd (Peter Schiøler) m.fl.
Formålet med tidsskriftet var at imødegå et behov for øget samarbejde, bedre kommunikation og større viden om hinandens arbejde og muligheder på stofmisbrugsområdet.

I starten af 70'erne ønskede mange professionelle, der beskæftigede sig med ungdommens misbrug, at der blev oprettet et *centralt informationskontor* for det relativt nye område. Herom skrev redaktionen i den første udgivelse: *'Herfra skulle interesserede kunne udbede sig faglige artikler og anden oplysning om, hvad der planlægges i administrationens forskellige grene, om forestående initiativer, fastlagte retningslinjer og redegørelser for diverse projekters målsætning, struktur, arbejdsmetoder m.m. Alt sammen med det formål at kunne opnå øget viden om forebyggende og behandlingsmæssige foranstaltninger, høre om erfaringer fra andre lande, om nye danske eksperimenter og disses resultater, og for gennem dette kendskab til andres arbejde at hente inspiration til eget virke. Endnu har intet administrativt organ påtaget sig denne opgave, hvilket har været stærkt medvirkende til igangsættelsen af dette tidsskrift. Vi håber, at det vil kunne imødekomme i hvert fald en del af de rejste ønsker.'*

STOF-redaktionen vil gerne takke Ingelis Langgaard, KABS, for at gøre os opmærksom på det gamle blads eksistens ved at sende os to af numrene. Vi vil også gerne takke Jens Mathiesen, tidl. Direktør for Komiteen for Sundhedsoplysning og idémanden bag det gamle tidsskrift, for at være behjælpelig med fremskaffelse af de resterende blade og andet historisk materiale, og for at hjælpe med kontakt til skribenterne fra dengang. Vi håber at kunne bringe flere artikler fra det gamle blad fremover, eftersom de fremtræder overbevisende klare og uberørte af tidens tand - og stadig kan give stof til eftertanke.

Hvis andre læsere har billeder eller andet materiale, der kan være med til at skabe kontinuitet på området, hører redaktionen gerne om det.

Redaktionen

REKREATIVT STOFBRUG

Kan man godt tage stoffer jævnligt uden at være narkoman? Ja, mener de unge, rekreative stofbrugere, der bruger stoffer i weekenderne.

AF JOHANNE KORSDAL SØRENSEN

Denne artikel beskriver forbrug af stoffer, som det betragtes fra unge brugeres perspektiv. Det er således intentionen at vise, hvad der påvirker unges valg om at bruge stoffer i forbindelse med f.eks. fester og andre rekreative aktiviteter.

Det er almindeligt kendt, at de tidligste eksperimenter med rusmidler sker, mens unge stadig går i folkeskolen. Men et egentligt rekreativt forbrug af stoffer starter for de fleste unge først et par år senere på ungdomsuddannelserne. Det skal her indskydes, at det ifølge Sundhedsstyrelsens oplysninger fra 2002 er det ca. 22-29% af de 16-17-årige, der nogensinde har prøvet hash, ecstasy, heroin eller lignende stoffer. De stoffer, der anvendes af unge, er primært amfetamin, ecstasy, fantacy (GHB), kokain og psilocybinsvampe, men også benzodiazepiner og i mindre grad bl.a. LSD og ketamin.

Hvad er et rekreativt forbrug af stoffer? I den nyere rusmiddelforskning betragtes et forbrug af stoffer som rekreativt, når forbruget ikke er umiddelbart afhængighedsskabende og altså ikke foregår dagligt med konsekvenser for skolegang og arbejdsliv.[1,2,3] Med andre ord er et rekreativt forbrug af stoffer at sammenligne med et fritidsforbrug af alkohol, som de fleste af os uden problemer afgrænser til weekender, ferier eller særlige begivenheder. På lignende vis afgrænser de fleste unge, der eksperimenterer med stoffer, deres forbrug til bestemte fridage, så det ikke påvirker hverdagens gøremål. Denne pointe er afgørende for at forstå de unges egen opfattelse af deres forbrug af stoffer og den igangværende udvikling i ungdomskulturen, hvor stoffer i stigende grad har holdt deres indtog i nattelivet, når unge går i byen for at feste sammen.

Genvej til ekstreme oplevelser

Hvorfor er stofferne blevet så populære op gennem 90-erne? Det er der ikke nogen enkel forklaring på, men en række faktorer samvirker i den sammenhæng. Eksempelvis er der op gennem 80-erne blevet sat gang i en omfattende illegal produktion (bl.a. i Holland og det tidligere Østeuropa) af eksempelvis ecstasy, som sælges i pilleform og dermed er let at indtage. Indtagelsesformen spiller en rolle, idet mange af de unge lægger klart afstand til narkomaner med nålen i armen. I den forstand signalerer pilleformen og i nogen grad også rygning eller snifning af stoffer et forbrug, der potentielt kan kontrolleres af rekreative stofbrugere.

Derudover har prisen på ecstasy, amfetamin og kokain været faldende i de senere år. Her spiller markedskræfternes udbud og efterspørgsel sammen på sædvanlig vis. Samtidig giver de unge udtryk for en trang til at overskride grænserne for træthed og fysisk udmattelse, hvilket opkvikkende stoffer giver mulighed for, så længe rusen opretholdes. Ønsket om at holde sig kunstigt vågen hænger sammen med ændringer i festernes udstrækning. Mest ekstreme er nok technomiljøets fester, der sjældent slutter før hen på formiddagen dagen efter, at festen startede om aftenen, og indimellem varer festerne flere døgn i træk.

Jeg har lavet deltagerobservation ved technofester og kan bekræfte, at det er vanskeligt at holde sig vågen ud på de sene formiddagstimer. Dog kunne jeg klare mig med kaffe og cola. Det er vigtigt at understrege, at ikke alle i technomiljøet tager stoffer. I forbindelse med mit feltarbejde mødte jeg mange unge, der pri-

JOHANNE KORSDAL SØRENSEN
SOCIALANTROPLOLOG, PH.D-STUDERENDE
VED CENTER FOR RUSMIDDELFORSKNING
SOCIOLOGISK INSTITUT, KØBENHAVNS UNIVERSITET

mært dyrker musikken og fællesskabet.

Enkelte informanter har forklaret mig, at de i kraft af den fysisk anstrengende dans kan opnå en form for eufori på kroppens egen adrenalin. Grænseoverskridende, følelsesmæssige oplevelser som denne er hurtigere at få på stoffer end ved fysisk udmattelse eller overanstrengelse. I den forstand er stofferne for mange unge en genvej til ekstreme sanselige og følelsesmæssige oplevelser, som de beskriver med ord som trance og eufori.

Under overfladen

Min undersøgelse er etnografisk og bygger som antydet på deltagerobservation og interviews. Disse metoder satte mig i stand til at trænge ind under det overfladebillede, der ofte fremstilles i medierne af unge technofolk, som narcissister, hedonister og unge uden noget egentligt fællesskab. Jeg blev opmærksom på, at de fleste unge kommer til techno sammen med venner, som de kender fra folkeskolen, fodbold eller andre fritidsaktiviteter. Disse grupper forlader som oftest også festen sammen. Techno er altså ikke blot et individuelt projekt, hvor man danser for og med sig selv.

Under festen tales der ikke så meget, idet musikken er så høj, at det er vanskeligt at høre, hvad folk siger. Desuden er de fleste primært til techno for at danse. Under dansen foregår der en hel del kommunikation, der udveksles smil, blikke og gestikuleres med den dansende krop, hvilket er medvirkende til at skabe det fællesskab, som er en forudsætning for en god totaloplevelse af fællesskab, rus og musik[3].

Efter technokoncerten tager unge ofte videre til en 'efter-fest'. 'Efter-fester' foregår både privat og mere kommercielt organiseret. Det er karakteristisk for 'efter-festerne', at musikken er mere dæmpet, hvilket gør det muligt for deltagerne at tale sammen om festen, og hvad de ellers har oplevet, siden sidst de sås. Det er lidt forskelligt, hvilket formål 'efter-festen' tjener. For nogle er den et afslappende mellemstadie mellem to fester, mens den for andre er en afslutning af festen. Det sidste indebærer, at rusen afsluttes. Det indebærer, at der ikke længere indtages opkvikkende stoffer som f.eks. amfetamin, ecstasy og kokain, men i stedet indtages sløvende stoffer som hash, benzodiazepiner eller lignende.

Unges rekreative stofbrug er meget eksperimenterende. Det gælder ikke bare om at bruge et stof ad gangen, men for manges vedkommende indtages flere forskellige stoffer i løbet af en og samme fest. Flere unge fortæller om, hvordan forskellige stoffer virker sammen. Et lidt ekstremt eksempel er, at drenge, der tager ecstasy, får problemer med potensen under rusen, hvilket nogle så søger at kompensere for ved at indtage viagra. De kemiske effekter af sådanne blandinger er vanskelige - om ikke umulige - for unge selv at overskue.

At håndtere risici

Men hvordan tør unge løbe risikoen? Lidt overordnet betragtet kan unges risikohåndtering indfanges med to nøgleord: tid og tillid. I unges fortællinger om, hvordan de håndterer risikoen ved stofferne, er det centralt, at forbruget af stoffer afgrænses tidsmæssigt til bestemte fridage, så det ikke påvirker hverdagslivet. Det er afgørende for de unge at lægge afstand til misbrugere, hvis liv er styret af afhængigheden af stofferne. Desuden understreger de unge, at forbruget af stoffer er midlertidigt set i et livsperspektiv. De regner med at stoppe forbruget af stoffer, f.eks. når de finder en fast partner og evt. får børn.

Unge forklarer desuden, at det er centralt for dem at tage stoffer sammen med venner, som de har tillid til. Det gælder i særlig grad de første gange, de prøver stoffer, fordi det giver en tryghed at kunne læne sig op af venners erfaringer. Desuden stoler de unge på, at vennerne vil hjælpe dem, hvis de får en dårlig rus, eller det der er værre.

Tillid til de dealere, som de unge køber stoffer af, fremhæves også som helt centralt. Det hænger sammen med, at dealerne betragtes som en art garanter for stoffernes kvalitet. Derfor køber kun få rekreative stofbrugere stoffer af tilfældige gadehandlere. De unge forklarer, at det er ved gadekøb, at man får de dårligste stoffer og den største risiko for, at der enten er dårlig virkning eller ingen virkning overhovedet.

Erfaringsbaseret viden og forebyggelse

Opsummerende kan man sige, at erfaringsbaseret viden om at tage stoffer er udbredt blandt unge, rekreative stofbrugere. Rekreative stofbrugere går efter stoffernes positive virkninger og søger gennem forskellige former for risikohåndtering at undgå bivirkninger og dårlig rus. Rekreative stofbrugere prioriterer risikohåndtering, men altså uden at afholde sig fra stofferne, til trods for at de via myndighedernes forebyggelse bliver oplyst om stoffernes farlighed.

Når myndighederne vil kommunikere med unge om forbruget af stoffer, må de skaffe sig viden om målgruppen, nemlig viden om: Hvordan og hvorfor unge bruger stoffer. Med udgangspunkt i en sådan viden om brugernes erfaringer, kan myndighedernes kommunikation med unge om stoffer, farlighed, forebyggelse og skadesminimering målrettes. En sådan målrettet kommunikation vil i bedste fald bevirke, at myndighederne i højere grad, end det er tilfældet i dag, fanger målgruppens opmærksomhed og måske endda skaber en dialog med de unge om deres forbrug af stoffer.

LITTERATUR

1 Decorte, Tom. Drug Users' Perceptions of 'Controlled' and 'Uncontrolled' Use. International Journal of Drug Policy. Volume 12, Nr. 4, pp. 297-320. 2001.
2 Parker, Howard, Fiona Measham & Judith Aldridge. Illegal Leisure. The Normalisation of Adolescent Recreational Drug Use. Routledge. New York. 2001.
3 Sørensen, Johanne Korsdal. Unges rekreative stofbrug og risikovurdering. Center for Rusmiddelforskning. Århus. 2003.

se også:
Johanne Korsdal Sørensen: Unges rekreative stofbrug og risikovurdering. Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet. 2003.

ENGELSKE TILSTANDE

Som dansktalende englænder har Blaine Stothard i mere end 30 år fulgt med i, hvordan tingene gribes an på forebyggelsesfronten såvel i Danmark som i England.

AF BIRGITTE JENSEN & MICHAEL JOURDAN

Hvad var baggrunden for, at den engelske regering ønskede en ny vejledning til skolerne om, hvordan man laver forebyggelse, og om hvad skolerne skal foretage sig, hvis nogle elever har problemer med brug af rusmidler?

I England har vi tradition for den slags vejledninger. Undervisningsministeriet er den instans, der har ansvaret for at lave vejledningerne til skolerne. Ministeriet kan så – som i dette tilfælde – samarbejde med andre organisationer eller enkeltpersoner om indholdet, som i sidste ende skal godkendes af flere ministre, før det blå stempel bliver sat på.

I Danmark har vi ikke den tradition. Vi har vejledende læseplaner for forskellige emner, som eleverne skal igennem, men det er op til den enkelte lærer at bestemme, hvad fx oplysning om rusmidler skal handle om. Vil du anbefale det danske undervisningsministerium at lave vejledninger som fx den engelske på rusmiddelområdet?

Bestemt – det er godt at få et fælles værdigrundlag på dét her område og få alle handlemulighederne på bordet. Det er der meget brug for i England, men i Danmark har I jo den store fordel, at I har haft SSP-modellen i mange år: Hvis børnene har et problem, så er skolerne ikke på bar bund. De er klar over, hvad de skal gøre, nemlig trække på andre instanser. Grundlæggende er der i Danmark en accept af, at det *kan* gå galt for børnene – især i teenageårene – og derfor *skal* instanser som skole, politi og socialvæsen samarbejde.

I England finder man ikke den synsvinkel. Dér opleves børnenes problemer hver gang som et isoleret enkelttilfælde. Når noget går galt for børn, unge, forældre eller andre, er det noget specielt - det er ikke normalt eller accepteret, at det kan ske, og derfor er der heller ikke et beredskab af instanser, der kan træde til. I Danmark blander man sig og forsøger at finde løsninger. I England blander man sig ikke, og man er ikke altid villig til at prøve at finde en løsning.

Handler det her udelukkende om kulturelle forskelle?

Jeg tror, det er en stor del af forklaringen. I England sker der nærmest per automatik det, at når noget går galt, så spørger man: Hvem er skyldig? Så falder der brænde ned, og det ender eventuelt ligefrem med eksklusion fra skolen. Så er problemet (eleven) væk fra skolen og dermed andres problem. Ude af øje, ude af sind.

Best practise?

Kan man smide børn ud af skolen i England?

Ja, det kan man godt, og det sker faktisk stadig en gang imellem, at børn helt ned til 10 – 11 år smides ud. Den nye vejledning fraråder klart den slags 'løsninger' .

Jeg har interviewet unge mennesker, der nu er omkring de 20 år, som blev smidt ud af skolen. Det var ikke nødvendigvis noget med stoffer - mere fordi deres adfærd saboterede undervisningen.

Det, de unge bagefter siger er, at skolerne ikke gjorde sig nogen anstrengelser for at finde ud af, hvorfor de opførte sig, som de gjorde. De føler sig svigtet og har haft en hård skæbne. Mange har efter eksklusionen drevet rundt en 5 – 6 år uden hjælp, behandling eller lignende og er havnet på gaden. Tit var det politiet, der som de første endelig tog hånd om dem og sagde: Nu går den ikke længere, vi skal finde en løsning for dig.

Der er stadig alt for mange skoler i England, der er helt ansvarsløse på det her område. Dét er noget af det, den nye vejledning går i rette med: Vi lægger op til, at hvis skolerne bliver opmærksomme på et problem, så skal skolen fungere som indgang til andre instanser og muligheder. At smide en elev ud løser kun 'ordensproblemet' her og nu. Det er ikke en løsning for eleven, og skolen opnår aldrig at få erfaring i at løse problemerne på en anden og mere hensigtsmæssig måde.

Hvilke problemer er det, man tager op i vejledningen?

Vejledningen er en guide til skoler om stoffer. I Danmark ville I sikkert sige 'rusmidler', for det er ment bredt. Når man læser i vejledningen, vil man lægge mærke til, at der nederst på hver anden side står: 'Med **'stoffer'** menes **alle stoffer:** Det vil sige **nerve- sovemedicin, opløsningsmidler, alkohol, tobak** og **illegale stoffer.'**

Det er et bevidst valg, at vi gentager dette budskab om og om igen. Vi har nemlig en stor PR-opgave at løse: Mange udelader tobak og alkohol, når de oplyser om 'stoffer', fordi risiko og farlighed ved disse stoffer undervurderes. De er kommet i en anden bås. De er 'produkter' eller 'nydelsesmidler', men ikke stoffer. Men det holder jo ikke. Hvis man nøgternt sammenholder stoffer ud fra deres sundhedsmæssige påvirkninger og skadelige potentiale, så er alkohol og tobak farmakologisk set meget farli-

Blaine Stothard har arbejdet med forebyggelse i over 30 år, først som lærer, siden som freelance konsulent. Stothard har primært arbejdet med forebyggelse i London, men har også samarbejdspartnere i bl.a. Rusland, Ukraine og Tyskland. Han har desuden udført opgaver for UNICEF, UNESCO og EU.
Blaine Stothard kan kontaktes via mail:
blaine@healthed.demon.co.uk

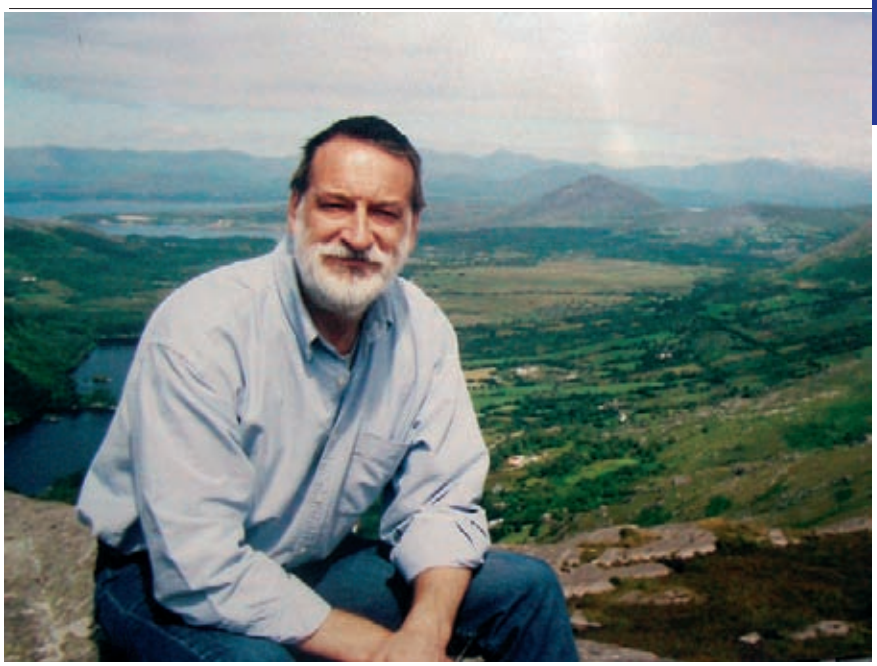

gere end de illegale stoffer. De illegale stoffer skaber panik, fordi man ved mindre om dem - og så ser man ikke den nærmeste og allermest udbredte fare.

En handlingsorienteret guide

Hvordan er vejledningen blevet modtaget?
Det virker, som om mange er glade for den. Skolefolk er tilfredse med, at vejledningen tager udgangspunkt i de konkrete problemer, man møder i skolerne, og at den indeholder realistiske anbefalinger og handlemuligheder: Man kan finde løsningsforslag i vejledningen, næsten uanset hvilke problemer man står med.

Vejledningen er rig på eksempler på, hvordan man kan gøre tingene i praksis:

Hvordan en skole lavede en rygepolitik, der virkede - hvordan en anden skole samlede cannabisbrugende unge i en fokusgruppe for sammen at diskutere, hvordan skolen bedst kunne sætte regler op, som de unge ville forstå og acceptere. Der er fx også en beskrivelse af, hvad der skete, da man på en skole fandt ud af, at en elev i 5. klasse sniffede forskellige stoffer osv. Desuden er der tjeklister, man kan bruge, når man planlægger en forebyggende indsats samt 'køreplaner' for, hvad man kan og skal foretage sig, hvis der bliver fundet stoffer på skolen, hvis en elev er stofpåvirket, eller hvis der er stofhandel på skolen osv.

Vejledningen er udformet som en opslagsbog. Man kan slå op på de emner, man har brug for at vide noget om i forbindelse med et konkret problem, og der er relevante links ved alle emner, så læseren kan indhente flere oplysninger, rapporter, love og regler. Men håbet er da, at hele vejledningen vil blive læst, selvom man ved en gennemlæsning vil opleve, at der er en del gentagelser af de kernebudskaber, man gerne vil bringe ud til skolefolkene.

Hvilke undervisningsmaterialer bruger man i undervisningen i England?
Er det et frit marked, og kan man frit vælge, hvad man vil bruge, eller er der tale om bestemte, godkendte forebyggelsesmaterialer og programmer?
Der er ikke noget lovkrav til, hvor mange timer der skal undervises om stoffer, eller hvilke undervisningsmaterialer der skal bruges. Det meste undervisningsmateriale kommer fra private forlag, der efterhånden har årelang tradition for at beskæftige sig med dette område, og som laver udmærkede ting. Eksempelvis udgivet i samarbejde med 'TACADE' - Teachers Advisory Council on Alcohol and Drug Education. Eller med DrugScope, som er et uafhængigt videnscenter, der indsamler faktaoplysninger, laver udredninger, evalueringer osv. DrugScope var bl.a. med til at lave den nye vejledning.

Det med programmer bruges ikke så meget. Der *findes* programmer, der foregøgler, at hvis man bruger dem, så får man en stoffri skole. Der bliver ligefrem givet en garanti. Men programmerne virker ikke. Den slags garantier kan og bør man ikke udstede, og det der foregår i skolerne bør være fagligt funderet, ikke moralsk funderet. I stedet for deciderede anti-drugs-programmer – som det amerikanske DARE-program - bruger vi hellere programmer, der udvikler børnenes sociale evner. Bruger man endelig DARE, er det i en ændret og tilpasset udgave, som bl.a. indeholder evaluering.

Hvad vi ikke ser i England er, hvad man kunne kalde selvbestaltede forebyggelseskampagner. Proportionsforvrængning, hvor man ikke vil se på alkohol og tobak, men kun på illegale stoffer, kender vi godt, og selvfølgelig hænder det, at engelske aviser laver alarmerende og angstprovokerende kampagner, men de afholder sig dog fra at lave deciderede 'oplysningsmaterialer', som det sker i Danmark med jævne mellemrum. Jeg tænker her på Ekstra Bladets ecstasyavis, BT's nye undervisningshæfte o.l.

Cannabis

Hvordan spiller den nye vejledning sammen med, at man for nyligt har gjort cannabisbesiddelse mindre strafbart i England end tidligere? Hvilke signaler giver det ungdommen?
Der har da været heftige diskussioner om det her. For mig at se er der forebyggelsesmæssigt både plusser og minusser ved nedklassificeringen.
På minussiden tæller, at de unge – og ikke kun dem – faktisk har misforstået det hele og nu tror, at brug af cannabis er legalt, hvad det ikke er. Det der er sket er en nedklassificering af stoffet cannabis fra én straffeklasse til en lavere straffeklasse på den officielle liste over forbudte narkotiske stoffer. Håndhævelsen er nedprioriteret, og straffene sænket, men at bruge eller være i besiddelse af cannabis er stadig ulovligt.

Det betyder, at skolerne faktisk har

Vejledningen **'Drugs: Guidance for Schools',** publ. by Department for Education and Skills, kan downloades på **www.dfes.gov.uk/drugsguidance og www.drugscope.org.uk** Her kan man også læse mere om DrugScope – et uafhængigt videnscenter om rusmidler, som finansieres af forskellige organisationer, herunder den engelske regering, EU og forskellige fonde.

Stephen Pudney, Home Office Research Study 253. 2002: 'Road to Ruin: Sequences of Initiation into Drug use and Offending by Young people in Britain' - kan downloades på www.homeoffice.gov.uk/rds

fået en ny opgave: at gøre det klart, at cannabis stadig er illegalt. At besidde cannabis kan have konsekvenser. Skolerne skal nu forklare deres teenagere, at hvis man bruger stoffer og gør ulovlige ting, så kommer man op imod politiet og retssystemet – og dét at få en plettet straffeattest kan have alvorlige følger i det videre liv, når de skal i gang med uddannelse og arbejde, også selvom det 'kun' er cannabis.

På plussiden tæller det, at vi qua nedklassificeringen kan drosle ned for moralprædiken og skræmmekampagner. Hvis man hele tiden får at vide, at noget er forbudt, så kan det vække større nysgerrighed og gøre det forbudte mere attraktivt

Nu foregår det i et bedre klima, hvor lærerne ikke så tilbøjelige til at belære de unge om, hvad de skal og ikke skal, må og ikke må, og dermed er der langt større chancer for at få indflydelse på børnenes tænkning. Det er på den måde blevet en mere intelligent diskussion, der nu kan foregå i skolerne.

Du mener altså, at nedklassificeringen har været med til at forbedrede didaktikken og undervisnings- og oplysningsmetoderne?

Ja, for over 40 procent af de unge har prøvet cannabis, og vi er nødt til at være realistiske. Hvis man accepterer, at disse stoffer bruges – naturligvis ikke lige i dette klasseværelse, men blandt unge i bydelen, kommunen o.a. steder - og så gennemgår de mulige konsekvenser med bøder, straf o.l., så bliver det mere troværdigt: Forbudet er der, og det kan skade dig at overtræde det – både sundhedsmæssigt og socialt. På den måde kan vi behandle de unge mere voksent – ikke med løftede pegefingre, som de alligevel ser udenom, men ved at påpege konsekvenserne. Det kan være med til at gøre vores pædagogik bedre, og det trænger den bestemt til.

Tobak og alkohol som gateway

Hvordan ser du regeringens rolle i denne udvikling?

Regeringen er nok klar over, at War on Drugs ikke kan vindes. Det blev ikke sagt officielt i forbindelse med nedklassificeringen, men jeg tror, det er den indsigt, der ligger bag. Også en erkendelse af, at det er bedre at koncentrere ressourcerne om farligere stoffer som heroin og kokain, herunder crack, som vi har i England, men som - heldigt for jer - ikke er slået an i Danmark.

Så det handler både om at nedtone cannabis som vadesten og få mere fokus på alkohol og tobak?

Ja, det gør det. Vadestensteorien burde være død for længst, men mange hænger fast i den vildfarelse, at 'bruger man hash, så fører det nærmest automatisk til hårdere stoffer for en betydelig del af brugerne'. Det er ganske enkelt ikke tilfældet.

Der er omkring 5 mill. englændere, der regelmæssigt bruger hash. Kun 250.000 bruger heroin. Hvor er de resterende 4.750.000 blevet af? 95 % går ikke videre, og dermed må man sige, at cannabis snarere er en endestation – eller nærmere en 'ungdomsstation' på vejen til et normalt voksenliv med alkohol og tobak – end en glidebane mod decideret misbrug af hårde stoffer.

Home Office (det engelske indenrigsministerium) har for nylig offentligjort en rapport, The Road to Ruin, der klart slår fast, at hvis der findes en vadesten eller gateway til brug af hårde stoffer, så er det alkohol og tobak . Filmen 'Trainspotting' var faktisk meget realistisk… De ryger hele tiden cigaretter, og i scene efter scene ser vi, hvordan alkohol bliver brugt, når man går efter at blive påvirket.

Heroinen kommer så oveni. Cannabis spiller ikke nogen hovedrolle. De illegale stoffer bruges tit sideløbende med alkohol, som er så let tilgængeligt, og som giver en større rus og forstærker virkningen af heroin og kokain. I stedet for at kalde det blandingsmisbrug burde man kalde det 'sideløbende mangestofbrug' ('*poly-druguse*') – og det giver langt mere uforudsigelige og sundhedsskadelige virkninger end de illegale stoffer alene.

Voksne erfaringer – del dem med de unge

Så du ser altså vejledningen som tegn på, at man har lært en lektie?

I England har der været en tendens til at se ungdommen - og hvad ungdommen laver - som en trussel. Resultatet har været, at vi har mødt de unge med mistænksomhed - nærmest fjendtlighed. Vi har problematiseret og sygeliggjort de unges stofbrug og sagt, at det er *dem* – de unge - som er problemet…mens vi voksne har holdt os udenfor.

Den herskende orden har været, at vi voksne kan gøre, hvad vi vil, men børnene skal gøre, hvad vi siger. Eller at moralisere og sige ting som: "Da vi var unge, da…. .' .

Vi voksne var dydsmønstre, hvis vi selv skal sige det. Hvor meget denne selvforherligelse står i gæld til en dårlig hukommelse, og hvor meget det bare skyldes, at vi gjorde nogle **andre** forkerte ting end dem vore egne unge gør, skal jeg lade være usagt.

Lektien er, at dét at se på stoffer isoleret er en misforståelse. Lektien er også, at vi på gennemgribende vis skal passe bedre vores børn og unge, og vi skal komme dem i møde - også på stofferne. På den måde vil vi - også - kunne påvirke stofbrug. Hvis der var større imødekommenhed over for de unge, så ville vi nå længere.

Efter min mening burde vi være bedre til at udnytte den situation, at den nuværende forældregeneration selv har prøvet en del i deres ungdom. I stedet for at sige: 'Vi gjorde det selv, men det var noget andet dengang…' – så skal vi til at tale åbenhjertigt om tingene med hinanden. Dele erfaringer. På den måde kan vi være med til at forberede børnene til at blive samfundsborgere. Eller ligefrem betragte dem som ligeværdige samfundsborgere….

I AUSTRALIEN arbejder man på at udvikle en national strategi på narkotikaområdet. I den forbindelse har Sundhedsministeriet, Center for Ungdomssundhed og National Drug Research Unit samlet national og international viden om 'best practise' mht. forebyggelse af rusmiddelbrug. Det er viden om udskydelse af debut, forskellige stoffers udbredelse og farlighed, skadesminimering, lovgivning, fængsler m.m.
Rapporten er udgivet af Ministerial Council on Drug Strategy og kan downloades på **www.health.gov.au/pubhlth/publicat/document/metadata/mono_prevention.htm**

HVAD SIGER **LOVEN?**

Da stofferne var nye i Danmark, gjorde man en dyd ud af ikke at kriminalisere brugerne. Sommeren 2004 gav os imidlertid en ny kurs for dansk narkotikapolitik.

AF LAU LAURSEN STORGAARD

”De unge begyndte at iklæde sig sære gevandter, lytte til trommehindesprængende beatmusik og ikke mindst, ubehageligt overrumplende, at indtage sære og eksotiske stoffer. Både ’bevidsthedsudvidende’ rusgifte som hash, LSD og mescalin samt – siden – også tidligere til andre formål anerkendte stoffer som opiater, amfetamin og tranquilizers, i stedet for, eller sammen med vor kulturkreds’ traditionelle rusgift: alkohol”.

Sådan skrev Jens Winsløw og Bjørn Holstein om fremkomsten af det moderne danske narkotikaproblem i én af de mange bøger om ungdom og stofbrug, der udkom i begyndelsen af 1970erne.[1] Stofproblemet var fra første færd knyttet samme med ungdommen, med ung livsstil og adfærd. I begyndelsen var stofferne, og særligt hash, desuden bundet sammen med et særdeles aktivt opgør med samfundets institutioner og voksengenerationens borgerliggjorte livsstil. Siden er dette forsvundet, og til gengæld er et misbrugsproblem kommet til.

Brugen af euforiserende stoffer er stadig i 2004 et ungdomsfænomen. Hash er klart det næstmest brugte rusmiddel efter alkohol. De øvrige brugte stoffer anvendes kun regelmæssigt af en lille procentdel af ungdommen, selvom amfetamin i de seneste år er blevet mere udbredt. Vil man definere stofproblemet som et socialt problem, må man samtidig først og fremmest definere det som et hashproblem. Forbrugsundersøgelser viser, at forbruget af hash topper i alderen 16-25 år, hvor omkring en fjerdel og en femtedel af årgangene har brugt det inden for det sidste år. I årgangene, der er i slutningen af 20-erne og i 30-erne, svinder forbruget meget ind - for nærmest at forsvinde blandt de midaldrende og ældre.[2]

Ungdomsnarkomani

Hashproblemets fremdukken i anden halvdel af 1960erne udløste en omfattende samfundsdebat i offentligheden og blandt myndigheder, institutioner og politikere. Blandt de vigtigste kan der peges på spørgsmålet om hashs farlighed eller skadelighed, om brugerne skulle mødes med kontrol og straf - eller behandling og social indsats, om der skulle skelnes mellem bløde, f.eks. hash, og hårde stoffer, f.eks. morfinbase, og om strafniveauet i forhold til handel og indsmugling. Som en foreløbig kulmination på debatten fremlagde Hilmar Baunsgård-regeringen i januar 1969 den første regeringsredegørelse om narkotikasituationen under overskriften: Redegørelse for foranstaltninger mod ungdomsnarkomanien. Som et led i foranstaltningerne havde regeringen allerede i oktober 1968 besluttet, at justitsministeren skulle fremsætte lovforslag om skærpet straf for overtrædelse af narkotikakontrollovgivningen. Til at følge udviklingen nedsatte en række ministerier et sagkyndigt udvalg med navnet Kontakudvalget vedrørende Ungdomsnarkomanien med stadslæge H.E. Knipschildt som formand.

Flugt eller revolte

Årsagerne til ’ungdomsnarkomanien’ og vurderingen af dens omfang var helt centrale i debatterne omkring 1970. Man mente, at problemet var i voldsom udvikling, og blandt årsagerne til stoffænomenet blev der henvist til samfundsudviklingens hastighed. For nogle blev det til en tolkning om unges mistilpasning og virkelighedsflugt, for andre til et spørgsmål om revolte, og at stofferne var et symbol på de unges utilfredshed. Der var bred tilslutning til en bredspektret indsats, og der blev lagt

vægt på balancen mellem de tre indsatsområder, kontrol, behandling og oplysning, alt i alt med et forebyggende perspektiv. Det er interessant, at det fremstod som et hovedsynspunkt, at voksenmoralisering skulle undgås, og at indsatsen, særligt på oplysningsområdet, måtte udformes sammen med de unge.

Hash og de andre stoffer

Denne første samfundsmæssige debatfase om hashbrug og ungdomsnarkomani blev afsluttet i 1971. På dette tidspunkt var der skabt nogenlunde enighed på en række punkter, som hænger indbyrdes sammen. Man var enige om, at der ikke kunne skabes enighed om, hvor sundhedsskadeligt hash var. Der kunne derfor heller ikke skabes enighed, om der skulle arbejdes på en legalisering af hash. Der var til gengæld enighed om, at der skulle skelnes mellem hash som et 'blødt' stof og de andre såkaldt 'hårde' stoffer som LSD, morfinbase og senere heroin. Det var en differentiering, der slog igennem i de strafferetlige elementer af narkotikakontrolpolitikken med den nye § 191 i straffeloven, der blev vedtaget i 1969. Strafferammen gik herefter op til fængsel i 6 år for den alvorlige kriminalitet, karakteriseret ved indsmugling og handel med større partier. Differentieringen mellem hash og andre stoffer slog endelig igennem i 1975, hvor strafferammen blev udvidet med en maksimumsstraf på fængsel i 10 år. Det blev her udtrykkeligt slået fast i bemærkningerne til lovændringen, at bestemmelsen om 10 år ikke gjaldt hash.

Brug kriminaliseres ikke

I forbindelse med strafskærpelsen i 1969 var der en omfattende debat om holdningen til brug, og hvilken indsats samfundet skulle lægge op til i forhold til brugerne. Mange var nervøse for, at strafskærpelsen ville få afsmittende virkning i form af en kriminalisering af brugerne. Det var derfor en forudsætning for vedtagelsen af straffelovsparagraffen i 1969, at Rigsadvokaten skulle udarbejde et cirkulære, der fastlagde den fremtidige sanktionspraksis samt præciserede, at brug ikke skulle kriminaliseres.[3]

Cirkulæret indeholder bl.a., at køb, modtagelse og besiddelse af euforiserende stoffer bør afgøres med en advarsel fra politiet, såfremt der udelukkende er tale om stoffer til eget brug. I grovere gentagelsestilfælde og i tilfælde af gentagen besiddelse af andre euforiserende stoffer end hash, bør der søges pålagt bødestraf. Det hed endvidere i cirkulæret fra 1969 om udbredelse til andre: 'Sager, som angår lejlighedsvis overladelse af hash uden vederlag, vil kunne afgøres med advarsel eller bøde. Der nedlægges også påstand om bøde, når overtrædelsen består i lejlighedsvis fordeling af mindre kvanta hash blandt kammerater mod vederlag i form af en andel af det indkøbte stof til eget forbrug eller et ringe kontant vederlag.'

At skelne mellem brugere og forhandlere

Det lykkedes således ud over en afkriminalisering af brug at holde den isolerede og vederlagsfri udbredelse i brugergrupper, herunder i forskellige ungdomsgrupper, delvist ude af det strafferetlige system. Det var en afspejling af en overvejende velfunderet enighed om, at brugerne skulle mødes med sociale tiltag og evt. behandling, mens det strafferetlige kontrolsystem skulle være forbeholdt de egentlige dealere, pushere og smuglere.

Forskellen i holdninger til brugerne og de kriminelle narkotikahandlere og –smuglere blev bekræftet, da Folketinget evaluerede den nye kontrolpolitik på narkotikaområdet i 1971. Venstremanden Ib Thyregod sammenfattede flertallets tilslutning til sanktionspraksis på følgende måde: 'Det bør imidlertid ikke medføre, at man betegner forbrug af hash eller andre narkotiske stoffer som en lovlig ting; det er ulovligt efter loven. Det er blot således, at man i førstegangstilfælde ikke skrider ind, og at man i det hele taget over for unge netop forsøger på at få sat de sociale foranstaltninger i gang i stedet for at gennemføre en straffetrussel.'[4]

Pusherloven

Perioden frem til 1971 må betragtes som en grundlæggende periode i nyere dansk narkotikapolitik. Der blev opbygget et tre-strenget indsatssystem med en given balance mellem kontrol, behandling og oplysning, der hvilede på nogle grundlæggende værdier om, hvordan man skulle tackle primært unges brug af euforiserende stoffer. Dette system af værdier, institutioner og indsatser er forblevet intakt i sine grundlæggende strukturer indtil for ganske nylig. Der er naturligvis sket en lang række ændringer både organisatorisk og politisk på de enkelte indsatsområder frem til i dag. På kontrolområdet er en af de vigtigste ændringer indførelsen af den såkaldte pusherbestemmelse i § 3 i Lov om euforiserende stoffer fra 1996. Bestemmelsen blev indført for at dæmme op for den omsiggribende småhandel, specielt på Vesterbro i København. Den fastlagde, at det skulle betragtes som en betydelig skærpende omstændighed, hvis der var tale om gentagne tilfælde af salg af et særligt farligt eller skadeligt stof. Disse tilfælde medførte altid fængselsstraf, og strafudmålingen blev samtidig hævet med en tredjedel. Pusherbestemmelsen var ikke rettet direkte mod unge lejlighedsbrugere eller eksperimentelt brug, men mod det kendte misbrugsmiljø, og hash var udtrykkeligt undtaget fra bestemmelsen.

Pusherloven rettede sig mod omsætningsleddet på narkotikamarkedet, om end på et lavt niveau. Det var således ikke et brud med den grundlæggende linje og tradition i dansk narkotikakontrolpolitik.

Mere straf

I modsætning hertil er de nyeste ændringer af Lov om euforiserende stoffer, der trådte i kraft 1. juli 2004, et markant brud med balancen mellem social indsats og strafferetlig kontrol. VK-regeringen udsendte i oktober 2003 'Kampen mod Narko - en handlingsplan mod narkotikamisbrug.'[5] På retshåndhævelsesområdet blev der lagt op til en langt mere restriktiv kontrolpolitik med vægt på en udvidelse af anvendelsen af straf for overtrædelser af lovgivningen.

Regeringen ville arbejde for en udvi-

delse af strafferammen i straffelovens § 191, således at maksimumstraffen for den mere 'almindelige', men alligevel omfattende narkotikakriminalitet, skulle hæves fra 6 til 10 års fængsel, og således at maksimumsstraffen for de groveste og farligste former for narkotikakriminalitet skulle forøges fra 10 til 16 års fængsel. Disse ændringerne blev gennemført i vinteren 2003-04 i forbindelse med et større katalog af forslag om ændring af strafferammer og bestemmelser om straffastsættelse, og de trådte i kraft 31. marts 2004.[6]

Denne voldsomme skærpelse af straffene for narkotikakriminalitet blev kørt igennem folketinget næsten uden offentlighedens bevågenhed og så godt som uden debat under behandlingerne i tinget.

Retspraksis vil vise, i hvilken udstrækning bestemmelsen i straffelovens § 88 - der gør det muligt at forlænge en straf med indtil det halve ved særdeles skærpende omstændigheder - vil blive anvendt fremover i store narkotikasager, men der er i princippet åbnet op for at idømme straffe på helt op til 24 års fængsel for grov narkotikakrimininalitet under særdeles skærpende omstændigheder. For den udenforstående iagttager er det forunderligt at se denne udvikling, når man tager i betragtning, at tidligere tiders ændringer af narkotikalovgivningen altid udløste en hidsig debat i offentligheden om nytteeffekt, kontrolskader og relation til andre indsatsområder.

Nul-tolerance

I den anden ende af narkotikamarkedet er der også sket ændringer. Men henvisning til udviklingen i de såkaldte restaurations- og festmiljøer, hvor der efter myndighedernes opfattelse finder et omfattende rekreativt brug af euforiserende stoffer sted, skrev regeringen i handlingsplanen, at der er 'behov for at sende et klart signal om, at enhver besiddelse og brug af euforiserende stoffer er ulovligt og har klare strafferetlige konsekvenser. Denne *nul-tolerance* indebærer, at der – om nødvendigt ved lovgivningsmæssige initiativer – tilvejebringes grundlag for

- at det altid mindst skal udløse bødestraf, når personer gribes med ulovlige euforiserende stoffer, og
- at overdragelse og besiddelse med henblik på videreoverdragelse af euforiserende stoffer i festmiljøet, og især hvor unge færdes (diskoteker, restaurationer og fester på uddannelsesinstitutioner m.v.), i alle tilfælde bør medføre frihedsstraf.'[5]

Det omtalte lovgivningsmæssige grundlag blev vedtaget af folketinget i sidste folketingssamling med stort flertal. Loven trådte som sagt i kraft 1. juli 2004.[7] Rigsadvokaten udsendte samtidig Information nr. 35 om retningslinjer for den fremtidige retspraksis.[8]

MEDIESKOLEN*

Advarsel af sociale hensyn

Den hidtidige praksis med tildeling af advarsel for besiddelse af narkotika til eget brug er herefter afløst af bødestraf i alle tilfælde. Det gælder både førstegangstilfælde af besiddelse af hash til eget brug uanset mængde og i gentagelsestilfælde for besiddelse af andre stoffer. I høringsrunden blev det dog fra flere sider påpeget, at bøder til gruppen af tunge misbrugere ville medføre administrativt besvær i form af bødeinddrivelse og pres på kriminalforsorgen i form af afsoning som forvandling for bødestraf. Der blev derfor i bemærkningerne til lovforslaget indskrevet, at advarsel stadig kunne bruges af sociale hensyn, 'hvor brugen af et stof skønnes at være udslag af stærk afhængighed.'[8] Det ligger dog helt klart, at der som hovedregel skal meddeles bøde for besiddelse til eget brug af lejlighedsvis, rekreativt eller eksperimenterende karakter. Det skal be-

LAU LAURSEN STORGAARD
LEKTOR, PH.D.
CENTER FOR RUSMIDDELFORSKNING

mærkes, at der gælder to undtagelser, hvor der stadig kan meddeles en advarsel: For det første i tilfælde, hvor anklagemyndigheden ønsker at føre køberen som vidne i en straffesag mod sælgeren, og hvor der ikke skønnes at være tid til afvente gennemførelsen af en bødesag mod køberen. For det andet til udlændinge, der opholder sig i landet som turister, og hvor bødeinddrivelsen kan medføre administrativt besvær.

1. gang lader vi ham IKKE gå

Den anden del af de nye regler, der handler om overdragelse i forskellige ungdomsmiljøer, må man imidlertid anse for at have større kontrolpolitisk rækkevidde. Som nævnt indebærer lovændringen, at salg eller vederlagsfri overdragelse med henblik på senere salg på restaurationer, herunder diskoteker, eller ved koncerter eller musikfestivaler, skal betragtes som en skærpende omstændighed ved strafudmålingen. Det samme gælder ved andre arrangementer, hvor det typisk hovedsageligt er børn og unge, der deltager. Det blev tydeligt præciseret i bemærkningerne til lovforslaget, at dette altid medfører fængselsstraf i modsætning til tidligere, hvor en bødestraf ville komme på tale. I modsætning til tidligere skelnes der heller ikke længere mellem førstegangstilfælde og gentagelse. Samtidig siges det, at 'i forhold til de tilfælde, der i dag ville medføre en fængselsstraf, tilsigtes endvidere en strafskærpelse med 1/3 i forhold til den hidtil udmålte straf, når udbredelsen finder sted på de nævnte steder.'[8]

Der er to vigtige punkter i dette. For det første er det spørgsmålet om afgrænsning af lovbestemmelsens anvendelsesområde i forholdet til begrebet 'andre arrangementer'. Det understreges, at der skal forstås sammenkomster med en vis form for organisation, og at technofester eller lignende samt fester, der afholdes for elever, studerende m.v. på universiteter, gymnasier, efterskoler eller ungdomsklubber, er omfattet. Det pointeres, at private fester derimod ikke er omfattet.

For det andet ligger det klart, at der i denne forbindelse ikke længere er forskel på hash og de såkaldt hårde stoffer. Rigsadvokaten skriver i sine retningslinjer: 'Ændringen har navnlig betydning for så vidt angår videreoverdragelse m.v. af hash, idet f.eks. en enkeltstående overdragelse af en mindre mængde hash til en kammerat på et diskotek, som efter de gældende retningslinjer vil kunne straffes med bøde, nu skal straffes med fængsel.'[8]

Eksperimenterende og rekreativt brug

Det er temmelig uklart, hvilken anvendelse bestemmelsen vil få i fremtiden, og hvilke konsekvenser det vil få for unge mennesker. Begrebet 'videreoverdragelse' dækker meget bredt fra traditionel småpushervirksomhed til fællesindkøb med senere afregning i en ungdomsgruppe. Sidstnævnte videreoverdragelse vil ofte foregå helt isoleret, ved at én af de unge skaffer stoffet, og derefter 'splejses' der til udgifterne, uden at der er fortjeneste involveret. De nyeste danske tal fra den europæiske skoleundersøgelse, ESPAD, bekræfter, at det store flertal af unge i undersøgelsen fik/købte hash af venner eller i en kammeratskabsgruppe, første gang de røg. De fleste unge svarer, at nysgerrighed er begrundelsen for at prøve hash.[9]

Blandt unge er hash som tidligere nævnt det næstmest udbredte stof efter alkohol, og mange unge, der i øvrigt er socialt velfungerende, eksperimenterer på et eller andet tidspunkt i ungdomsårene med især hash. I nogle tilfælde udvikler dette sig til et jævnligt, rekreativt brug af kortere eller længere varighed, men uden at dette er forbundet med sociale eller andre konsekvenser. De fleste unge vil af egen drift stoppe igen, når de har fået stillet deres nysgerrighed. Men dette skal naturligvis ikke tilsløre den kendsgerning, at en lille gruppe unge udvikler et egentligt stofmisbrug, hvor både hash og andre stoffer er involveret.

Flere unge kriminaliseres

Her er vi ved det centralt problematiske ved den nye lovgivning. Den rammer meget bredt ned i den samlede ungdomsgruppe. Der skelnes ikke mellem enkeltstående, eksperimenterende brug, rekreativt brug i ungdomsgrupper og småhandel i et kriminelt miljø. Der skelnes ikke mellem hash og andre stoffer. Det er bekymrende, at der er risiko for, at mange unge vil blive marginaliseret og kriminaliseret med efterfølgende sociale og uddannelsesmæssige konsekvenser, blot fordi de har organiseret noget til sig selv og vennerne til festen på gymnasiet. Og det er bekymrende, at et stort politisk flertal i folketinget - alene begrundet i noget så lidt overvejet som 'signalgivning' - gennemfører så markante ændringer i dansk narkotikakontrolpolitik. Det betyder et abrupt brud med årtiers balance mellem kontrol og social indsats over for brugerne og de unge.

Den kommende tids retspraksis på dette område vil afsløre, om bekymringen bliver gjort til skamme. Rigsadvokaten har meddelt, at han vil komme med en samlet beskrivelse af retningslinjer for behandlingen af narkotikasager. Når de første sager er kommet, vil det blive muligt at vurdere anvendelsen af de nye regler, og hvilke konsekvenser det har fået for unge.

LITTERATUR

1 Winsløw, J & Holstein, B.: Sociologi og stofbrug. I Windsløw, J. (red.): Ungdom og stofbrug. Jørgen Paludans Forlag. Viborg. 1972.
2 Sundhedstyrelsen: Narkotikasituationen i Danmark 2003. Sundhedsstyrelsen. København. 2004.
3 Cirkulære om forfølgningen af sager vedrørende overtrædelse af lovgivningen om euforiserende stoffer. Cirkulære nr. 144, Rigsadvokaten j.nr. 207/69, 15. juli 1969.
4 Folketingstidende 1970-71, Forhandlingerne, 2725. Schultz. København. 1971.
5 Regeringen: Kampen mod narko – handlingsplan mod narkotikamisbrug. Indenrigs- og Sundhedsministeriet. København. 2003.
6 Lov nr. 218 af 31. marts 2004 om ændring af straffeloven og retsplejeloven (ændring af strafferammer og bestemmelse om straffastsættelse m.v.).
7 Lov nr. 445 af 9. juni 2004 om ændring af lov om euforiserende stoffer og straffuldbyrdelsesloven (skærpet indsats mod narko m.v.).
8 Rigsadvokaten informerer nr. 35/2004. www.Rigsadvokaten.dk
9 Sabroe, S. & Fonager, K.: Unges erfaringer med rusmidler i 2003 og udviklingen siden 1995. Institut for epidemiologi og socialmedicin & FADL. Århus & København. 2004.

Fængslende potentiale

Denne artikel er ikke en anmeldelse, men er et formmæssigt eksperiment, som tager afsæt i en nyudkommet bog af den berømte norske kriminolog Nils Christie og sammenkobler bogen med iagttagelser og overvejelser fra to, der har haft deres gang blandt fængslede, Helle Balsby og Sten Knudsen.

AF MICHAEL JOURDAN

At fængsler er de rene forbryderakademier er et velkendt synspunkt. I en ny bog med titlen 'En passende mængde kriminalitet' fremfører Nils Christie på nagende vis sin skepsis mod den omsiggribende tendens til at straffe mere og hårdere. I et interview fra august i år faldt ordene sådan: 'Fængselsophold er handicappende – når vi sender børn i handelsskole, forventer vi, at de lærer noget der og får venner for livet, hvorfor skulle det være anderledes, hvis de kommer i fængsel?'

Allerede i bogen 'Den gode fjende' fra 1985 viste Christie sig som en reflekteret kritiker af forsøget på at kontrollere og straffe sig ud af et samfundsproblem som stofmisbrug. Nu kommer så denne ny bog, som danner en tankevækkende og letlæst indgang til et livsværk, der handler om forbrydelse, kriminalisering og straf. Heller ikke denne gang skuffer Christie sine læsere, for uanset om man er enig med ham i hans velkendte skepsis over for kontrol og straf, så må man tilstå ham en mesterlig evne til at sætte problemstillinger i perspektiv, sådan at de bliver vedkommende og uafrystelige.

Hvad er formålet med straf?

Christie trækker tingene hårdt op, idet han skriver: 'Er fængselsstraffens egentlige formål at få andre mennesker til at lide? Betyder straf smerte ment som smerte?' Han svarer derefter selv, at 'smertepåførelse er straffens kerne, også i lande uden tortur og dødsstraf. Ved fængselsstraf tager vi ikke hele livet væk. Men vi tager dele af livet væk.' Og citerer så Zygmunt Bauman for følgende karakteristik af fangernes forhold i amerikanske fængsler: 'Hvis det ikke havde været, for-

Omdrejningspunktet for artiklen er refleksioner over hvad der sker, når unge kommer i fængsel, og om man med henblik på at sænke tilbagefaldsprocenten kunne forvalte straffehensigten og resocialiseringsforhåbningen bedre end det er tilfældet i dag.

SCANPIX

di fangerne fortsat spiser og tømmer blære og tarm, kunne deres celler betragtes som kister.'

Christie påpeger, at straf bruges alle steder og er accepteret alle steder, men at det ikke desto mindre er en aktivitet i dyb konflikt med centrale værdier som: 'Lad ikke med vilje andre komme til skade', eller 'Tilgivelse rager op over gengældelse' og tilføjer så: 'Straf er en aktivitet, der er i basal disharmoni med værdier, vi sætter højt. Øje for øje var engang ment som et begrænsende princip; der skulle ikke tages *mere* end et øje. Det var ikke et krav om at tage øjet.'

Nu kan man så sige, at i forhold til dansk praksis rammer kritikken i hvert fald delvis ved siden af. Vores fængslingsrate er kun en tiendedel af den amerikanske, og vi benytter os hverken af *chain-gangs* eller fangeuniformer med nummer. Hertil kommer at dansk kriminalforsorg ikke kun skal straffe, men har en todelt opgave: Såvel kontrol og sikkerhed som støtte og motivation til at leve en kriminalitetsfri tilværelse efter løsladelsen.

Tilbagefald (Recidivitet)

Trods mere humane formålsbestemmelser og mere humane fængsler er det dog også hos os tilfældet, at det første fængselsophold alt for ofte bliver indgangen til en lang kriminel karriere. Det betyder, at selv om man ikke er enig med Christie i hans kritiske indstilling til straf, så er recidivproblemet, sådan som han er med til at formulere det, en udfordring for enhver, der går ind for straf. Man må tage stilling: Er straf primært kun opbevaring, hvoraf man intet godt venter sig - andet end at forbryderne ikke begår yderligere kriminalitet, mens de er indespærrede? Eller er det meningen, at de indsatte kan og skal udvikle sig, uddanne sig, forbedre sig, resocialiseres i fængslet?

Hvis fængslet skal være andet end opbevaring, så er man nødt til at udvise interesse for spørgsmål som: Hvad er det egentlig, der sker i et fængsel? Hvad forventer vi? Hvad forventer de indsatte? Er der potentiale i at fængsle? Kan man i det hele taget både straffe og resocialisere på en gang? Hvordan gør man i givet fald det? Og hvilke dilemmaer og modsætninger er der, som man må forholde sig til?

Hvad sker der, når de unge bliver fængslet?

I modsætning til Christie, der stort set ikke kan se andet end skadeligt potentiale i at fængsle, kan Helle Balsby fortælle, at så firkantet er det ikke. En række samtaler med unge indsatte giver overraskende nok det indtryk, at de unge i starten faktisk er lettede over at være kommet i fængsel. Nogle virker nærmest glade for at være kommet ind og forklarer det med, at livet som kriminel ikke kun er et liv på den forkerte side af loven, men også et hårdt og utrygt liv.

Balsby vurderer, at fængselsopholdet for nogle unge giver en stabilitet, de ikke har haft tidligere, da fængselsdommen gerne er en kulmination på et langt, turbulent livsforløb med maksimal stress, hvor alle er efter dem, eller de er efter de andre.

Derfor virker det, som om de unge bliver stabiliseret, og deres misbrug minimeret de første måneder i fængslet. Mange forklarer, at opholdet i fængslet giver en distance – de kan træde udenfor og se på deres eget liv i et andet perspektiv. De tænker eksempelvis: 'Det var godt, jeg kom ind – så er jeg ikke misbruger lige nu.'

Men efter 3-6 måneder tegner der sig et andet billede. En begyndende magtesløshed indtræder. Mange siger, at de gerne vil tage deres straf. De ved, at de har gjort noget forkert, og tidsmæssigt er de indstillet på at betale prisen. Men det, der går dem på, er, hvordan de bliver behandlet i systemet.

Når de sidder inde, møder de et system, hvor de oplever, at de ikke er mennesker, men mindreværdige, og at de ikke så godt kan sige deres mening længere, for det kan stemple dem som kværulanter i et system, hvor mønsterfangen er en, der bare adlyder og indordner sig, og hvor 'god opførsel' præmieres gennem bedre muligheder for prøveløsladelse eller udgang.

Ikke særligt langt inde i straffeaf-

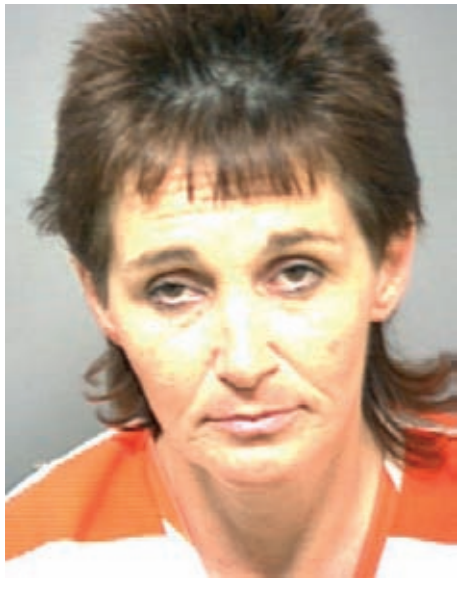

soningen kommer en magtesløshed snigende. Den magtanvendelse, som de unge oplever i fængslet - reglerne, regimerne, beslutningerne hen over hovedet på dem - er reelt en umyndiggørelse. Afmægtigheden kan tage over. Et fængselsophold kan på mange måder fratage de indsatte ansvaret for deres eget liv. Paradokset er, at man forventer, at de skal lære at tage vare på og ansvar for deres liv og handlinger i et system, hvor de netop er frataget disse ting.

Hvis der også opstår en ligegyldighed over for systemet, efter en sådan oplevelse af umyndiggørelse, så taber de troen og håbet og modet på fremtiden. En tvivl på, at de nogensinde kan finde sig en plads inden for samfundets grænser, indfinder sig, og det bliver sværere for dem at udholde et fængselsforløb. De oplever stor ligegyldighed, og de begynder at udvise tendenser til at blive endnu mere 'fucked på systemet' end de var i forvejen. Forhærdelsen indtræffer.

Spildte muligheder

En del unge fortæller, at de egentlig regnede med, at nu skulle de hjælpes, siger Helle Balsby. Når man kommer i fængsel, kan man opleve, at man er så langt ude, at man forestiller sig, at nu sker der et eller andet. Nu **må** der bare ske et eller andet. Men realiteten er, at for de fleste kommer der ingen hjælp. De, der går ind i skoleforløb, kan godt opleve, at de får hjælp fra lærerne, men det er ikke mange, fordi de fleste kortsigtet – men også pengetrængende – foretrækker lavtlønnet, ufaglært arbejde i fængslet, frem for at uddanne sig til fremtiden. Grundlektionen i fængslet bliver derfor primært bare at tilpasse sig den her nye kultur, hvor vagter gør noget, og andre indsatte gør noget, og man selv bare skal falde ind. Og så sker der i øvrigt ikke så meget mere, der er til at få øje på. Det har selvfølgelig noget at gøre med, at der ikke sker alverden under afsoningen, som kan være befordrende for en positiv udvikling.

Den danske kriminalforsorg har en ambition om, at afsoningen ikke kun skal være en straf, men også virke resocialiserende, men hvad har man egentlig at have det i? Sten Knudsen beskriver hvordan lige lovlig meget af resocialiseringsforhåbningen er hængt op på en slags udefineret automatvirkning, som deles af både de ansatte og de indsatte: Fordi man har været inde at sidde, så lærer man i sig selv noget af det.

For de indsattes vedkommende kommer det til udtryk i nytårsforsæt-agtige forestillinger som: 'Nu skal jeg ud og tage mig sammen og starte på et ny liv', 'Nu skal jeg aldrig gøre det mere.' og 'Når jeg kommer ud, får jeg en frisk start på livet.' Men realiteten er jo, at ret hurtigt vender de fleste tilbage – nogle ryger i allerede samme eftermiddag, de bliver prøveløsladt. Og alle de gode forsætter om at få en lejlighed, et arbejde og/eller en kæreste lider skibbrud: De bliver kriminelle og/eller stofmisbrugere igen. Hvorfor går det sådan?

Kriminalisering og identitetsdannelse

Lad os vende tilbage til Christie og bringe en smagsprøve på bogens meget fortællende stil. Citatet belyser, hvad der sker, når man kriminaliserer, til forskel fra når man undlader dette:

'De fleste børn opfører sig af og til på måder, der i henhold til loven kan kaldes kriminelle. Penge kan forsvinde fra mors pung. Det bliver klart, at tøsen har taget dem. Eller hun har måske været hovedpersonen i et slagsmål i børne- eller ungdomsflokken, med blødende næser og smadrede ting som det meget hørbare og synlige resultat. Men for det meste bruger vi ikke kategorier fra straffeloven i beskrivelsen af sådanne hændelser inden for familien. For det meste kalder vi ikke de handlinger for forbrydelser eller udøverne kriminelle.
Hvorfor ikke?
Nej, det føles ikke rigtigt.
Men hvorfor ikke?
Måske fordi vi ved for meget. Vi kender datteren gennem myriader af andre situationer. Vi ved, hvor gavmild hun normalt er, vi husker al den omsorg og omtanke, hun plejer at vise over for sine søskende og venner, vi kender hendes glæder – og måske også nogle af sorgerne. En etiket fra straffeloven ville opleves som helt malplaceret, der er ikke en ledig plads på panden af hende til etiketter som "tyv" eller "voldsudøver".'

I en familiær situation får vi her gennemspillet en central problemstilling i forbindelse med kriminalisering. Mennesker, man kender, er sværere at stemple og dømme end den ansigtsløse gerningsmand til en eller anden udåd. Mennesker, man kender, er altid andet og mere end den (kriminelle) gerning, de har gjort. Vi kan bedre tilgive dem. De er ikke monstre.

Dømmes de derimod for deres gerning, så bliver de reduceret til, hvad de har gjort. Har de stjålet, er de nu regulære tyve. Har de slået, er de voldsmænd. Hvad de har gjort bliver på afgørende måde gennem kriminaliseringen bestemmende for, hvem de er, og hvad de kan blive fremover. Ikke ved et imaginært brændemærke i panden, men ved at de bliver noget andet for os og dermed også for sig selv. De er ikke –som familiemedlemmet i Christies eksempel - andet og mere end det de har gjort, men er nu 'kriminelle', som får en velfortjent tur bag tremmer. Hvad vil det sige, og hvilke konsekvenser har det for identitetsdannelsen og udviklingen fremover?

OS/DEM

Fængslets kerneydelse er nu engang at spærre inde. At fængsle vil sige, at man passer på andre mennesker. På farlige mennesker…. Sten Knudsen stiller det sådan op, at når nogen er spærret inde, og andre skal passe på dem, så sker der noget med begge parter – både med dem der skal passe på, og med dem der skal passes på. Der udvikler sig en os/dem–kultur. Vi, der ikke er indsatte, tænker om de kriminelle, at DE er farlige og mærkelige, og at vi, de lovlydige, skal beskyttes mod DEM. Personalet i fængslerne tænker: De er forbryderne, vi er personalet. De er ud til bens, og vi er ok.

Set fra de indsattes side, er OS derimod de indsatte, og DEM, det er fængselsfunktionærerne, og det samfund de repræsenterer. Selv om os/dem- kulturen ikke giver nogen god dagligdag i fængslet og ikke giver nogen udvikling,

hverken for de indsatte eller personalet, så er det et perspektiv, der fastholder. De unge, som i forvejen ikke føler sig særligt integrerede, kan if. Balsby blive bestyrket i at tænke samfundet som et mærkeligt fremmedelement, de ikke selv er en del af.

Selv om det er fuldstændig tåbeligt og ikke har nogen positiv funktion, så kommer man uvægerligt til at opretholde eller ligefrem forstærke oplevelsen af os/dem hos de unge, når de bliver sat i fængsel. De unge, der aldrig rigtig har fundet ud af, hvordan de kan være menneske i samfundet - eller positivt oplevet, hvad der findes af muligheder inden for samfundets regler - kan derved blive befæstet i en kriminel outsider-gruppeidentitet. Det forbliver os mod de andre.

Det forekommer ikke videre hensigtsmæssigt, at normalsamfundet i løbet af fængselsopholdet kan gå hen og blive noget fremmed, der for de indsatte er ligeså meget en modstander, som den kriminelle verden er for os. På en måde kan man selvfølgelig godt sige, at det er DEM, der har en begrænset horisont, og hverken ser de muligheder, som kunne have været for dem, eller som stadig er for dem. Men det ændrer ikke ved, at det uvægerligt ser ud, som om fængselsopholdet nærmest uundgåeligt kommer til at være forstærkende for en allerede igangværende udstødelsesproces.

Straf kontra resocialisering

Fortjener de kriminelle da ikke deres straf? Skal man undlade at straffe, fordi straf ikke virker resocialiserende? På dette punkt er Christie faktisk uklar. Christie er grundlæggende skeptisk indstillet over for den stadigt mere omfattende brug af straf. Retspolitisk indtager Christie det standpunkt, at vi - selv i Skandinavien - straffer for meget og for hårdt. Straf skal ikke være en absolut forpligtigelse. Vi skal begrunde vores valg mellem straf og ikke straf, og i langt højere udstrækning end tilfældet er opdyrke andre alternativer såsom konfliktråd, kompensationsydelser, institutionaliserede former for møder, undskyldninger, ja, endog tilgivelse.

Men Christie er ikke *abolitionist*. Han ønsker ikke straf helt afskaffet, men indtager den position, han kalder *minimalisme*: så lidt straf som muligt. For nogle vil Christie dermed fremstå som arketypen på en pladderhumanist, der messer om tilgivelse, forståelse og det gode i alle mennesker, mens banditterne og psykopaterne har kronede dage, fordi de ikke sættes ud af spillet med lov og orden.

Denne artikels forfatter går eksempelvis ind for det meget udbredte synspunkt, at kriminelle handlinger, skal have konsekvenser, og at det er vigtigt at vise både ofrene for kriminaliteten og de, der har gjort det, at kriminelle handlinger nu engang er uacceptable. Hammeren skal falde. Heldigvis kan man godt være uenig med Christie i de politiske konsekvenser, han uddrager, og alligevel udfordres af de problemer, han påpeger i den omfattende brug af straf og kriminalisering.

Frem for at tage straffeforanstaltninger som en given ting i forhold til problematiske handlinger får man med Christie i hånden grund til at reflektere over, ikke kun **om** folk skal i fængsel for det, de har gjort, men især over **hvordan man skal fængsle, og hvad man skal bruge fængselsopholdet til.** Hvordan gør man det attraktivt og ladsiggørligt at slippe den kriminelle løbebane og skabe en fremtid inden for lovens grænser? Hvor fokuseret skal man så være på at 'hævne forbrydelserne', og at 'retfærdigheden skal ske fyldest'? Og hvor meget – eller lidt – skal man fokusere på at hjælpe de kriminelle til at komme ud af deres kriminelle løbebane og blive resocialiserede?

At straffe og at resocialisere er vel ikke principielt uforeneligt, selvom der er visse modsætninger forbundet med at gøre begge dele på én gang. Vi har at gøre med mennesker, der på den ene side skal mærke en konsekvens af deres handlinger og uskadeliggøres en tid. På den anden side ser vi gerne, at de forbedrer sig, men fængslingen synes at være befordrende for det modsatte. Hvordan kommer vi ud over det dilemma?

Blødsødenhed

Helle Balsbys bud er, at man ikke skal forveksle resocialisering med blødsødenhed. Straffes skal der, men straffen er primært en tidsstraf. Fængselsophold er tidsberøvelse. Man mister sin frihed, og kan ikke råde over sin egen tid, eller hvor man vil være henne. Det er straffen. Man *skal* være et bestemt sted, indtil nogle andre bestemmer, at man skal være et andet sted. Det er kernen i frihedsberøvelse. At straffe anderledes og mere resocialiserende end vi mestendels gør, er ikke udtryk for blødsødenhed. Det er hårdt at sidde i fængsel, selv om den ikke står på vand og brød.

Men man kunne vel overveje, hvad der så i øvrigt skal ske i fængslet. Skal vi – spørger Sten Knudsen – fængsle, som man altid har fængslet – skal det være *business as usual* - med de kendte og meget høje recidivrater, hvor fængslet forekommer at være befæstende for en lang kriminel karriere for manges vedkommende? Eller skulle man overveje alternativer, hvor man i fængselsregi etablerede en vifte af forskellige tilbud til forskellige typer indsatte om at blive bedre til nogen ting? Det kunne være alt lige fra stress- og aggressionshåndtering, konfliktløsning, forskellige former for psykisk modnende udviklingsforløb, jobtræning….Der kunne indlægges en række ting, som i højere grad, end det er tilfældet i dag, kunne gøre fængselsopholdet til et resocialiseringsforløb. Det er ifølge Knudsen ikke noget, som man er god nok til i dag, men det er noget af det, som er på vej inden for fængselsvæsenet: At få den indsatte til at lære sig selv bedre at kende og udvikle sine potentialer under fængselsopholdet.

Mennesker kontra monstre

Hvis vi har den indstilling, at forholdene i et fængsel helst skal være (lidt…) umenneskelige, så møder vi ikke de indsatte som mennesker med udviklingspotentialer, men nærmere som 'monstre', der skal passes på. Det man vil minimere kan man komme til at forstærke, i den måde man møder dem på. Behandler vi grundlæggende de indsatte som monstre, der skal passes på,

MICHAEL JOURDAN
FILOSOF OG REDAKTØR PÅ STOF

kan vi komme til at skabe dét, man frygter mest: monstre man skal passe på.

Menneskeliggørelsen – resocialiseringen - sker ikke ved at behandle indsatte som 'monstre', der skal passes på, men som mennesker man tager noget tid fra, på grund af det de har gjort, og som man samtidig giver mulighed for at bruge denne tid produktivt, sådan at de kan komme på ret køl. Hele forløbet bør ses som et kontinuerligt resocialiseringsforløb, hvor det gælder om at nuancere os/dem-kulturen, sådan at vi også er dem, og de også er os – på trods af, hvad de har gjort (kriminaliteten), og på trods af, hvad vi gør ved dem (straffen).

Dette menneskesyn befordres i virkeligheden af den oplevelse de fleste får, når først man træder ind i den lukkede verden, som fængslerne udgør. For her møder man (næsten) kun mennesker. Christie er her meget kategorisk, idet han skriver: 'Selvom jeg har arbejdet med forbrydelse og straf det meste af mit liv, har jeg aldrig mødt et monster. Der er mennesker, jeg ikke kan lide, men ingen som det er umuligt at nå, i det mindste på nogle vigtige områder i nogle vigtige øjeblikke. Min formodning er, at mennesker har nogle grundlæggende fælles oplevelser, som i det mindste giver dem dele af en fælles platform. Alle, der overlever, er på en eller anden måde blevet hjulpet af medmennesker i deres første livsperiode, og de fleste af os har også senere fælles erfaringer. Det skaber i det mindste nogle elementer af en fælles platform af menneskelighed, og hvis man når frem til noget af en fælles platform, kan det også vise sig muligt at udvide den.'

Resocialisering påkrævet

Det at man kommer i fængsel er for Balsby at se allerede fra første dag et udtryk for, at man har brug for at blive resocialiseret. Hvis man havde været en positiv del af samfundet, ville man ikke sidde dér. Det betyder, at man ikke kan tage det for givet, at den indsatte har den store problemforståelse eller selvindsigt. Man kan heller ikke forvente den store beredvillighed til at gå i behandling og heller ikke den store tro på forandring, eller at samfundet vil dem noget godt.

Resocialiseringen sker ikke per automatik. Som et minimum skal man i hvert fald være meget opmærksom på, at fængselsopholdet ikke kommer til at marginalisere yderligere. Det er jo ikke heldigt, hvis strafafsoningen yderligere forstærker en oplevelse af ikke at tilhøre kategorien 'menneske' eller 'samfundet'. Det vil kun forstærke tendensen til og behovet for i stedet at identificere sig med andre grupper - og at finde et ståsted andre steder - for eksempel i en kriminel gruppering og/eller en oppositionel identitet.

Men hvis man ellers har blik for det, burde der hos de indsatte være noget at bygge på. Noget fælles og noget menneskeligt. Man bør være mere opmærksom på, hvad der er af ressourcer, men også, hvad det er for personlige ting, der ligger til grund for en kriminels tankebaner, handlemønstre og stofmisbrug. Og tage hånd om dette.

Der er for tiden lovende tiltag rundt omkring i verden. Canadiske erfaringer peger således i retning af, at der er muligheder for mere rehabiliterende fængslingsforløb, og rundt omkring i det danske fængselslandskab forsøger man med forskellige tiltag, som måske i fremtiden vil kunne betyde, at fængsler bliver til steder, hvor der ikke kun afsones straf, men bliver bedre mulighed for personlig vækst. Grebet rigtigt an kan fængselsophold formodentlig bidrage mere i retning af rehabilitering, sådan at fængselsophold snarere end at være handicappende kunne blive udviklende, fastslår Balsby og Knudsen samstemmende.

DENNE ARTIKEL BYGGER PÅ:

Nils Christie: 'En Passende mængde kriminalitet'. 165 sider. Hans Reitzels Forlag. 2004.

Danmarks Radio P1, marts 2004, tema om kriminalitet og straf, herunder interviews med bl.a.:
Helle Balsby, cand.mag i filosofi og psykologi, tidl. forskningsassisten, CRF. Har interviewet unge i Statsfængslet i Horserød, samt i forbindelse med et forstudie af projekt Breathe SMAT v/Jacob Lund - et tilbud for unge misbrugende kriminelle.
Sten Knudsen, tidligere leder indenfor personaleområdet i bankverden, selv exmisbruger og nu proceskonsulent og supervisor bl.a. i Statsfængslet i Nyborg. www.stenknudsen.dk

'Hvordan er det gået til?'

Introduktion til klassikeren. Af Michael Jourdan

I TV-serien, 'Huset på Christianshavn', er der en episode[1], hvor beboerne samles hos den psykologistuderende, Tue, der har hvervet sine naboer til at hjælpe sig med et videnskabeligt eksperiment. De medvirkende skal prøve at indtage hash. Alle deltagere er både nysgerrige og lidt beklemte. Hash er jo forbudt. Men at prøve det en enkelt gang går vel nok an. Og så tilmed i videnskabens tjeneste!

Flyttemand Olsen er dog inderligt imod - han vil hellere have en bajer. Men hans kone overtaler ham med følgende argumenter: 'Hvad ved du egentlig om hash?' og 'Hvordan kan du orientere vores børn om hash, hvis du ikke selv har prøvet?'. Som sagt, så gjort. Tue modtager sine naboer med tændte røgelsespinde, stearinlys og tingeltangel og sender et fad rundt med hjemmelavede hashkager. Alle spiser en kage eller to og venter herefter på virkningen.

Flyttemand Olsen kan i starten ikke mærke noget. Andre kan ganske hurtigt registrere en effekt. De føler sig overvældet af psykedeliske fornemmelser, føler sig lette, oplever milde hallucinationer og får grineflip. Alle er ganske påvirkede, da politiet lidt senere i andet anliggende indfinder sig på adressen. Betjenten studser over Christianshavnerborgernes bizarre bevidsthedstilstand og spørger: 'Hvad foregår der her?' Selskabet kryber til bekendelse og fortæller, at man har indtaget hash.

Da hele forsamlingen skal med på stationen for at afgive forklaring, er det Tues tur til at krybe til bekendelse. Der var slet ikke hash i kagerne, fortæller han til selskabets store bestyrtelse. Tue har ført alle bag lyset. Eksperimentet var ikke en afprøvning af hash, men en afprøvning af, hvordan det opleves at tro, at man har indtaget hash. Og det viste sig, at forventningen om en rus - og situationen hvori de ikke hashholdige kager blev indtaget - var mere end nok til at give en rus.

På fremragende vis giver TV-episoden anskuelsesundervisning i noget, som talrige forsøg har vist: hvad der virker, og hvordan noget virker, er i meget ringere grad end man skulle tro, noget som ene og alene forårsages gennem direkte kemisk påvirkning af organismen, og i forbløffende stor udstrækning et spørgsmål om erfaring, forventninger, tolkning, ritualer, kultur og situation - altså socialt betinget.

Sociologen Howard S. Becker skrev så tidligt som i 1953 sin banebrydende artikel, 'Becoming a Marihuana User', hvori han detaljeret beskriver, hvor meget mere kompliceret – og socialt betinget – dét at udvikle sig til hashbruger er, end man almindeligvis antager. Sagen er ifølge Becker, at der ikke findes automatiske forbindelser mellem stimulus og respons, mellem instinkt og handling eller kultur og adfærd. Når man fyldestgørende skal forklare, hvorfor noget sker, er det ikke nok at henvise til årsager uden for eller inden i personen. Ydre eller indre faktorer kan ikke forklare, hvorfor nogle bliver brugere og andre ikke, hvorfor nogle holder op og andre fortsætter.

Der skal en del mere til at lære at blive hashbruger end at bruge hash. Forsimplede teorier kommer til kort. I virkelighedens verden er folk ikke bare ofre, de er ikke passive, de er ikke tvungne. Tværtimod er de aktive, søgende og kreative. De er så at sige heller aldrig isolerede, men indgår i sociale processer, hvori andres viden, tolkninger og vilje bliver til erkendelse.

I forbindelse med disse udvekslinger er det meget svært at forudsige, hvad der vil ske og ikke ske. Der er tale om et kompliceret samspil af mange ting. Forløbene foregår ikke som i et laboratorium, men mere som i et teaterstykke: 'I hver scene i et stykke er alle de mennesker, som er på scenen, til stede fordi de vil have noget. Hvis de ikke ville have noget, ville de ikke være der…Og scenen forløber ved, at hver af dem går efter, hvad de gerne vil have, under indtryk af hvad de andre er villige til at gøre. Hvad der kommer ud af, at alle forfølger egne interesser under tilpasning til hinanden, er måske noget, ingen ønskede sig, og helt bestemt noget som man ikke kunne have forudsagt fra start'[2]. Det følger af deres interaktioner.

Den form for sociologi, som Becker udøver, kaldes tit – af andre – 'symbolsk interaktionisme'. Becker tager selv tager afstand fra betegnelsen. Om denne skoledannelse siger han: *'Jeg ved ikke, hvad den betyder…. Når jeg læser tidsskrifter om symbolsk interaktionisme, kan jeg slet ikke genkende noget som helst, der har den mindste forbindelse med noget, som jeg er interesseret i'*[2]. Becker er ikke interesseret i at danne skole. Det han er optaget af er, at socialvidenskaberne skal beskrive og udforske ting på mere raffinerede og givende måder end gennem årsag og virkning. Han er optaget af at se tingene som forløb og udviklingsprocesser, hvor hvert trin – når man kigger nærmere efter – omfatter subtile forandringer, som et vågent øje kan registrere. De bestemmende faktorer for, at de involverede personers indstillinger og adfærd ændres - og at et bestemt forløb finder sted - består både af personlige og situationelle forhold og dertil hørende refleksioner. Becker vil derfor gerne vænne os af med at spørge '*hvorfor?*' I stedet vil han gerne have os til at stille det mere omfattende, situationelt orienterede og givende spørgsmål: '*Hvordan gik det til?*'

Holder Beckers arbejde vand, her 51 år efter offentliggørelsen? Det spørgsmål er faktisk blevet undersøgt [3], og det viser sig, at det fortsat forholder sig, som Becker beskriver. Interaktionerne har bare fået en lidt anden karakter, end da artiklen blev skrevet. Dengang var hashbrug noget decideret subkulturelt. Nu er det mere udbredt, og mere en del af *mainstream* kulturen. Nu er der - i modsætning til dengang - mulighed for bare at åbne for fjernsynet, høre rap-musik eller lignende og derved blive initieret og tage ved lære. Men processerne er de samme.

Ellers taler artiklens kvalitet for sig selv. Der er tale om et meget originalt arbejde, som på mange måder var forud for sin tid. Becker udviser stort raffinement i sine detailmættede analyser og formår på forbilledlig vis at belyse generelle udviklings- og relationstræk i forbindelse med fremkomsten af adfærdsformer, vi gerne vil forstå. Når man dertil lægger frugtbarheden af den metode, som Becker giver anskuelsesundervisning i, forstår man, hvorfor det er på mange opfordringer, at STOF bringer 'Becoming a Marihuana User'.

NOTER

1 Episode 28:84, 'Nordøstlig kuling; Det blæser fra Hebriderne'. 1970.

2 *Continuity and Change in Howard S. Becker's Work*. Et interview ved Ken Plummer bragt i Sociological Perspectives, vol. 46/1, pp. 21-39, 2003, hvor Becker citerer David Mamets teatermetafor.

3 Hallstone, Michael: '*Updating Howard Becker's Theory of Using Marihuana for Pleasure*' I Contemporary Drug Problems, vol. 29/4, pp. 821-845. 2002. (tak til Esben Houborg for denne pointe).

Den internationale faglitteratur er lidt af en jungle – stor, uoverskuelig og ufremkommelig. I denne skov af viden er der visse artikler, der ikke er til at komme udenom. De indeholder noget essentielt, noget man må forholde sig til.

STOF bringer i hvert nummer en klassiker - hele artiklen eller uddrag - oversat til dansk. Lidt efter lidt vil der dermed foreligge et udvalg af faglige artikler til brug for alle på området. STOF modtager gerne forslag til klassikere.

EN KLASSIKER

AT LÆRE AT BLIVE HASHBRUGER

AF HOWARD S. BECKER

RESUMÉ:
En person er kun i stand til at kunne nyde brugen af hash, når vedkommende:
1) lærer at ryge det på en måde som kan give en egentlig virkning,
2) lærer at genkende virkningerne og forbinde dem med stofbrugen og
3) lærer at nyde de sanseindtryk der opleves.
Dette udsagn, som bygger på en analyse af halvtreds interviews med hashbrugere, stiller spørgsmålstegn ved teorier, der forklarer adfærd med henvisning til på forhånd givne forhold.
I stedet henledes opmærksomheden på det nyttige i at forklare adfærd som præget af motiver og tilbøjeligheder, der fremkommer som et led i erfaringsdannelsen.

Brugen af marihuana er og har været genstand for en hel del opmærksomhed fra både videnskabsfolks og lægfolks side. Et af de vigtigste problemer, som forskere i denne forbindelse har givet sig i kast med, har været at identificere de individuelle psykologiske karaktertræk, som adskiller hash-brugere fra ikke-brugere, og som antages at kunne forklare brugen af stoffet.

Denne måde at gribe det an på er ganske almindelig i studiet af adfærd, der kategoriseres som afvigende. Den baserer sig på den præmis, at tilstedeværelsen af en given type adfærd hos en person bedst kan forklares som udslag af karakteregenskaber, som disponerer eller motiverer vedkommende til at udvise denne adfærd.

Denne undersøgelse forsøger ligeledes at forklare tilstedeværelsen eller fraværet af hash-brug i en persons adfærd. Udgangspunktet har dog en anden præmis: at tilstedeværelsen af en given type adfærd hidrører fra en række sociale erfaringer, gennem hvilke en person tilegner sig en opfattelse af betydningen af adfærden samt indsigter i og vurderinger af objekter og situationer, der tilsammen gør aktiviteten mulig og attråværdig. Motivationen til eller disponeringen for at indlade sig i aktiviteten er således opbygget undervejs ved at lære at tage del i aktiviteten. Den er ikke til stede før denne læringsproces har fundet sted. I et sådant perspektiv er det ikke nødvendigt at identificere de 'karaktertræk' som 'forårsager' adfærden. I stedet bliver opgaven at beskrive det sæt af forandringer, der sker i personens opfattelse af aktiviteten og af de oplevelser det giver den pågældende.

Denne artikel søger at beskrive rækken af forandringer i holdninger og erfaringer, som kan føre hen til en *nydelsesbetonet brug af hash*. I modsætning til alkohol og opiater medfører hash ikke afhængighed; der er ingen abstinenssymptomer og ingen dybt rodfæstet trang til stoffet. Det hyppigste brugsmønster kunne betegnes som 'rekreativt'. Stoffet bruges lejlighedsvis for den nydelse, brugeren finder deri, en relativ bekvem form for adfærd sammenlignet med den, der er forbundet med vanedannende stoffer. Meningen med udtrykket 'nydelsesbetonet brug' er at understrege adfærdens utvungne og ubesværede karakter. Meningen er også at udelade de få tilfælde, hvor hash kun bruges som statusmarkør - som et symbol på, at man er en vis type person, og hvor der ikke er knyttet nogen som helst nydelse an til brugen, af betragtning.

Den analyse, der præsenteres her, er udtænkt med henblik på at vise, at den type teori, som er skitseret ovenfor, har større forklaringsmæssig værdi end de mere fremherskende dispositionsteorier. Dette ses på to måder: 1) Dispositions-teorier kan ikke gøre rede for den gruppe af brugere (hvis eksistens er anerkendt), som ikke udviser det eller de karaktertræk, der anses som værende år-

sag til adfærden - og: 2) Sådanne teorier kan ikke redegøre for forandringer over tid i en given persons adfærd i forhold til stoffet. Den samme person vil på ét stadie være ude af stand til at bruge stoffet nydelsesmæssigt, på et senere stadie være i stand og villig hertil - og senere igen være ude af stand til at bruge det på denne måde. Disse forandringer, som er svære at forklare ud fra en dispositions- eller motivationsteori, kan uden besvær forstås ud fra forandringer i personens opfattelse af stoffet. Det samme er tilfældet, når det drejer sig om tilstedeværelsen af 'normale' brugere.

Undersøgelsen er et forsøg på at fremkomme med en generel redegørelse for den rækkefølge af forandringer i den enkeltes holdning og erfaring, som altid har fundet sted, når en person er blevet i stand til og villig til at bruge hash nydelsesmæssigt, og som ikke har fundet sted - eller ikke blevet opretholdt varigt - når dette ikke har været tilfældet. Denne generalisering er med vilje udtrykt i almengyldige vendinger, for at negative tilfælde kan opdages og blive brugt til at revidere denne forklarende hypotese [2].

Halvtreds interviews med hashbrugere med forskellige sociale baggrunde og stillinger i samfundet udgør de data, som generaliseringen er konstrueret ud fra og testet på. Interviewene fokuserede på personens individuelle erfaringer med stoffet fra første færd og videre frem, afsøgte større forandringer i holdningen til stoffet og det faktiske brug af det - samt grundene til disse forandringer. Den endelige generalisering er en formulering af det forløb af holdningsskift, der konsekvent uden undtagelse forekom i alle tilfælde, som jeg kender til, i hvilke personen blev i stand til at bruge hash nydelsesmæssigt. Indtil et modbevis dukker op, kan det betragtes som en forklaring på alle tilfælde, hvor hash bruges nydelsesmæssigt. Ydermere vises, hvordan overgange fra brug til ikke-brug er udslag af lignende forandringer i opfattelsen, og for hvert tilfælde gælder, at det er muligt at forklare variationer i personens adfærd på disse præmisser.

Denne artikel beskæftiger sig kun med en del af det udviklingsforløb, som en persons brug af hash udgør[3], startende med at personen er nået til det punkt, hvor vedkommende er villig til at prøve hash. Personen ved at andre bruger det til at 'blive høj' på, men ikke hvad dette betyder helt konkret. Personen er nysgerrig over for oplevelsen, uvidende om, hvad den vil bestå i, og bange for at det muligvis vil vise sig at være mere, end vedkommende havde tænkt sig. De trin der skitseres nedenfor - hvis personen gennemgår dem alle og bibeholder de holdninger, der udvikles i dem – gør vedkommende villig til og i stand til at bruge stoffet nydelsesmæssigt, når lejlighed byder sig.

I

Nybegynderen bliver almindeligvis ikke høj første gang, og flere forsøg er almindeligvis nødvendige for at frembringe denne tilstand. En forklaring herpå kunne være, at stoffet ikke ryges 'korrekt'. Det vil sige på en måde, der tilsikrer en tilstrækkelig dosering til at producere håndgribelige tegn på beruselse. De fleste brugere er enige om, at hash ikke kan ryges ligesom tobak, hvis man skal blive høj:

'Sug meget luft ind, sådan og… Jeg ved ikke rigtig, hvordan jeg skal beskrive det, man ryger det ikke ligesom en cigaret, hiv en masse luft ind og få det dybt ned i dit system, og hold det så der. Hold det der, så længe du magter.'

Med mindre man bruger en sådan teknik, giver stoffet ingen virkninger, og brugeren vil ikke være i stand til at blive høj:

'Problemet med den slags folk [der ikke er i stand til at blive høje] er, at de bare ikke ryger det rigtig. Så enkelt er det. Enten så holder de det ikke nede længe nok, eller også får de for meget luft og for lidt røg, eller omvendt eller noget i den stil. Masser af folk ryger det bare ikke rigtigt, og så sker der selvfølgelig ikke noget.'

Hvis der ikke sker noget, er det helt udelukket, at brugeren kan udvikle en opfattelse af stoffet som et objekt, der kan give nydelse, og brugen vil derfor ikke fortsætte. Det første trin i den rækkefølge af begivenheder, som nødvendigvis må indtræffe, hvis personen efterfølgende skal blive til en bruger er, at han må lære at bruge den rette teknik, sådan at brugen af stoffet frembringer nogle effekter, ud fra hvilke opfattelsen af det kan ændre sig.

Et sådant omslag er, som det måske kunne forventes, et resultat af den enkeltes tilknytning til grupper, hvor hash bruges. Her lærer personen den rette måde at ryge stoffet på. Dette kan ske direkte gennem undervisning:

'Jeg røg, ligesom jeg røg en almindelig cigaret. Han sagde: "Nej, det er ikke sådan du skal gøre. "

Han sagde: "Sug sådn, træk det ind, og hold det i dine lunger, indtil du…et stykke tid." Jeg sagde: "Er der en grænse for, hvor længe jeg skal holde det tilbage?" Han sagde: "Nej, bare lige til du føler, at nu vil du ha' det ud, og så slipper du det ud." Og så gjorde jeg det tre eller fire gange.'

Mange nye brugere skammer sig over at indrømme deres uvidenhed. De lader som om, at de allerede ved, hvad det drejer sig om, og er derfor henvist til at lære gennem mere indirekte metoder såsom observation

og efterligning: 'Du ved, jeg lod, som om jeg havde fyret den fede [røget hash] masser af gange. Jeg ville ikke virke sådan fuldstændig grøn over for denne her fyr. Men i virkeligheden anede jeg ikke en pløk – hvordan man ryger det, hvad der ville ske eller noget som helst. Jeg holdt bare øje med ham som en høg - jeg slap ham ikke af syne i så meget som et eneste sekund, for jeg ville gøre alt præcis ligesom ham. Jeg så, hvordan han holdt den, hvordan han røg den, hele svineriet. Da han rakte den til mig, var jeg bare så cool, som om jeg vidste præcis, hvad det gik ud på. Jeg holdt den, som han gjorde, og tog et sug, præcis som han gjorde.'

Ingen person fortsatte med nydelsesbetonet brug af hash uden at lære en teknik, som leverede en tilstrækkelig dosis til, at virkningerne af stoffet viste sig. Først når dette var lært, var det muligt at en opfattelse af stoffet som nydelsesgivende kunne bryde frem. Uden en sådan opfattelse af hash blev brug betragtet som intetsigende og blev ikke fortsat.

II

Selv efter at have lært den fornødne rygeteknik kan det hænde, at den nybagte bruger ikke bliver høj og derfor vil være afskåret fra at få en opfattelse af brug af stoffet som nydelsesgivende. En bemærkning fra en bruger antydede en forklaring på vanskeligheden ved at blive høj og pegede på det næste nødvendige trin på vejen til at blive bruger.

Under et interview var der en, der fortalte mig, at: '*Faktisk har jeg set en fyr, der var høj, gå fra forstanden uden at vide det.*' Jeg udtrykte vantro: '*Hvordan kan det lade sig gøre, mand?*'

Den interviewede svarede: '*Ja, det er temmelig underligt, det medgiver jeg dig, men jeg har set det. Den her fyr blev ved med at hævde, at han aldrig blev høj, en af den slags fyre, og han var totalt stenet. Og han blev ved med at insistere på, at han ikke var høj. Så jeg var nødt til at bevise over for ham, at det var han.*'

Hvad kan forklaringen mon være? Noget tyder på, at det at være høj består af to elementer: Dels tilstedeværelsen af fornemmelser forårsaget af hashen og dels erkendelsen af, at netop disse fornemmelser er forbundet med brugen af stoffet. Det er altså ikke nok, at virkningerne er tilstede; disse alene giver ikke automatisk oplevelsen af at være høj. Brugeren skal være i stand til at udpege dem over for sig selv og bevidst forbinde dem med, at han eller hun har røget hash, før vedkommende kan have denne oplevelse. Ellers beslutter personen, uden hensyntagen til den faktiske virkning, at stoffet ingen virkning har haft:

'*Jeg regnede med, at enten havde det ikke nogen virkning på mig, eller også at andre overdrev virkningen. Jeg troede, at det sandsynligvis var noget psykologisk.*' Sådanne personer tror, at det hele er en illusion, og at ønsket om at blive høj forleder brugeren til at narre sig selv til at tro, at der sker noget, når der i virkeligheden ikke gør. De fortsætter ikke med at bruge hash, idet de føler, '*at det ikke giver dem noget.*'

Sædvanligvis har en nybegynder imidlertid tiltro til (erhvervet gennem observationer af brugere, der rent faktisk bliver høje), at stoffet vil give nye oplevelser, og fortsætter derfor med at eksperimentere, indtil det gør det. Det bekymrer, når brugeren ikke formår at blive høj, og vedkommende vil sandsynligvis spørge mere erfarne brugere eller tilskynde dem til at kommentere det. I sådanne samtaler bliver brugeren opmærksom på specifikke detaljer i sin oplevelse, som han eller hun enten ikke har bemærket eller ikke har genkendt som tegn på at være høj:

'*Jeg blev ikke høj første gang… Jeg tror, at jeg ikke holdt det nede længe nok. Sandsynligvis pustede jeg det ud, man er jo lidt bange. Jeg var heller ikke sikker anden gang, og han [rygevennen] fortalte mig, da jeg spurgte om nogle tegn eller noget, du ved, hvor skulle jeg vide det fra… Så bad han mig om at sætte mig på en stol. Jeg satte mig – jeg tror, det var en barstol – og så sagde han: "Lad fødderne hænge ned," og da jeg steg ned fra stolen var mine fødder helt kolde. Og jeg begyndte at kunne mærke det. Det var første gang. Og omkring en uge efter var jeg virkelig på. Det var første gang, jeg fik et stort grineflip. Så vidste jeg, at jeg var med.*'

Et tegn på at være høj er voldsom sult. I det følgende tilfælde bliver nybegynderen opmærksom på dette og bliver høj for første gang:

'*De grinede deres røv i laser af mig, fordi jeg spiste så meget. Jeg skovlede så meget mad ind, og de grinede bare sådan af mig, du ved. Nu og da kiggede jeg på dem og undrede mig over, hvad fanden de grinede sådan af, uden at have en anelse om hvad jeg gjorde, som var så sjovt.* [Fortalte de dig til sidst, hvorfor de grinede?] *Ja, ja, jeg sagde til dem: "Hey man, hvad sker der?" Sådan: "Hvad foregår der?" og pludselig følte jeg mig underlig tilpas. "Mand, du er på, forstår du ikke. Du er på pot'[høj af marihuana]. Jeg sagde: "Nej, er jeg?" Som om jeg virkelig ikke vidste, hvad der skete.*'

Indlæringen kan ske på mere indirekte måder:

'*Jeg hørte efter andre folks småbemærkninger. En sagde: "Mine ben føles som gummi", men jeg kan ikke huske alle bemærkningerne, fordi jeg lyttede meget opmærksomt efter alle disse vink om, hvordan det var meningen, at jeg skulle have det.*'

Nybegynderen, der er ivrig efter at få

denne fornemmelse, opfanger så nogle konkrete henvisninger til hvad det vil sige at være 'høj', fra andre brugere og anvender disse på sine egne erfaringer. De nye forståelsesformer gør det muligt for vedkommende at finde disse tegn blandt sine egne fornemmelser og udpege for sig selv, at 'noget er forandret', som kan forbindes med brugen af stoffer. Kun når personen kan gøre dette er han høj. I det næste tilfælde gør kontrasten mellem en brugers to på hinanden følgende erfaringer klart, hvor vigtig bevidstheden om tegnene på 'at være høj' er, og igen understreges, hvor vigtig en rolle interaktion med andre brugere spiller i tilegnelsen af de indsigter, der gør denne erkendelse mulig:

[Blev du høj, første gang du prøvede?] '*Ja, klart. Og dog, når jeg nu tænker på det, så tror jeg ikke, at jeg gjorde. Altså, første gang var mere eller mindre som et let rus. Jeg var lykkelig, tror jeg, du ved, hvad jeg mener. Men jeg vidste ikke rigtig, at jeg var høj, kender du det? Det var først, da jeg blev høj anden gang, at jeg blev klar over, at jeg havde været høj første gang. Da vidste jeg, at der var noget anderledes på spil.*'

[Hvordan vidste du det?] '*Hvordan jeg vidste det? Hvis det, der skete for mig den nat, var sket for dig, tro mig, så ville du havde vidst det. Vi spillede det første nummer i mere end to timer – ét nummer! Forestil dig det, mand! Vi gik op på scenen og spillede det her ene nummer, vi startede klokken 9. Da vi var færdige, kiggede jeg på mit ur, og så var klokken et kvarter i elleve. Næsten to timer med ét nummer! Og det virkede ikke engang som noget særligt.*'

Det er, hvad det gør ved dig. Sådan er det. Det er, som om du får meget mere tid eller sådan noget. Nå, men, da jeg så det, mand, der var det bare for meget. Jeg vidste, at jeg virkelig var høj eller et eller andet, når sådan noget kunne ske. Så forklarede de mig, at det er, hvad der sker, du får en anden tidsfornemmelse og alting. Så blev jeg klar over, at det var hvad det var. Så vidste jeg det. Jeg havde sandsynligvis følt det sådan første gang, du ved, men bare ikke vidst, hvad der foregik.'

Det er kun, når nybegynderen bliver høj i denne forstand, at vedkommende vil fortsætte med nydelsesbetonet brug af hash. I hvert af de tilfælde, hvor brugen fortsatte, havde brugeren tilegnet sig de nødvendige begreber til at kunne udtrykke det forhold over for sig selv, at der opstod nye fornemmelser på grund af stoffet. Det betyder, at forudsætningen for, at brugen fortsætter, ikke kun består i at bruge stoffet med henblik på at frembringe en virkning, men også i at lære at opfatte disse virkninger, når de indfinder sig. På denne måde får hash en betydning for brugeren som et objekt, der kan bruges nydelsesmæssigt.

Med øget erfaring udvikler brugeren sin evne til at værdsætte stoffets virkning; vedkommende fortsætter med at lære at blive høj. Personen undersøger efterfølgende erfaringerne nøje, på udkig efter nye virkninger, samtidigt med at han eller hun sørger for, at de gamle virkninger stadig er der. Ud af dette vokser en stabil samling betegnelser, brugbare til at mærke stoffets virkninger, og disse betegnelsers tilstedeværelse sætter personen i stand til med lethed at blive høj.

Evnen til at opfatte stoffets virkninger skal holdes ved lige, hvis brugen af stoffet skal fortsætte;

hvis det ikke sker, vil brugen af hash ophøre. To slags bevis underbygger dette udsagn. For det første viser det sig, at personer, der bliver storforbrugere af alkohol, barbiturater eller opiater, holder op med at ryge hash, i det store hele fordi de mister evnen til at skelne mellem hashens virkning og virkningen af de andre stoffer. De ved ikke længere, om hashen gør dem høje.

For det andet vil en person - i de få tilfælde hvor hash bruges i så store mængder, at personen altid er høj - være tilbøjelig til at få den samme fornemmelse af, at stoffet ingen virkning har,

idet det ubetinget nødvendige moment af en mærkbar forskel mellem at føle sig høj eller normal mangler. I en sådan situation vil brugen sandsynligvis blive lagt helt på hylden, men kun midlertidigt, med henblik på at brugeren igen bliver i stand til at mærke forskel.

III

Endnu et skridt er påkrævet, hvis brugeren - der nu har lært at blive høj - skal fortsætte brugen. Personen må lære at nyde de virkninger, som vedkommende netop har lært at opleve. Fornemmelser skabt af hash er ikke automatisk eller nødvendigvis behagelige. Smagen for den slags oplevelser er socialt tillært, ikke væsensforskellig fra tillært smag for østers eller *dry martinis*. Brugeren føler sig svimmel, tørstig; det snurrer i huden; tid og afstand fejlbedømmes; og så videre. Er disse ting behagelige? Brugeren er ikke sikker. Hvis vedkommende skal fortsætte sin brug af hash, så skal han eller hun beslutte, at de *er* behagelige. Ellers vil dét at blive høj, på trods af en nok så reel oplevelse, blive til noget ubehageligt, vedkommende hellere ville undgå.

Virkningen af stoffet kan i første omgang føles fysisk ubehagelig eller i det mindste ubestemmelig:

'*Virkningen begyndte at komme, og jeg vidste ikke, hvad der skete, du ved - hvad det var for noget - og jeg blev meget syg. Jeg gik rundt i værelset, gik rundt og rundt og*

prøvede at komme ud af rusen, du ved. Først blev jeg – sådan - bange. Jeg var ikke vant til den slags følelser.'

I tilgift kan novicens naive tolkning af, hvad der sker, yderligere forvirre og skræmme, særligt hvis personen, som mange gør, beslutter, at han eller hun er ved at blive sindssyg:

'Jeg følte, at jeg var sindssyg, du ved. Alt hvad folk gjorde virkede fjernt på mig. Jeg kunne ikke holde fast i en samtale, og det flakkede for mig, og jeg tænkte hele tiden – sådan - på uhyggelige ting, som at musikken lød på en anden måde…jeg fik fornemmelsen af ikke at kunne snakke med nogen. Af fuldstændigt at forkludre alting.'

Bibragt disse udpræget skræmmende og ubehagelige første erfaringer vil begynderen ikke fortsætte med at bruge, med mindre vedkommende lærer at omdefinere fornemmelserne som behagelige:

'Jeg fik det tilbudt, og jeg prøvede det. Jeg vil fortælle dig én ting. Jeg har aldrig nogensinde nydt det. Jeg mener, det var bare ikke noget, jeg kunne nyde. [Jamen, blev du høj, da du fortsatte?]. *Ork ja, jeg fik helt bestemt fornemmelser af det. Men jeg nød det ikke. Jeg mener, jeg fik en masse reaktioner, men det var mest angstreaktioner.* [Blev du bange?] *Ja, jeg nød det ikke. Jeg kunne ikke rigtig – sådan - slappe af med det. Hvis du ikke er afslappet over for noget, kan du ikke nyde det, tror jeg.*'

I andre tilfælde var de første erfaringer helt bestemt også ubehagelige, men ikke desto mindre blev personen til en hashbruger. Det skete imidlertid kun efter, at en efterfølgende erfaring gjorde det muligt at omdefinere fornemmelserne som behagelige:

[Denne mands første erfaring med stoffet var særdeles ubehagelig: rumlige forhold og lyde blev forvrængede, der opstod voldsom tørst, og der kom en panikreaktion]. *'Efter første gang holdt jeg mig fra den fede, lad os sige, 10 måneder til ét år…det var ikke noget med moral; det var, fordi jeg var blevet så bange af at være så høj. Og det ville jeg ikke igennem igen. Altså, min reaktion var: "Nåh, hvis det er at være høj, så er det ikke noget for mig"…Så jeg stoppede i næsten et år på grund af det…Men altså mine venner fortsatte, og hen ad vejen begyndte jeg igen. Men jeg fik ikke flere, jeg havde ikke den der samme første reaktion, efter at jeg var begyndt med den fede igen.'*

[I samspil med sine venner blev han i stand til nyde stoffets virkning, og han blev efterhånden en jævnlig bruger].

I intet tilfælde vil brug kunne fortsætte uden en sådan omdefinition af virkningerne som behagelige.

Denne omdefinering finder typisk sted i et samspil med mere erfarne brugere, der på forskellig vis lærer novicen at finde nydelse i den oplevelse, som til at begynde med er så skræmmende. De vil forsikre ham om, at de ubehagelige oplevelser er af midlertidig karakter og mindre alvorlige, og samtidig vil de henlede opmærksomheden på de mere behagelige aspekter. En erfaren bruger beskriver her, hvordan han tager sig af nybagte hashbrugere:

'De bliver ind imellem rigtig høje. Gennemsnitspersonen er slet ikke rustet til det, og det er nogen gange lidt skræmmende for dem. Jeg mener, de har været 'høje' af alkohol, og nu bliver de så mere høje af det her, end de nogensinde har været før, og de fatter ikke, hvad det er, der sker med dem.

Fordi de tror, at det bare bliver ved med at gå op, og op og op, indtil de mister forstanden eller begynder at lave mærkelige ting eller sådan noget. Man bliver nødt til at berolige dem, forklare dem, at de ikke rigtig flipper ud eller noget, og at de nok skal få det fint igen. Man bliver nødt til simpelthen at snakke dem fra at være bange. Blive ved med at tale til dem, berolige dem og fortælle dem, at det er ok. Fortælle sin egen historie, du ved: "Det samme skete for mig. Du vil synes om det inden længe." Fortsæt på den måde, og du vil snart have snakket dem fra at være bange. Desuden ser de dig gøre det, uden at der er sket noget forfærdeligt, og det gør dem også mere trygge.'

Den mere erfarne bruger lærer måske også nybegynderen at regulere mængden, der ryges, mere omhyggeligt - for at undgå stærkt ubehagelige virkninger - mens de behagelige virkninger bibeholdes. Endelig fortæller den erfarne nybegynderen, at vedkommende 'begynder at kunne lide det efter et stykke tid'. Den erfarne lærer nybegynderen at se de flertydige oplevelser, der tidligere blev defineret som ubehagelige, som behagelige. I den følgende episode er den erfarne bruger en person, der på denne måde har skiftet smag, og hans bemærkninger virker som en hjælp til andre til at foretage en lignende omdefinering:

[Den ny bruger blev bange og hysterisk, da hun fik sin første hashoplevelse.] Hun *'følte det, som om hun var halvt inde og halvt ude af rummet*' og oplevede adskillige foruroligende fysiske symptomer. En tilstedeværende mere erfaren bruger sagde: *'Hun er virkelig på vej, når hun bliver høj på den der måde. Jeg ville give hvad som helst for at blive så høj selv. Jeg har ikke være så høj i årevis.'*

I korthed kan man sige, at efter at man har fået smag for det, bliver det, som engang var skræmmende og ubehageligt, noget ønsket og efterstræbt. Nydelse bliver introduceret gennem gunstige bestemmelser af erfaringen, som man tilegner sig fra andre. Uden dette fortsætter brugen ikke, for hash vil ikke udgøre en genstand, der giver nydelse

for brugeren.

Ud over at udgøre et nødvendigt skridt på vejen til at blive en bruger, så udgør dette en vigtig betingelse for videre brug. Det er ganske almindeligt for erfarne brugere pludselig at få en væmmelig eller skræmmende oplevelse, som de ikke kan placere som behagelig, enten fordi de har brugt et større kvantum hash end sædvanligt, eller fordi det viser sig, at hashen var af højere styrke, end de forventede. Brugeren får sansefornemmelser, som ligger hinsides, hvad der forbindes med at være høj og kommer i samme situation som nybegynderen – bliver ilde til mode og bange. Personen kan betragte det som en overdosis og simpelthen være mere forsigtig i fremtiden. Vedkommende kan også benytte lejligheden til at genoverveje sit forhold til stoffet og beslutte, at det ikke længere giver nydelse. Når dette sker - og der ikke efterfølgende sker en genbestemmelse af stoffet som nydelsesgivende - ophører brugen.

Sandsynligheden for, at sådan en genbestemmelse finder sted, afhænger af graden af involvering med andre brugere. Hvis involveringen er intensiv, bliver personen hurtigt talt ud af sin modvilje mod hashbrug. I det næste tilfælde var oplevelsen derimod meget chokerende, og efterspillet til hændelsen reducerede personens involvering med andre brugere til tæt på nulpunktet. Brugen ophørte i tre år og begyndte først igen, da en kombination af omstændigheder - hvoraf genoptagelsen af forbindelsen med andre brugere var vigtig - muliggjorde en genbestemmelse af stoffets natur:

'Det var bare for meget, for jeg tog kun omkring fire sug, og jeg kunne ikke engang få det ud af munden, jeg var så høj, og jeg flippede totalt ud. Jeg kunne bare ikke opholde mig nede i kælderen længere. Jeg fik hjertebanken og var ved at blive fuldstændig vanvittig. Så jeg strøg ud af denne her kælder, og denne her anden fyr, som har det ligesådan, siger til mig: "Mand, forlad mig ikke. Bliv her". Og det kunne jeg ikke.

Jeg gik udenfor, og det var fem graders frost, og jeg troede, at jeg skulle dø, og jeg havde min frakke åben; Jeg svedte, var badet i sved. Hele mit indre var fuldstændig…og jeg slæbte mig omkring to karréer væk og faldt besvimet om bag en busk. Ved ikke, hvor længe jeg lå der. Da jeg vågnede, havde jeg det bare så dårligt, kan slet ikke beskrive det. Så lykkes det mig at komme ind på en eller anden bowlingbane, og jeg prøver bare at opføre mig normalt, prøver at spille noget pool, du ved, prøver bare at være helt normal, men jeg kan ikke få kuglerne i hul, og jeg kan ikke stå op, og jeg kan ikke sidde ned, og så går jeg hen og lægger mig et sted, hvor de fyre der sætter kegler op, hviler sig, og det hjælper mig ikke, og så går jeg ned til en lægekonsultation. Jeg ville gå ind til lægen og bede om at få gjort en ende på mine lidelser…for - du ved - jeg havde sådan hjertebanken. Sådan blev det ved hele ugen, og jeg begyndte at flippe ud og få syner og gå gennem et rent helvede, du ved, alle mulige abnorme ting…. Jeg holdt bare helt op langt tid efter det.' [Han gik faktisk efterfølgende til lægen, som bestemte hans symptomer til at være et udtryk for et nervesammenbrud forårsaget af 'nerver' og 'bekymringer'. Selvom han ikke længere brugte hash, oplevede han fortsat nogle tilbagevendende symptomer, hvilket førte ham selv til at formode, at 'det hele nok var nerver'] .

'Så - kender du det - jeg holdt op med at bekymre mig; der gik 36 måneder, før jeg prøvede hash igen. Tog bare nogle enkelte sug'. [Han begyndte atter at bruge hash i selskab med den rygerven, som han havde været sammen med under den første hændelse] .

Dette er udtryk for at en person hverken kan begynde at bruge hash eller fortsætte med brugen heraf for nydelsens skyld, med mindre hashen bliver og forbliver noget, som vedkommende opfatter som værende i stand til at skabe behag.

IV

Sammenfattende kan det siges, at et menneske kun vil være i stand til at bruge hash til nydelse efter at have gennemgået en læreproces, hvori det bestemmes som en genstand, der kan bruges på denne måde. Ingen bliver til en bruger uden:

At lære at ryge stoffet på en måde, som giver virkelige effekter

At lære at genkende effekterne og forbinde disse med stofbrugen

At lære at nyde de fornemmelser, der mærkes

I løbet af denne proces udvikler personen en tilbøjelighed til eller en motivation til at bruge hash, som ikke var til stede, og ikke kunne have været der, da vedkommende begyndte, for det indebærer og forudsætter opfattelser af stoffet, som kun kan fremkomme gennem egentlige erfaringer som beskrevet ovenfor. Når processen er fuldbragt, er brugeren villig til og i stand til at finde behag i at bruge hash.

Brugeren har - for at sige det kort – lært at svare, 'Ja', på spørgsmålet: 'Er det sjovt?'. Hvilken retning den videre brug af stoffet tager afhænger af, om brugeren vedblivende kan svare, 'Ja', til dette spørgsmål, samt hvorvidt vedkommende også kan svare ,'Ja', til andre spørgsmål, der fremkommer, efterhånden som han bliver klar over, hvad følgerne er af, at samfundet i det store hele misbilliger denne praksis: 'Er det

hensigtsmæssigt?', 'Er det moralsk i orden?'

Når brugeren har erhvervet sig evnen til at finde behag i stoffet, vil brug fortsat være en mulighed. Overvejelser om moral og hensigtsmæssighed, foranlediget af samfundets reaktioner, kan måske vanskeliggøre eller hæmme brug, men brug fortsætter med at være en mulighed i selve forestillingen om stoffet. Handlingen bliver kun umulig, hvis færdigheden i at nyde at blive høj mistes gennem en forandring af brugerens opfattelse af stoffet, foranlediget af bestemte former for erfaring med det.

Sammenligner man denne teori med de teorier, der henfører hashbrug til motiver og tilbøjeligheder rodfæstet dybt i et menneskes adfærd, så godtgøres det, at hashbrug med henblik på at opnå velbehag kun kan forekomme, når den ovenfor beskrevne proces er gennemlevet, og ikke kan foregå uden. Dette er tilsyneladende tilfældet - uafhængigt af individets personlige egenskaber eller psykiske problemer. De andre teorier antager, at mennesker har faste reaktionsmåder, der forudbestemmer den måde, de vil reagere i forhold til enhver given situation eller ting, og at de, når de kommer ud for den givne situation eller ting, vil reagere på den måde, som deres egenskaber forudbestemmer.

Denne analyse af tilblivelsen af hashbrug viser, at mennesker, der kommer i kontakt med en bestemt ting, i første omgang kan reagere på det på meget forskellig vis. Hvis en fast form for ny adfærd i forhold til 'tingen' skal opstå, forudsætter det, at der sker en betydningsforandring, under hvilken personen udvikler en ny opfattelse af 'tingens' beskaffenhed. Dette sker i en serie af kommunikative handlinger, i hvilke andre udpeger nye tolkninger af brugerens erfaringer, præsenterer brugeren for nye tolkninger af begivenheder og hjælper med at nå til en ny forestillingsmæssig ordning af hans eller hendes verden, uden hvilken den nye adfærd ikke er mulig. Personer, som ikke opnår den nødvendige forestillingsdannelse, er ude af stand til at tage del i den givne adfærd og vender sig væk i retning af et andet forhold til den pågældende 'ting' eller handling.

Dette kunne tyde på, at det kunne være en frugtbar fremgangsmåde at undersøge adfærd af enhver art i et udviklingsmæssigt perspektiv - i form af forandringer af betydning og forestillinger, deres ordning og genordning, og den måde de kanaliserer adfærd, sådan at nogle handlinger muliggøres, mens andre udelukkes.

Denne artikel er oversat af Michael Jourdan i samarbejde med medarbejdere ved Center for Rusmiddelforskning.

Artiklen blev under titlen 'Becoming a Marihuana User' første gang bragt i American Journal of Sociology, vol. 59:3 (1953) pp. 235-24. I 1963 udsendte H. S. Becker 'Outsiders – Studies in Deviance' (på forlaget The Free Press). Kapitel 3 med den enslydende titel, 'Becoming a Marihuana User', består af en revideret udgave af originalartiklen. Kapitlet er indholdsmæssigt delvis overlappende - men langt fra identisk - med den artikel vi bringer.

STOF har - med tilladelse fra Howard S. Becker, American Journal of Sociology samt University of Chicago Press - fået lov at bringe originalartiklen fra 1953 i serien af oversatte klassikere. Danske læsere med smag for mere Becker skal ikke fortvivle. 'Outsiders' – som også må siges at være en klassiker! – bliver omsider oversat, idet Hans Reitzels Forlag udsender 'Outsiders' på dansk til næste efterår. Se www.hansreitzel.d

BIOGRAFISK

Howard Saul Becker (f. 1928) er en af de fremmeste sociologer fra anden del af det 20. århundrede.
Uddannet på University of Chicago. Ph.D. i 1951. Professor i sociologi ved Northwestern University 1965-1991. Har undervist ved en lang række universiteter og har adskillige æresdoktorater. Becker er også jazzpianist, lever og har det godt. Viste til fulde sine talenter ved en kombineret koncert og sociologisk forelæsning i Copenhagen Jazzhouse tidligere på året (2004).

NOTER

1 Originaltitlen er 'Becoming a Marihuana User'. I artiklen refereres til 'marihuana' - ikke 'hash'. I Danmark bruges imidlertid i de fleste sammenhænge betegnelsen 'hash' om diverse former for cannabis, selvom kendere skelner mellem hamp [pot, marihuana] og hash. Omvendt er fællesbetegnelsen i USA 'marihuana', nærmest uanset hvilken form for cannabis, der bliver indtaget. Historiske årsager er den ene side af forklaringen, idet cannabis i første omgang blev bragt til USA af mexicanske indvandrere, hvorefter den spanske betegnelse har vundet hævd dér. En anden side af forklaringen er, at der har været - og fortsat er - en forskel på, hvilken form for cannabisprodukt der fortrinsvis bruges i henholdsvis USA og Danmark. I USA er det mere almindeligt at ryge 'pot' – altså de tørrede blade og topskud – end det er i Danmark. Da Beckers artikel angår cannabisbrug som sådan, og ikke kun marihuana, og da vi fortrinsvis bruger betegnelsen hash i Danmark, har vi i oversættelsen til dansk konsekvent erstattet 'marihuana' med 'hash'.

2 Becker skriver: 'Jeg vil gerne vedgå min gæld til Alfred Lindesmith, der på vigtige måder har formet min tænkning om hashrygningens genese. Den anvendte metode er den, som beskrives af Alfred R. Lindesmith i: *Opiate Addiction, Bloomington. 1947*'.

3 'Jeg håber andetsteds at kunne kaste lys på andre stadier i en hashrygers udviklingshistorie', skriver Becker i en note. Becker holdt kun delvist dette løfte. 10 år efter tager han emnet op på mere omfattende vis i 'Outsiders', men sidenhen har Becker med enkelte undtagelser ikke beskæftiget sig med misbrugsrelaterede problemer.
Essayet: 'Drugs: What Are They?' fra 2001, som kan downloades fra Beckers hjemmeside på adressen www.home.earthlink.net/~hsbecker/, er dog en læseværdig undtagelse.

PROFESSIONALISERING AF MISBRUGERNE

Hvordan får brugerne job i andre brancher end dem, der handler om stoffer, sex & kriminalitet?

AF ERIC MOISE ALLOUCHE

I de sidste dage af juni 1998 under T3Es sommeruniversitet om blandingsmisbrug i Bruxelles skete der noget meget usædvanligt: På andendagen, efter et fagligt oplæg, på det tidspunkt hvor man plejer at stille spørgsmål og diskutere sammen, tog en mand ordet og sagde på et usikkert fransk:

'Goddag, mit navn er Bedrich Hrozny, undskyld min accent, men jeg kommer fra Tjekkiet', hvorpå han begyndte at fortælle om misbrug og blandingsmisbrug i sit land... Men på en umærkelig måde tog hans fortælling en underlig drejning, og han begyndt således at oplyse, at i den institution, hvor han var ansat, var der desværre ikke så mange midler, som man havde i Vesteuropa, og derfor havde de fået den idé at åbne en sex-shop - drevet af misbrugere - for at skaffe penge til institutionen. Det havde vist sig at være en meget gunstig forretning.....og, ja, tingene havde faktisk udviklet sig sådan, at nogle af pigerne også var begyndt at sælge seksuelle ydelser for at bidrage til institutionens økonomi.

Salen var målløs i lang tid...som godt kunne havde varet endnu længere, hvis ikke det var blevet tid til kaffepausen. Efter pausen genoptog universitetet sin almindelige gang. Men et par timer senere tog den tjekkiske mand ordet igen og sagde denne gang: 'Jeg vil gerne udtrykke min dybeste undskyldning til det tjekkiske folk ...For jeg er hverken misbrugsbehandler eller tjekke, men en belgisk skuespiller, som er blevet hyret i dag for at underholde jer'...Det hele var altså en joke. Ja, sådan var altså Østeuropa i 1998...ikke til at stole på!

Fra tragik til komik

Ifølge Hegel har historien det med at gentage sig. Den første gang i form af en tragedie, og den anden gang som en komedie. Derfor så jeg frem til en stor humoristisk oplevelse, da jeg så, at en - tilsyneladende rigtig tjekke, Jindra Voboril - var inviteret til at holde et oplæg til T3Es sommeruniversitet denne sommer i Glasgow. Og da overskriften for universitetet var 'Drugs, Inclusion & Employment', var jeg parat til at høre de mest originale ideer om, hvordan stofmisbrugere kunne komme i arbejde.

Men desværre er filosofi ingen pålidelig videnskab, og Jindra Voboril nøjedes med at holde en perfekt tilrettelagt Power Point-præsentation på et flydende - og accentløs - engelsk om udbredelsen af meta-amfetaminmisbrug fra Øst- til Vesteuropa baseret på amerikanske matematiske modeller.

Humoren var, på trods af nogle pæne forsøg, ret fraværende, og da Jindra senere om aftenen viste sig at være en meget rar mand, undlod jeg at spørge, om han mente det, han sagde, alvorligt - eller om det også var en joke

Min sidste tvivl om alvoren i Jindras præsentation blev i øvrigt fejet væk af Ulrik Solberg - som arbejder i EMCDDA, det europæiske overvågningscenter for narkotika - der i sit oplæg om 'An Overview of Drugs and Social Reintegration in the EU' fortalte os, at de nye EU-lande kigger betydeligt mere mod Amerika end mod det gamle Europa, når det gælder misbrugsbehandling.... og skulle man tro dét, Mads Uffe Pedersen skrev i det sidste nummer af STOF om de amerikanske tilstande...så virkede det lige pludselig, som om historien havde valgt at gå baglæns og bevæge sig fra det komiske til det tragiske...

Fra stoffer, sex & forbrydelse til fast arbejde

Set ud fra 'Drug, Inclusion & Employment'-perspektivet var det dog imponerende at se, med hvilken præcision de to 'tjekkiske' oplæg indfangede det 'arbejdsfelt', stofmisbrugere traditionelt bevæger sig i: Sex og forbrydelse. Og med lidt fantasi kunne man forestille sig en bande østeuropæiske bagmænd siddende i et trendy kontor i Prag i gang med at planlægge deres næste træk for at erobre det vesteuropæiske narkotika-

marked ved at studere de samme matematiske nøgler og amerikanske modeller som Jindra Voboril.

På sin måde var sommeruniversitets mål lige præcist at kortlægge de veje, som kunne gå fra 'drug, sex & forbrydelse' til 'Drug, Inclusion & Employment', og de forskellige oplægsholdere fremstillede så de mere eller mindre udviklede og vellykkede projekter, som havde til formål at støtte stofmisbrugere rundt omkring i Europa til at få sig en uddannelse, et fast job og en ordentlig plads i samfundet.

Hvad angår Danmark, blev det projekt Fram, som blev trukket frem (fra København i årene 1999-2001). Dels fordi det var et banebrydende projekt, relativt vellykket, og ikke mindst fordi der foreligger en grundig evalueringsrapport lavet af Steffen Jöhncke. Læser man imidlertid den rapport med forholdsvis neutrale øjne, så er det - ud over succeshistorien - slående at se, at kun de færreste misbrugere i København var interesserede i at deltage i projektet (højst 45 ud af de 1.600 personer, som modtog metadon i København i disse år), og at de 20 pladser, projektet havde, stort set hele tiden var svære at få besat.

Åbenbart var hverken brugerne, kommunen eller ambulatorierne ret interesserede i at betragte arbejde som et realistisk mål for en misbruger i substitutionsbehandling.

Var det, fordi mange kommunale medarbejdere betragtede arbejde som en opreklameret sag? Og i lighed med regeringens 'Kampen mod narko' tænkte, at 'i et livligt samfund, hvor arbejdsmarkedet er under løbende forandring, er det mere og mere fritids- og kulturaktiviteter, som er det vedvarende holdepunkt og stedet, hvor den enkelte finder tilknytning'[1]?

Eller var det fordi - som man har kunnet læse det i denne sommer i pressen - at selv fagfolk ikke var trygge ved tanken om, at misbrugere kunne besætte ansvarsfulde stillinger, og at det derfor var mere fornuftigt at skrue ned for deres professionelle ambitioner? Noget lignende har jeg i øvrigt kendskab til fra en kommune, hvor en sagsbehandler for nogle år siden fuldstændig nægtede økonomisk hjælp til en bruger, som var godt i gang med en sygeplejerskeuddannelse….men som i øvrigt var villig til at åbne for kassen, hvis brugeren ombestemte sig og i stedet for valgte at læse til pædagog (men måske var det, fordi sagsbehandleren mente, at der allerede var nok misbrugere i det danske sundhedssystem, og at der ikke var brug for flere)?

STILLINGSOPSLAG: Klienter søges til behandling

Men lige meget hvilken begrundelse og dagsorden de forskellige partnere havde, så virkede det som om - når man tog misbrugernes sociale baggrund, gennemsnitlige uddannelsesniveau og ressourceprofil i betragtning – at den stilling, de bedst kunne bestride, var: 'Klient i behandling'.

Dermed er det ikke rigtig overraskende at konstatere - otte år efter at amterne overtog behandlingsansvaret - at misbrugerne hænger fast i systemet…og efter alle de år, hvor man har været optaget af 'weekendnarkoman'-fænomenet, er det måske nu på tide at opdage de over 12.000 'hverdagsnarkomaner', som godt kunne tænke sig - om ikke en anerkendt status - så måske ret til behandlingsfri weekender og ferie.

Mere overraskende er det dog at opdage, at misbrugerne ser ud til at hænge betydeligt mere fast i behandlingssystemet end behandlerne. Kigger man således på tallene fra Sundhedsstyrelsen[2], så kan man læse, at ud af de 12.599 misbrugere, som var i behandling i 2003, så var der 610, som har været i *uafbrudt* behandling siden 1996. Næsten 5 %! Man kan ikke undgå at drømme om, hvordan misbrugsbehandlingsinstitutionerne ville se ud, hvis de havde en personalegruppe, der var lige så stabil.

Der kunne sikkert bruges mange kræfter på at afgøre, om man mest skal beklage, at brugerne hænger så længe i systemet, eller at behandlerne udskiftes så hurtigt….Men dette ville være at lade sig forføre af 'verden som den burde være': En verden fuld af behandlingsvenlige misbrugere, som tager mellemlange uddannelser, får sig et fast job - helst ikke i sundhedssektoren - og bliver til velintegrerede, nyttige og taknemmelige borgere.

Er man politiker, så må det betragtes som en afgørende del af ens arbejde at have den slags 'visioner'…som oplister alt det, misbrugerne (for ikke at tale om misbrugsbehandlerne) mangler for at bidrag til en perfekt verden. Men spørgsmålet er, om det er en god ide, at behandlere begynder at se verden som politikere og bliver så optaget af visionerne, at der en gang imellem skal en ret livlig fantasi til for at fokusere på verden, som den faktisk er, og hvordan misbrugere allerede er integreret og beskæftiget i samfundet?

Nærhedens arbejde

Hvad angår beskæftigelse kom den store åbenbaring, da Marie-Paule Giot holdte et oplæg om sit arbejde i Charleroi-området i Belgien.

Hun beskrev, hvordan dette område i årtier havde været præget af svære sociale og økonomiske problemer, hvordan arbejde - for nogle familiers vedkommende i mange generationer - har

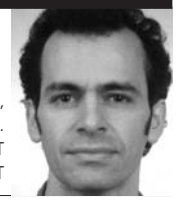

ERIC MOISE ALLOUCHE,
CAND.PSYCH.
ARBEJDER PÅ MISBRUGSCENTRET
I VESTSJÆLLANDS AMT

været et fraværende grundlag, og hvor til gengæld narkokriminalitet og andre former for underjordiske økonomier er et væsentligt grundlag og en indtægtskilde (og dermed blev vi mindet om, at omgang med stoffer ikke kun er en kilde til fattigdom, men også kan være en kilde til 'rigdom').

I den kontekst var afstand og mistillid mellem misbrugere og behandlingssystem så stor, at behandlerne følte sig magtesløse, og brugerne udstødte og misforståede.

For at formindske den kløft valgte det lokale misbrugscenter at alliere sig med de brugere, som var i behandling, og drage nytte af deres kompetencer og viden, når det gjaldt lokalområdet. Målet var bl.a. at få de brugere, som var i behandling, til at skabe kontakt til - og i et vist omfang tage sig af - de meste udsatte misbrugere, som ellers kunne betragtes som uden for behandlingsrækkevidde. Noget, der blev kaldt 'travail de proximité', nærhedens arbejde.

For så vidt kunne man finde lignende initiativer i Danmark, hvor man inddrager misbrugere til mange forskellige misbrugsrelaterede funktioner: drive væresteder, stå for oplysningsaktiviteter, samle kanyler m.m.

Forskellen er bare, at man i Charleroi valgte at give dem løn for deres arbejde.

Kan samfundet undvære de udstødte?

At være misbruger i behandling kunne således vise sig at være en eftersøgt kompetence, som man kunne værdsætte så meget, at det kunne være indgang til et lønnet arbejde…uden at man f.eks. i først omgang skulle være clean i årevis. At professionalisere misbrugerne var således ikke nødvendigvis et spørgsmål om at udfylde alt det, de manglede for at blive almindelige borgere, men måske snarere at finde ud af at udnytte og sætte deres kompetencer i en professionel ramme.

Til sammenligning: Hvis det at være 'misbruger i behandling' i Danmark skulle være et arbejde, så ville det sandsynligvis begrænse sig til noget i retning af 'at tage imod hjælp på en samarbejdsvillig måde'…Underligt job, men hvorfor ikke? Man siger jo, at der ikke er noget job, der er dumt, og skulle man være i tvivl om det,så kan man vende blikket udad. Ikke mod Belgien eller Tjekkiet, men denne gang mod Indien, hvor der i en eller anden by for over 10 år siden skete det, at tiggerne fik mindre og mindre almisser. Folk var åbenbart blevet meget sparsommelige og havde ikke mere tilovers for de allerfattigste… Konfronterede med det livstruende problem besluttede tiggerne at gøre noget så uventet som at strejke. Man kunne tro, at det ville blive til den meste oversete strejke nogensinde, hvis ikke den mødte en usædvanlig massiv støtte hos befolkningen ….men det skete altså ikke. Folk opdagede meget hurtigt, at tiggerne havde en meget vigtig funktion i samfundet, som de andre borgere ikke ville undvære, og der gik således ikke lang tid, før de lovede tiggerne at give dem flere penge fremover.

Hvilken funktion det var, er i vores sammenhæng et ret underordnet spørgsmål, og derfor overlader jeg det til jeres fantasi….men mens I er i gang, så prøv at forestille jer, hvordan landet vil se ud, hvis stofmisbrugerne besluttede sig til at gå i strejke i morgen …

Skal det hele være underholdning?

Selv om den historie fik salen til at grine, da jeg holdt mit oplæg, så var der ikke nogen, som spurgte mig, om den var sand….Jeg kunne ellers godt have sagt, at 'nej, jeg er ikke en rigtig dansker'…og 'ja, man kan også hyre mig til underholdning'…Men såvel i Bruxelles i 1998 som i Glasgow i 2004, er det åbenbart et fast karaktertræk hos misbrugsbehandlere at være godtroende.

At underholdningen kan sætte dybere spor end faglighed blev jeg i øvrigt mindet om i Glasgow, hvor jeg mødte mange af de personer, som havde deltaget i T3Es seminar om politik og behandling i København i 2002. De fleste kunne med overraskende mange detaljer huske vores besøg på Christiania og ikke mindst i BrugerForeningen….nogle kunne endda huske nogle fornavne; Jørgen, Tom, m.fl., men hvad angår de faglige debatter - som ellers flere bidrog til - så stod de overraskende svage i hukommelserne for ikke at sige fuldstændig blanke! Betyder det så, at det kan være lige meget med oplæg og diskussioner, og at man kan nøjes med at lave konferencer med et godt socialt program, et par gode besøg og et fagligt indlæg, som begrænser sig til en åbnings- og en lukningstale? Jeg kan huske at have overværet lignende refleksioner omkring STOF: Hvem læser det, og hvem husker det…og på samme måde som Umberto Eco skriver om Kant, at han har flere kommentatorer end læsere, så kunne det måske tænkes, at STOF har flere skribenter end læsere? Noget som i det mindste har den fordel, at man kan tillade sig at skrive meget personlige ting til meget bestemte personer.

Hvad angår T3Es arrangementer, så fik jeg en slags svar, da Kazim Kahn (som er T3Es sekretær i England) fortalte mig, at Mike McCarron (som stod for sommeruniversitet, og som til dagligt er leder af Drug Action Team i Glasgow) fik lyst til at organisere dette sommeruniversitet efter at have deltaget i T3Es seminar i København i 2002. Man kunne være i tvivl om disse konferencers funktion…men det var åbenbart noget, vi ikke var parate til at undvære, måske på samme måde som halvandet år *uden* STOF - mere end de mange år *med* STOF - havde mindet os om, at dét blad var ikke til at undvære.

Og fordi Hegel åbenbart ikke tog fuldstændig fejl af, at historien gentager sig, så annoncerede Luis Patricio (som er leder af Taipas-centret i Lissabon) den sidste dag, i sin sædvanlige, glade – skulle man her sige komiske?- tone, at den portugisiske delegation var blevet så begejstret for sommeruniversitetet i Glasgow, at de havde besluttet at lave sådan et næste år i Coimbra.

LITTERATUR

1 Regeringen: Kampen mod narko – handlingsplan mod narkotikamisbrug. Indenrigs- & Sundhedsministeriet. København. 2003.
2 Sundhedsstyrelsen: Narkotikasituationen i Danmark 2003. København. 2004.

Læs mere om T3E, det europæiske netværk for folk der arbejder inden for misbrugsområdet, på **www.t3e-eu.org**

Justitsminister Lene Espersens tale ved receptionen i.f.m. udgivelsen af 'Unge og stoffer' kan ses på **www.turbineforlaget.dk,** hvor tilhørende undervisningsvejledning og undervisningsopgaver også findes. Bogen er trykt med støtte fra bl.a. Undervisningsministeriet, og den er godkendt til undervisningsbrug i folkeskoler, på handelsskoler, lærerseminarier etc.

Afskrækkelse som forebyggelses-strategi

Reportageholdet, B.T.: 'Unge på stoffer'.
52 sider. 148 Kr.
Turbineforlaget, Århus. 2004.
Klassesæt á 30 stk. koster 1.800 kr.
www.turbineforlaget.dk

SEBASTIAN TUTENGES

'Det er ildsjæle, der står bag denne bog. Ildsjæle, der har brugt 30 døgns arbejde for at afdække unges narkotikamisbrug på folkeskoler, ungdomsskoler, gymnasier og i diskoteksmiljøet.' Således udtrykte justitsminister Lene Espersen sig i en tale, da artikelsamlingen 'Unge på stoffer' blev lanceret. Artikelsamlingen er forfattet af en gruppe B.T.-journalister. Den er tænkt som undervisningsmateriale og sælges både stykvis og i klassesæt. Justitsministeren mener, at 'bogen vil være velegnet til at få en god og konstruktiv debat med de unge i skoler, i ungdomsklubber og andre steder', og at den 'forhåbentlig også [vil] have en præventiv og afskrækkende effekt på de unge, så de afholder sig fra brugen af stoffer.' Bogen er altså forsynet med et prangende blåt stempel fra højeste sted. Men er justitsministerens entusiasme på sin plads? Er bogen virkelig så genial? Og er den velegnet som undervisningsmateriale? Før jeg tager fat på disse spørgsmål, vil jeg kort præsentere bogens indhold.

Bogens redaktør, Arne Schmidt Møller, forklarer i et forord, at artikelsamlingens formål er at beskrive, ikke at fordømme: 'Vi løfter ikke pegefingre. Vi giver ikke moralprædiken. Vi beskriver bare, hvad vi som journalister og fotografer oplevede i de 30 dage, vi beskæftigede os med emnet: Unge på stoffer.' Og det er grufulde og sindsoprivende historier, B.T.-journalisterne afdækker. Vi bliver f.eks. præsenteret for 'Isabel', der beretter om 'det rædselsfulde liv, et flygtigt bekendtskab med hash førte hende ud i.'

Isabel fortæller, at hendes tidlige år i puberteten var meget svære. Forældrene blev skilt, moderen fik en svær depression, og Isabel begyndte at tage i byen for at drikke sig fuld. Alkoholen blev suppleret med hash, og efterhånden blev Isabel afhængig af hårde stoffer. Skellet mellem fest og hverdag flød ud, og Isabel begyndte at sniffe kokain, også når hun var på arbejde. Hun blev psykotisk og røg ud i et heftigt blandingsmisbrug af bl.a. stesolid, whisky, sovepiller og hash. Langsomt oparbejdede hun en massiv gæld hos en narkopusher, som det var hende umuligt at tilbagebetale. Men narkoverdenen er uden nåde, og den unge kvinde blev tvunget til at arbejde sin gæld af i et escortbureau. Hun solgte sin krop for penge. Isabel fortæller: 'Jeg har brugt hele min ungdom på at blive helbredt for den skade, som nogle få år på 'weekend-kokain' har ødelagt. Jeg skal bruge resten af min tilværelse på at få et nogenlunde tåleligt liv. Jeg blev så syg af at være i miljøet og af stofferne. Jeg måtte stikke af fra dem, jeg skyldte penge, så jeg har aldrig fået betalt min gæld. Derfor må jeg leve i skjul og i anonymitet […] Det er livsfarligt at begynde på nogen form for stoffer og nogen form for gæld.'

Pyha! Isabels historie er hård læsning, og B.T.-journalisterne kan fortælle mange af slagsen. Side op og side ned hører vi om rusmidlernes uhyggelige virkninger. Artikeloverskrifterne giver et sigende indblik i bogens indhold: 'Det er hurtigere at få leveret et gram kokain, end det er at få leveret en pizza', 'Danmark flyder med narko', 'Startede på hash som otte-årig', '13-årige piger tvinges til blowjobs', 'Min lille pige var narkoluder', '17-årig narkoman: Hjælp mig', 'Justitsministeren indleder jagten på narkopusherne' og så videre. Bogens skurke er de skruppelløse pushere, der lægger liv i ruiner i kampen om mammon. Ofrene er de misbrugende unge og deres fortvivlede forældre. Og heltene er politiet og Lene Espersen. 'Unge på stoffer' er en velment protest mod misbrugets meningsløshed. Den er en stille hyldest til justitsministerens 'nul-tolerance'-politik over for narkokriminalitet.

'Unge på stoffer' bærer imidlertid præg af, at det er en samling korte B.T.-avisartikler. Journalisterne underholder frem for at informere og diskutere. De prioriterer det sensationelle og chokerende. Læseren får dermed lejlighed til at søbe i forargelsens sødme, men oplevelsen bliver lidt fad i længden. Der er alt for mange gentagelser og klichéer. Vi præsenteres udelukkende for rusmidlernes skyggeside – deres kvaliteter er omhyggeligt fortiet. Man kan håbe på, at denne dystre og ensidige beskrivelse af rusmidler vil afskrække de unge fra at prøve ulovlige stoffer. Men man kan også frygte, at beskrivelsen vil skabe skepsis og mistillid blandt de unge. For de unge ved jo godt, at det kan være lystfuldt og givende at være på stoffer. De er klar over, at 'et flygtigt bekendtskab med hash' sjældent fører til misbrug og prostitution.

Lene Espersen hævder i førnævnte tale, at 'Unge på stoffer' er et 'fremragende stykke arbejde', og at artiklerne 'er med til at give os læsere et bredt og dybdegående indblik i de unge stofmisbrugeres tilværelse'. Selv finder jeg bogen unuanceret og overfladisk. B.T.-journalisterne dæmoniserer rusmidlerne, og det er altså et dårligt grundlag for en seriøs dialog mellem generationerne. Det hører ikke hjemme i et undervisningsmateriale. Dæmoner har det i øvrig med at udøve en vis fascination på unge. Det onde vækker afsky, men også betagelse. Ved at fremstille rusmidler som absolutte onder gøres de pikante og spændende. De bliver til slagkraftige redskaber, der kan bruges til at udfordre og ryste den selvtilstrækkelige voksenmoral.